

**T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN AİLE İKLİMİ
ALGILARININ RESİM ANALİZİ YÖNTEMİ İLE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin Handan ALPAR

**İstanbul
Haziran, 2022**

**T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN AİLE İKLİMİ ALGILARININ
RESİM ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin Handan ALPAR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL

**İstanbul
Haziran, 2022**

TEZ ONAYI

Lisansüstü Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL

Prof. Dr. Halil EKŞİ

Dr. Çiğdem DEMİR ÇELEBİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza
Prof. Dr. Metin TOPRAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Okul Öncesi Çocukların Aile İklimi Algılarının Resim Analizi Yöntemi ile İncelenmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Y. Handan ALPAR
İstanbul / 2022

ÖN SÖZ

Tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL'e, tezim için bana destek olan arkadaşım Psk. Dan. Demet BOZOK'a, beni her konuda destekleyen aileme ve her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım Hakan'a sonsuz kere teşekkür ederim.

Y. Handan ALPAR

İstanbul, 2022

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN AİLE İKLİMİ ALGILARININ RESİM ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

Yasemin Handan ALPAR
Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL
Haziran-2022, 112 Sayfa

Ailenin, koruma, eğitme, bakma, rehberlik etme, yardım, biyolojik ve psikolojik görevleri vardır. Aile içindeki psikolojik görevler ve süreçler ile ailenin psikolojik yapısı aile üyelerinin evlerinde hissettiği psikolojik atmosferi oluşturmaktadır. Ailenin sağlıklı veya sağlıklı oluşunu yansıtan, doğumdan başlayarak diğer aile üyeleriyle devam eden etkileşim ve ilişkilerinden doğan ailedeki psikolojik atmosferi 'aile iklimi' olarak tanımlanabilir. Aile iklimi, aile içindeki bağlanma örüntüsünü, ailenin yapısını, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını, ailenin sağlıklı veya sağlıklı oluşunu yansıtmaktadır. Aile iklimini etkileyen, aile yapısı, bağlanma stilleri ve ebeveyn tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, bu yapıların bireyleri yaşamları boyunca etkilediği düşünülmektedir. Aile ikliminin en etkili olduğu yıllar çocukların evde ebeveynleri ile daha çok irtibatta oldukları yıllardır.

Bu çalışmanın amacı, insan yaşamındaki gelişim sürecinin en temel dönemlerinden birisini deneyimleyen 5-6 yaş grubundaki okul öncesi çocuklarının, aile iklimi algılarının 'Aile Çiz Testi' resim analizi yöntemi ile nasıl ifade edildiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Çalışma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören, 5-6 yaş aralığındaki 28 okul öncesi çocuk üzerinde yürütülmüştür. Öğrencilerle ilgili bilgiler sınıf öğretmenlerinden sağlanmıştır. Resim çizilirken çocuklar gözlenmiş ve çocuklara resimlerinin hikayeleri sorulmuş ve ne çizdikleri dinlenmiştir.

Resim analizlerini yaptığımız 28 çocuktan, 23'ü kendisini anne babayla birlikte çizerken 5 tanesi aile çiz yönergesine rağmen anne babasını çizmemiştir. Bu durum çocuğun aile üyelerinin karşılamadığı, duygusal ve fiziksel ihtiyacını aile dışındaki kişilerden gidermeye çalıştığını gösterebileceği şekilde yorumlanmıştır. Resim analizlerinden elde edilen verilere göre aile resmi çizen 28 çocuktan, 17'sinin olumsuz aile iklimi algısına 11'inin ise olumlu aile iklimi algısına sahip olduğuna dair

ipuçlarına ulaşılmıştır. Resim analizi öncesi çocukların öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde, çocukların aile tutumlarıyla ilgili bilgi alınmıştır, yaptığımız araştırmanın sonuçlarına göre olumlu aile iklimi algısına sahip çocukların 11'inin demokratik aile tutumuna sahip olduğu anlaşılmıştır. Olumsuz aile iklimi algısına sahip çocukların ise 8'inin ilgisiz ve 3 çocuğun aşırı korumacı 4'ünün baskıcı aile tutumuna sahip olduğu görülmüştür. Çocuklardan sadece ikisi demokratik aile tutumuna sahip olduğu halde aile iklimi algısının olumsuz olduğu anlaşılmıştır. Ailelerin eğitim düzeyinin ise aile tutumu ve çocukların aile iklimi algısına etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Öğrencilerle ilgili bilgiler sınıf öğretmenlerinden sağlanmıştır. Resim çizilirken çocuklar gözlenmiş ve çocuklara resimlerinin hikayeleri sorulmuş ne çizdikleri dinlenmiştir.

Çocukların çizdikleri resimler analiz edildiğinde, güvenli bağlanan ve demokratik aile tutumuna sahip çocukların, mutlu, sıcak renkli ve aile üyeleriyle beraber oldukları resimler çizdiği ve olumlu aile iklimi algısına sahip oldukları görülürken; güvensiz bağlanan, otoriter veya ilgisiz aile tutumuna sahip çocukların, renksiz veya soğuk renkli resimler verdiği, aile üyelerini iletişime kapalı çizdiği, eksik veya hiç çizmediği ve olumsuz aile iklimi algısına sahip oldukları anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile iklimi, aile, okul öncesi, resim analizi

ABSTRACT

EXAMINATION OF FAMILY CLIMATE PERCEPTIONS OF PRESCHOOL CHILDREN BY PICTURE ANALYSIS METHOD

Yasemin Handan ALPAR

Master Thesis, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Mustafa ÖZGENEL

June- 2022, 112 Pages

The family has biological and psychological duties to protect, educate, care, guide, help. Psychological tasks and processes in the family and the psychological structure of the family create the psychological atmosphere that family members feel at home. The psychological atmosphere in the family, which reflects the healthy or unhealthy nature of the family, arising from the ongoing interactions and relationships with other family members, starting from birth, can be defined as the 'family climate'. The family climate reflects the attachment pattern within the family, the structure of the family, the attitudes and behaviors of the parents, and whether the family is healthy or unhealthy. As a result of studies on family structure, attachment styles and parental attitudes that affect family climate, it is thought that these structures affect individuals throughout their lives. The years when the family climate is most effective are the years when children are in contact with their parents more at home.

The aim of this education is the education of the most basic education consisting of education in human beings, the family climate, the educational planning of 5-6 years old schools, the family climate. In the 2021-2022 academic year, 28 pre-school education in the province of Istanbul, aged 5-6 years, received pre-school education. Benefit from teaching about students. While the picture was being drawn, the children were observed and asked about the stories of their pictures.

Of the 28 children we have analyzed, 23 of them drew themselves with their parents, while 5 of them did not draw their parents despite the draw family instruction. This situation has been interpreted as showing that the child is trying to meet his emotional and physical needs from people outside the family, which is not met by family members. According to the data obtained from the picture analysis, out of 28 children who drew family pictures, clues were found that 17 had a negative family climate perception and 11 had a positive family climate perception. In the interviews with the

children's teachers before the picture analysis, information was obtained about the family attitudes of the children. According to the results of our research, it was understood that 11 of the children with a positive family climate perception had a democratic family attitude.

According to the results of our research, 11 of the children with a positive family climate perception had a democratic family attitude. It was observed that 8 of the children with negative family climate perception were indifferent and 4 of the 3 children were overprotective and had an oppressive family attitude. Although only two of the children had a democratic family attitude, it was understood that the perception of family climate was negative. It has been understood that the education level of the families has no effect on the family attitude and the family climate perception of the children. Information about the students was obtained from the classroom teachers. While the picture was being drawn, the children were observed and the stories of their pictures were asked and listened to what they drew.

When the pictures drawn by the children are analyzed, it is seen that the children with secure attachment and democratic family attitudes draw happy, warm colored pictures with their family members and have a positive family climate perception; It has been understood that children with insecure attachment, authoritarian or disinterested family attitudes give colorless or cold-colored pictures, draw family members in a closed way, do not draw incompletely or at all, and have a negative family climate perception.

Keywords: Family climate, family, preschool, picture analysis

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem.....	4
1.4. Varsayımlar/ Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6.Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
İLGİLİ ALAN YAZIN VE ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Aile Kavramı ve Ailenin Önemi	6
2.1.1. Aile Biçimleri.....	8
2.2. Aile İklimi Kavramı	9
2.3. Ebeveyn Tutumu Kavramı	14
2.4. Bağlanma Kavramı.....	18
2.5. İlgili Araştırmalar.....	23
2.5.1. Aile İklimi ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	23
2.5.2. Aile İklimi ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	25
2.5.3. Ebeveyn Tutumu ile İlgili Araştırmalar	26
2.5.4. Bağlanma ile İlgili Araştırmalar	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	29

YÖNTEM:	29
3.1. Araştırma Modeli	29
3.2. Çalışma Grubu	29
3.3. Veri Toplama Araçları	30
3.4. Verilerin Toplanması	31
3.5. Uygulama	32
3.6. Verilerin Analizi.....	32
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
BULGULAR	34
4.1. Resimlerin Analizi	34
4.1.1. Olumlu Aile İklimi Algısını Yansıtan Resimlerin Analizi.....	35
4.1.2. Olumsuz Aile İklimi Algısını Yansıtan Resimlerin Analizi.....	50
BEŞİNCİ BÖLÜM	78
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	78
5.1. Tartışma ve Sonuç	78
5.1.1. Olumlu Aile İklimi Özelliklerine İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	78
5.1.2. Olumsuz Aile İklimi Resimlerinin Analizine İlişkin Tartışma ve Sonuç	82
5.2. Öneriler	85
KAYNAKÇA	86
EKLER	97
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Okul Öncesi Çocukların Demografik Özellikleri.....	30
---	----

ŞEKİLLER (RESİM) LİSTESİ

Şekil 4.1.1.1. Resim 6.....	36
Şekil 4.1.1.2. Resim 7.....	37
Şekil 4.1.1.3. Resim 8.....	38
Şekil 4.1.1.4. Resim 9.....	39
Şekil 4.1.1.5. Resim 10.....	41
Şekil 4.1.1.6. Resim 11.....	42
Şekil 4.1.1.7. Resim 17.....	44
Şekil 4.1.1.8. Resim 24.....	45
Şekil 4.1.1.9. Resim 25.....	46
Şekil 4.1.1.10. Resim 26.....	47
Şekil 4.1.1.11. Resim 27.....	48
Şekil 4.1.2.1. Resim 1.....	52
Şekil 4.1.2.2. Resim 2.....	53
Şekil 4.1.2.3. Resim 3.....	55
Şekil 4.1.2.4. Resim 4.....	57
Şekil 4.1.2.5. Resim 5.....	59
Şekil 4.1.2.6. Resim 12.....	61
Şekil 4.1.2.7. Resim 13.....	62
Şekil 4.1.2.8. Resim 14.....	64
Şekil 4.1.2.9. Resim 15.....	65
Şekil 4.1.2.10. Resim 16.....	66
Şekil 4.1.2.11. Resim 18	68
Şekil 4.1.2.12. Resim 19.....	69
Şekil 4.1.2.13. Resim 20.....	71
Şekil 4.1.2.14. Resim 21.....	72

Şekil 4.1.2.15. Resim 22.....	73
Şekil 4.1.2.16. Resim 23.....	74
Şekil 4.1.2.17. Resim 28	75

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

Vb.: ve benzeri

Vd.: ve diğlerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, varsayımlara, sınırlılıklarına ve araştırmada kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İklim, mühendislik anlamda, günlük ve genel anlamda, atmosferde meydana gelen birbiriyle ilintili olaylar dizisi ve uzun yıllar boyu görülen hava durumunun ortalaması olarak tanımlanmaktadır (Yücer, 2015: 95-96). Etimolojik olarak Yunanca kökenli olan iklim kelimesi 'eğilim' anlamına gelmektedir ve sadece, hava olaylarını tanımlamak için kullanılmaz. Aynı zamanda bireylerin üyesi olduğu örgüt, okul, aile ve çevreyi ne şekilde algıladıklarını da kapsamaktadır (Ertekin, 1978: 4). İklim kavramı, psiko-sosyal açıdan, kişilerin dış dünyaya duygu ve davranışlarını yansıttıkları psikolojik atmosfer olarak tanımlanabilir.

Örgütsel iklim, örgütsel yaşamı ifade eden eden duygu ve davranış kalıpları ile kişilerin algıladıkları iş atmosferlerinin toplamıdır (Karcıoğlu ve Aykanat, 2012: 424). Örgütsel iklim, örgütün insani özelliklerini yansıtmakta çalışma ortamındaki bireylerin düşünceleri ve davranışlarından oluşarak psikolojik atmosferini yansıtmaktadır (McNabb ve Sepic, 1995: 373-374). Örgüt iklimi, örgüte kimlik atayan, onu diğer örgütlerden ayıran ve örgütteki çalışanların davranışlarını etkileyen psiko-sosyal proseslerdir. Okul iklimi okulun psikolojik durumunu yansıtan ve okuldaki insan ilişkileri bağlamında ele alınan bir kavramdır (Cüceloğlu, 2002: 25; Gül, 2012: 33-34).

Ailenin, koruma, eğitime, bakma, rehberlik etme, yardım, biyolojik ve psikolojik görevleri vardır. Aile içindeki psikolojik görevler ve süreçler ile ailenin psikolojik yapısı aile üyelerinin evlerinde hissettiği psikolojik atmosferi oluşturmaktadır. Ailenin sağlıklı veya sağlıklı olmadığını gösteren, doğumdan başlayarak diğer aile üyeleriyle devam eden etkileşim ve ilişkilerinden doğan ailedeki psikolojik atmosferi 'aile iklimi' olarak tanımlayabiliriz. Aile iklimi, aile içindeki bağlanma örüntüsünü, ailenin yapısını, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını, ailenin sağlıklı veya sağlıklı oluşunu yansıtmaktadır. Aile iklimini etkileyen, aile yapısı, bağlanma stilleri ve ebeveyn

tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, bu yapıların bireyleri yaşamları boyunca etkilediği dūřünölmektedir.

Aile iklimi, aile içi ilişkisellik, kuşaklarası otorite ve bilişsel uyum bileşenlerinden oluşur (Gönöl, Baş ve Acar, 2018: 167). Aile üyeleri arasındaki bağlanma şekilleri, anne-baba tutumları, ailenin yapısı ve iletişim biçimleri aile iklimine etki eden kavramlardır. Aile iklimi, ebeveyn tutumu ve bağlanma örüntüsü dışında geniş ailenin diğer üyelerini kapsar ve kuşaklar arası ilişkileri içermektedir. Kuşaklar arası ilişkinin iki alt kategorisi vardır: Kuşaklar arası ilişki ve kuşaklar arası otoritedir (Björnberg ve Nicholson, 2007: 229-246). İnsan çevresiyle iletişim halinde bulunan ve kişiliğini bu sayede şekillendiren sosyal bir varlıktır. Bu sosyal etkileşim, ilk etkileşime girdiği ve insanlar arası ilk ilişkiler kurduğu aile ortamında başlar (Avşar, 2013: 1). Aile, toplumun temel bileşeni olan, toplumun kōltüründen etkilenen, kan bağı, evlenme ve başka yasal şekillerde akrabalık kuran bireylerin oluşturduğu, kendini oluşturan bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak ihtiyaçlarının karşılandığı ilk sosyal örgüttür (Günge, şanlı ve Tokyürek, 2002: 109).

Bireylerin ilk sevdiği/sevildiği, karar verdiği, sorumluluk aldığı, kişiler arası iletişime ilk girdiği, bağlanma tecrübelerinin temelini attığı, paylaşımda bulunduğu, değer gördüğu, yaratıcılığını kullandığı, sosyal rollerini yerine getirme gibi önemli nitelikler kazandığı ilk yer olması nedeniyle ailenin kişilik gelişimi üzerinde büyük etkilere sahiptir (Dil ve Bulantekin, 2011: 18). Dolaysıyla tüm aile üyelerinin mutlu, bir bütün olabilen, iletişime açık, özgüveni yüksek, kişiler arası ilişkilerde başarılı, hedefleri olan, saygılı, sorumluluk sahibi, aile adına ortak karar verebilen ve psikolojik açıdan sağlıklı bireyler olmaları, aile içinde olumlu bir psikolojik ortam oluşması açısından önemlidir (Terry ve Kottman, 1995: 254-281). Başka bir ifade ile aile iklimi, bireylerin ilk ilişkilerini kurduğu, sosyalleştiği, sevildiği, bakıldığı, bağlanma tecrübelerini ve bireysel hazları ilk defa yaşadığı, toplumun temel birimi olan ailenin yapısını, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını, kısaca ailenin sağlıklı veya sağlıksız oluşunu yansıtan, doğumdan başlayarak diğer aile üyeleriyle ölüme kadar devam eden etkileşim ve ilişkilerinden doğan psikolojik atmosferdir.

Çocuğun, anne ve babasıyla ilişkisinin niteliği anne-babasının davranışlarından etkilenmektedir. Çocuğun bazı davranışlarının onaylanıp onaylanmayacağı veya çocuğa verilen tepkiler, cezalar ve koyulan kurallar her aile için farklıdır. Bu davranışların tamamı anne-baba tutumlarını oluşturmaktadır. Anne–babaların

çocuklarına karşı tutumları: Aşırı hoşgörölü, koruyucu, baskın ve demokratik tutumlar olarak dört başlıkta incelenmektedir (Kaya, 1997: 197). Ayrıca ebeveynlerin bu tutumlarının çocuk yetiştirmede rolü büyüktür. Bu tutum ve davranışlar çocukları ile olan ilişkilerini, hatta bebeklik dönemindeki ebeveyn ile bebek arasında gelişen bağlanmanın niteliğini belirler. Bireyler bebekliklerinden itibaren temel bakım veren kişilerle etkileşimleri boyunca zihinsel modeller geliştirirler. Bu modeller bireyin bağlanma konusundaki temel şemalarını oluşturur ve yaşam boyunca kurulan tüm ilişkilerde bu temel şemalar etkilidir. Anne-baba bağlanma stilleri de aile iklimini etkileyen faktörler arasındadır. Bağlanma stilleri güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanma olarak üç başlık altında incelenmektedir (Aktürk, Helvacı ve Sümer, 2010: 43).

Ailenin yapısı ilişki halinde olan iki alt mekanizmadan oluşmaktadır. Bunlar sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimidir. Sosyalleşme değerleri, bağımlılık-bağımsızlık, bireylere verilen önem, aile üyelerinin ekonomik ve psikolojik değerlerinden oluşmaktadır. Aile etkileşimi, anne- baba tutumları ve bunların kişilik gelişimine etkisini içerir (Kağıtçıbaşı, 2019: 154-155). Aile ilişkilerinde yeterli doyumu alan, aile içi tutumu olumlu ve anne-baba bağlanma düzeyi normal olan, sağlıklı modellerle ilişki kuran, sosyolojik, mental ve psikolojik olarak desteklenen çocukların olumlu özelliklerinin fazla olması, daha az kural dışı davranış göstermesi ve kaygı düzeylerinin düşük olması beklenmektedir (Aydın, 2013: 315-317). Yapılan araştırmalarda sağlıklı ailelerde yetişen bireylerin, strese dayanıklı, öz güveni yüksek, empati yapabilen, kişiler arası ilişkilerde uyumlu ve psikolojik açıdan güçlü bireyler olduğu görülürken, sağlıksız ailelerde yetişen bireylerde bu durumların tam tersi gözlenmektedir (Çeçen, 2007: 113-114). Verilen teorik bilgiler ve ampirik araştırma bulgularından hareketle, bireyin içinde yetiştiği aile iklimi bireyin yaşamında en önemli faktörlerden biri olarak kritik rol oynadığı çıkarımı yapılabilir. Bu nedene olumlu ve olumsuz aile ikliminin özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ancak literatürde özellikle 5-6 yaş çocukların aile iklimine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırmada, “Okul öncesi çocuklar aile iklimine ilişkin algılarını nasıl resmetmektedir?” sorusunun cevabı aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada 5-6 yaş grubundaki okul öncesi çocuklarının aile iklimi algılarının resim analizi yöntemiyle nasıl ifade edildiği ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- i) Okul öncesi çocukların resimlerinden hareketle olumlu ve olumsuz aile ikliminin özellikleri nelerdir?
- ii) Okul öncesi çocuklar *aile iklimini* nasıl resmetmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Literatürde ulaşılan araştırma bulgularına göre, aile ilişkilerinde yeterli doyum alan, aile içi tutumu olumlu ve anne-baba bağlanma düzeyi normal olan, sağlıklı modellerle ilişki kuran, sosyolojik, mental ve psikolojik olarak desteklenen çocukların, sağlıklı ailelerde yetişen bireylerin, strese dayanıklı, öz güveni yüksek empati yapabilen, kişiler arası ilişkilerde uyumlu ve psikolojik sağlamlık düzeyi yüksek bireyler olduğu görülürken, sağlıksız ailelerde yetişen bireylerde bu durumların tam tersi olduğu gözlenmektedir (Çeçen, 2007: 113,114). Alanyazında, okul öncesi çocukların bağlanma stilleri (Akyol, 2020; Ekşim, 2016; Özkan 2019) ve aile tutumları (Alamehmet, 2019; Gözübüyük, 2015; Yersel, 2019) ile ilgili çalışmalar olmasına karşın, aile iklimi algısının resim analizi yöntemiyle incelenmesi konusunda Türkiye’de sınırlı çalışma yapılmış olması çalışmamıza özgün değer katan en önemli husustur. İnsan yaşamındaki gelişim sürecinin en temel dönemlerinden birisini deneyimleyen okul öncesi çocukların aile iklimi algısının analiz edilmesiyle elde edilecek bulguların daha önce yapılan çalışmaları destekleyici olması nedeniyle alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, anne-babaların, aile danışmanlarının, psikologların, pedagoğların, psikolojik danışmanların, okul öncesi ve okul rehber öğretmenlerin çocukların aileleri ile ilgili algılarının anlaşılması açısından faydalı olacağı ön görülmektedir. Aile danışmanlarına, psikolojik atmosferin etkilendiği konular olan aile yapısı, aile tutumu, ailedeki bağlanma stilleri göz önünde bulundurularak aile hakkında bilgi verip, aile içi iletişim, ilişki ve davranış biçimlerini anlama konusunda destek olabilir. Ve çocukların sözel becerilerinin henüz tam gelişmediği bir dönemde bu yöntemle veri toplanmasının çocuk perspektifinden ailenin anlaşılması açısından bilgi verebilir.

Okul rehber öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenlerine çocukların tutum ve davranışları hakkında bilgi verebilir. Çocukların aile yapısı ve aile tutumu algıları hakkında ipucu vererek çocuklar ve aileleri arasında doğru iletişim ve bağ kurma konusunda yardımcı olabilir. Son olarak, psikolog ve psikolojik danışmanların bireysel çalışmalarında, danışanlarının aile iklimi ve aile içi iletişimi hakkında bilgi edinmesini sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Çocuklara verilen ‘resim çiz yönergesi’ sadece aile resmi çiz şeklinde olduğu için çocukların resimlerinde aileleri ile ilgili gerçek duygularını yansıttıkları varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde okul öncesi eğitim kurumunda eğitim gören, 5- 6 yaş grubundaki 28 öğrencinin resimlerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Aile: Bireylerin ilk etkileşime girdiği ve insanlar arası ilk ilişkilerini kurduğu, psiko-sosyal destek veren toplumun temel kurumudur.

Aile İklimi: Ailenin sağlıklı veya sağlıksız oluşunu yansıtan, doğumdan başlayarak diğer aile üyeleriyle devam eden etkileşim ve ilişkilerinden doğan ailedeki psikolojik atmosfere ‘aile iklimi’ denmektedir.

Aile Tutumu: Ebeveynlerin çocuklarına karşı benimsediği davranış stillerine anne baba tutumu denmektedir.

Bağlanma: Bebek ve bakıcısıyla iletişim kurması, stres zamanlarında belirginleşen bakıcıya ihtiyaç duyma davranışıyla süregelen duygusal bir bağlıdır

Resim Analizi Yöntemi: Bu tekniğin amacı; çocuğun iç dünyası çatışmaları, duygu ve düşüncelerini bu yolla yansıtabilmesine ortam hazırlamaktır. Böylelikle iç dünyalarındaki duygu düşünce inanç ve yönelimleri anlatmalarına imkân tanınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırma ile ilgili alan yazına ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Aile, aile iklimi, ebeveyn tutumu ve bağlanma kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca aile iklimi, ebeveyn tutumu ve bağlanma kavramlarıyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Aile Kavramı ve Ailenin Önemi

İnsan çevresiyle iletişim ihtiyacında olan ve kişiliğini bu sayede şekillendiren sosyal bir varlıktır ve bu sosyalleşme süreci bireylerin ilk etkileşime girdiği ve insanlar arası ilk ilişkilerini kurduğu aile ortamında başlar (Avşar, 2013: 1). Modern bilimsel anlayışta bireyi ve problemlerinin kaynağını anlamak için aileye önem verme geleneği psikanalitik kuramın kurucusu Freud (1935) ile başlamış ve aileye farklı bir bakış açısı getiren Antropolog Gregory Bateson (1972) ile sürmüştür (Akt. Korkut, 2000: 114). Çocuğun kişiliğinin şekillendiği, ilk ve en etkin eğitim yeri ailedir (Çankırılı, 2011: 95).

Aile, beraber yaşayan anne-baba ve çocuklardan oluşan, maddi ve manevi birlikteliğe olan (Doğan, 2009: 52), benzer genetik dizilime sahip, birbirleriyle soy bağıyla bağlı (Gençtan, 2021: 33-34), üyesi olan bireylerin yaşamlarının şekillenmesinde görev alan ve tüm ihtiyaçlarını karşılayan toplumun en küçük yapısıdır (Turgut, 2019: 30). Aile, tarihin her döneminde toplumun çekirdeğini oluşturan, psiko-sosyal paylaşımların olduğu, korunma, güven, sevgi paylaşımı, üreme ve neslin devamı, çocuk yetiştirme, kültür, mal ve bilgi aktarımı ve toplumsal erdemlerin öğretilmesi gibi görevleri üstlenen en temel kurumudur (Doğan, 2006: 52).

Aile, toplumun vazgeçilmez bir bileşeni olarak, toplumun sosyo-kültürel değerlerinden etkilenen (Kağıtçıbaşı, 2019: 31-32), kan bağı, evlenme ve başka yasal şekillerde akrabalık kuran bireylerin oluşturduğu, kendini oluşturan bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak ihtiyaçlarının karşılandığı ilk sosyal örgüttür (Şanlı, Güngen ve Tokyürek, 2002: 109). Bireylerin karakter gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen ilk kişiler arası etkileşime girdiği (Kaya, 1997: 196), ilk sosyalleştiği,

sevildiği, bakıldığı, bağlanma tecrübelerini ve bireysel hazları ilk defa yaşadığı sosyal yapıdır (Dil ve Bulantekin, 2011: 17-24).

Aile, ebeveynler ve çocuktan oluşan yasalarla belirlenen sorumlulukları olan, kùltürden etkilenen, kendine has bir yapısı ve pek çok görevi bulunan çevreyle dinamik bir ilişkisi olan toplumun en küçük birimidir. Ailenin, eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamanın yanında çocukların fiziksel, psikolojik, toplumsal ihtiyaçlarını karşılama ve çocukları eğitme görevleri vardır. Çocuk burada kişilerarası ilişkileri, kendisinin ve diğerlerinin duygularını keşfeder, olaylar karşısında tepkiler geliştirir ve anlaşmazlık altında vereceği tepkileri de öğrenir (Yörükoğlu, 2021: 125-126).

Tomasello (2009)'ya göre insanoğlunun doğuştan bir sosyalleşme potansiyeli vardır. Bu sosyalleşme eylemi iletişim kurma, yardım etme, paylaşma ve bilgilendirme gibi etkinliklerle kendini sıkça göstermektedir (Avşar, 2013: 1). İnsan evladının sosyal bir varlık haline gelmesine sosyalleşme denir. Sosyalleşmenin amacı çocuğu toplumun aktif bir üyesi haline getirmektir (Kağıtçıbaşı, 2019: 81). Bireylerin küçük yaşlarından itibaren toplumsallaşmasında ve sosyalleşmesinde ailenin etkisi büyüktür ve çocuklar gözlemler sonucu model alma yoluyla bunu gerçekleştirir. Aile yapılarındaki farklılık, çocuğun toplumsallaşmasını farklı şekilde etkiler (İnanç, Bigin ve Atıcı, 2017: 187-188). İnsanın benlik gelişimi ve diğer insanlarla kurduğu ilişki şekilleri aile ve toplum içinde ele alınır. Böylece aile, aile üyelerinin işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesini ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesine katkı sağlayan ilk çevre olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2019: 112-116).

Bireylerin ilk sevdiği/sevildiği, karar verdiği, sorumluluk aldığı, kişiler arası iletişime ilk girdiği, bağlanma tecrübelerinin temelini attığı, paylaşımda bulunduğu, değer gördüğu, yaratıcılığını kullandığı, sosyal rollerini yerine getirme gibi önemli nitelikler kazandığı ilk yer olması nedeniyle ailenin kişilik gelişimi üzerinde büyük etkilere sahip olduğu düşünölmektedir (Dil ve Bulantekin, 2011: 17-24). Dolayısıyla tüm aile üyelerinin de mutlu, bir bütün olabilen, iletişime açık, özgüveni yüksek, kişiler arası ilişkilerde başarılı, hedefleri olan, saygılı, sorumluluk sahibi, aile adına ortak karar verebilen ve psikolojik açıdan sağlıklı bireyler olmaları aile içinde olumlu bir psikolojik ortam oluşması açısından önemlidir (Terry ve Kottman, 1995'den akt. Çelik, 2018: 45).

Aile, bireylerin büyümesi için temel ihtiyaçlarını karşılamanın yanında psikolojisinin ve karakterinin şekillenmesinde kritik rol oynar. Aile, bireyin dünyaya gözlerini ilk açtığı, dünyaya karşı ilk fikirlerini oluşturduğu, ilk iletişime girdiği ve davranış kalıpları oluşturduğu yer olması nedeniyle önemlidir. Çocuk büyürken, aile içindeki tüm dinamiklerden, ailesinin yapısından, aile tutumundan, ailedeki bağlanma stilinden etkilenir. Bireyin, aile ortamında öğrendiği davranış kalıpları, iletişim biçimleri ve bağlanma stilinin gelecekte kuracağı kişiler arası tüm ilişkilerde etkili olacağı söylenebilir.

2.1.1. Aile Biçimleri

Toplumsal değişimin aile yapısını etkilemesiyle farklı aile türleri ortaya çıkmıştır (Yörükoğlu, 2007: 45). Aile biçimleri, ailenin mevcut yapısını ve evlilik türlerini ifade etmektedir. Aşağıda bazı aile biçimleri kısaca tanıtılmaktadır.

Anaerkil Aile: Aile başkanının kadın olduğu ve yetkinin anada toplandığı aile biçimidir. Özellikle paleolitik çağdaki yaşam biçimini belirleyen avcılık ve toplayıcılık olduğu için kadının rolü aile geçiminde daha önemlidir. Anaerkil ailede kadının rolü sosyo-ekonomik olarak çok etkilidir hatta soyu kadın belirlemektedir. Bunun bir sonucu olarak ilk çağlardaki efsane ve destanlarda soy, bolluk, bilgelik ve zeka tanrıları hep kadındır (Ozankaya, 1995'ten akt. Yavuzer, 2017: 23).

Ataerkil Aile: Erk ve yetkinin erkekte toplandığı aile biçimidir (Ozankaya, 1995'ten akt. Yavuzer, 2017: 24). Erkek egemenliğine dayanan baba soyluluk yasalarına bağlı olan bir yapıdır. Anaerkil yapının yerini ataerkil yapıya bırakması ekonomik dönüşüme bağlıdır. Avcılık ve toplayıcılıktan, tarım ve hayvancılık daha sonra da üretime geçişle maddi güç erkeğe geçmiş ve bu şekilde erkeğin toplumsal statüsü artmıştır. Gücü eline geçiren erkek mal varlığını çocuklarına miras bırakmak istedi fakat anaerkil aile buna uygun olmadığı için toplumsal yapılandırılma yeniden düzenlenerek erk ve soy aktarımı babaya geçti (Yavuzer, 2017: 24).

Geniş Aile: Anne-baba, evli çocukların, anne-babanın kök ailesi, yakınları ve onların eş ve evlatlarının aynı evde yaşadıkları aile biçimidir (Ozankaya, 1995'ten akt. Yavuzer, 2017: 25). Geniş aile geleneksel bir aile yapısıdır ve çoğunlukla az gelişmiş ülke veya kırsal kesimlerde görülmektedir. Aile üyeleri erkeğin soy çizgisine göre düzenlenmiş, sıralı, iş bölümü ve iş birliği içinde yaşamaktadır. Bu aileler kendi

kendine yeten, aile içi kuralların ve dayanışmanın olduğu ailelerdir (Özgülven, 2001'den akt. Yavuzer, 2017: 26).

Çekirdek Aile: Eşlerin ve evlenmemiş evlatlardan oluşan ve sanayileşmiş toplumlarda bulunan aile tipidir (Ozankaya, 1995'ten akt. Yavuzer, 2017: 26). Çekirdek aile, birbirlerine soy bağıyla bağlı olan anne-baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Toplumdaki sosyo-ekonomik gelişmeler sonucu ortaya çıkmış bir aile türüdür. Genellikle sanayileşmenin olduğu kentlerde sanayi için gerekli belli yaş grubundan insana ihtiyaç duyulmuş ve bunun sonucu olarak anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile türü ortaya çıkmıştır. Kırsaldaki aile tipinden farklılaşarak az kişilik aileler oluşmuş sanayileşen bölgelerdeki kentsel yaşam biçimi ve şehir kültürü aile yapısını etkilemiştir (Özgülven, 2001'den akt. Yavuzer, 2017: 26).

Geçiş Ailesi: Geçiş ailesi, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin olduğu, hızlı nüfus artışının görüldüğü, toplumsal yapı ve yaşam kavramlarının çabuk değiştiği toplumlarda görülen bir aile tipidir (Yavuzer, 2017: 26-27). Tarımda insan gücüne olan ihtiyaç azalırken endüstride artmış köyden kente göç yoğunlaşmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda geniş aile türü küçülmüş ve çekirdek aile biçimine geçmiştir. Geçiş ailesi, kırsal aile kültürünü korurken değişen toplum düzenine uygun yeni değerleri de oluşturmaya çalışarak uyum sağlamaya çalışan aile türüdür (Yörüköğlü, 2007: 48-49).

Anaerkil aile, ataerkil aile, geniş aile, çekirdek aile, geçiş ailesi olarak beş aile biçimi mevcuttur. Aile biçimleri, ailenin yapısı hakkında bize bilgi vermesi açısından önemlidir. Ailedeki otorite figürünün kim olduğunu bilmek, aile içi ilişkileri ve aile içi dinamiklerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

2.2. Aile İklimi Kavramı

Ailenin, koruma, eğitime, bakma, rehberlik etme, yardım, biyolojik ve psikolojik görevleri vardır. Aile içindeki psikolojik görevler ve süreçler ile ailenin psikolojik yapısı aile üyelerinin evlerinde hissettiği psikolojik atmosferi oluşturmaktadır. Ailenin sağlıklı veya sağlıklı olmadığını gösteren, doğumdan başlayarak diğer aile üyeleriyle devam eden etkileşim ve ilişkilerinden doğan ailedeki psikolojik atmosferi 'aile iklimi' olarak tanımlayabiliriz. Aile iklimi, aile içindeki bağlanma örüntüsünü, ailenin yapısını, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını, ailenin sağlıklı veya sağlıklı oluşunu yansıtmaktadır. Aile iklimini etkileyen, aile yapısı, bağlanma stilleri ve ebeveyn

tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, bu yapıların bireyleri yaşamları boyunca etkilediği dūřünölmektedir.

Aile içindeki psikolojik atmosferi, genel olarak eşlerin birbirine olan tutumu belirler. Sevgi, saygı ve karşılıklı anlayışa dayanan uyumlu aile ortamlarındaki sıcaklık çocuklara da tezahür eder. Eşler arasındaki gergin ve çekifimeli ilişki çocukların güvensiz ve kaygılı hissettiği bir aile ortamına sebep olur. Her ailenin yazısız ve uyulması beklenen bir anayasası, kuşaklar arası aktardığı davranış kalıpları ve değerleri vardır, anne babanın ilişkileri, inanç ve tutumları aile ortamına şekil verir (Yörükoğlu, 2021: 126-127). Anne babanın evliliğinin niteliği anne-baba-çocuk ilişkisi ve çocukların karakter gelişimi açasından çok önemlidir. Eşler evlilik doyumunu sağlayabiliyorlarsa çocuklar kendilerini böyle bir evde daha güvende hissedeceklerdir. Problemlü evliliklerde büyüyen çocuklarda anksiyete ve çekingenlik görölebilmekte, bu çocuklar kendilerini güvensiz hissetmektedir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2017: 203-204).

Aile iklimi, kuşaktan kuşağa aktarım yoluyla paylaşılır (van Steijn ve Vink, 2013: 21), ailenin işlevini büyük ölçüde etkiler ve ailenin sahip olduğu psikolojik olanaklara katkı sağlayıcı, bu olanakları şekillendirici etkiye sahiptir (Björnberg ve Nicholson, 2007: 3-4). Aile iklimi, bireyin bakılıp büyütöldüğu ailedeki ilişkilerden gözlem ve yaşam yoluyla etkilenmesi sonucu hissettiği ve gelecekte kuracağı insan ilişkilerinde temel olarak etkilendiği aile içindeki psikolojik atmosfer olarak tanımlanabilir. Aile iklimi, aile içi ilişkisellik, kuşaklararası otorite ve bilişsel uyum bileşenlerinden oluşur (Gönöl, Baş ve Acar, 2018: 167). Aile üyeleri arasındaki bağlanma şekilleri, anne-baba tutumları, ailenin yapısı ve iletişim biçimleri aile iklimine etki eden kavramlardır. Aile iklimi ebeveyn tutumu ve bağlanma örüntüsü dışında geniş ailenin diğer üyelerini kapsayarak, kuşaklar arası ilişkileri içerir (Gönöl, Baş ve Acar, 2018: 165-167), kuşaklar arası ilişkinin iki alt kategorisi vardır: Kuşaklar arası ilişki ve kuşaklar arası otorite (Björnberg ve Nicholson, 2007: 3-6). Kuşaklararası otorite, ailede karar alınırken tüm üyelerin ortak fikri mi yoksa yalnızca aile büyüklerinin kararının etkili olup olmadığı üzerinde durur. Kuşaklararası ilgi ailede yaşça büyük olan üyelerin daha genç üyelere ihtiyaç olup olmadığı, ilgi alanlarına değer verip vermedikleri ve onları destek olup olmadıklarını ifade eder (Gönöl, Baş ve Acar, 2018: 167-168).

Aile iklimiyle alakalı araştırmalar sonucunda, aile iklimi algısının aile içi ilişkileri kavramsallaştırmada aktif olduğu ve aile üyelerinin kimlik oluşumunda ailedeki

havanın etkin olduğu (Matheis ve Adams, 2004: 85-88) ve aile ikliminin aile üyelerinin duygusal zekasıyla orantılı olduğu (Chandran ve Nair, 2015: 169-170) anlaşılmıştır. Aile ikliminin olumlu veya olumsuz olması bireylerin karakterleri ve benlik saygısı üzerinde etkilidir. Aile deyince aklımıza olumlu kavramlar gelmektedir. Fakat aile her zaman aile üyeleri üzerinde olumlu etkiler bırakmayabilir. Aile iklimi, ailedeki bireylerin etkileşim örüntülerinden doğan olumlu ya da olumsuz pozitiflik durumu olarak ifade edilmekte ve aile bireylerini etkilemektedir. Olumlu aile iklimi, güvenin, özerklik, pozitif fiillerin pekiştirildiği, açık kuralların ve sorumluluk bilincinin olduğu ve doğru davranışların övgüyle ödüllendirildiği ailedeki psikososyal süreçlerden doğmaktadır ve bu aileler çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olur ve çocukların sosyal gelişimi daha iyidir (Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263-264).

Ebeveynlerin, psikolojik açıdan sağlıklı olmasının çocuk gelişiminde pozitif etkisi olduğunu ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur (Hock ve Schritzing; 1992'den akt. İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2017: 202). Olumlu aile iklimine sahip bireylerin olumlu benlik algısına sahip (Sznitman, Zimmermann ve Petegem, 2019), özgüvenli (Öztürk, 2017) anlayışlı, anne-baba ve kardeşleriyle olan ilişkisinde ve kişiler arası iletişimde başarılı, özgürce davranan, sosyal çevresine karşı sağlıklı duygular besleyen, güvenli bağlanabilen (Balkaya, 2021), kendi kararlarını verebilen, demokratik, hoş görülü, empati yapabilen, saygılı, strese dayanıklı, yaşam doyumu yüksek (Gomez-Baya, Munoz-Silva ve Garcia-Moro, 2020) ve kaygı düzeyi düşük kişiler olduğu gözlenirken; olumsuz anne-baba tutumu ile olumsuz aile iklimine sahip çocukların, sosyal fobisi olan, stresli ve düşük benlik algısına sahip olmakla birlikte aile içinde ve sosyal çevresine ayak uyduramadığı ve olumsuz davranışlara sahip olduğu görülmektedir (Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263-264; Gönül, Baş ve Acar, 2018: 168). Olumlu bir aile iklimi, istikrarlı, yetkin, çocukların gelişimini destekleyen, güven, özerklik ve duygusal bağları besleyen aile sosyalleştirme uygulamalarının sonucudur. Olumlu bir aile ikliminin koruyucu bir faktör olduğunu gösteren ampirik kanıtlar vardır. Bu iklim aile bireylerinin sosyal, fiziksel, duygusal ve entelektüel gelişiminin yanı sıra davranışları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (Moreno, Estévez, Murgui ve Musitu, 2009; Sanders, Kirby, Tellegen ve Day, 2014' den akt. Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263).

Olumsuz aile iklimi en büyük risk faktörlerinden biridir. Başlıca özellikleri, yüksek düzeyde aile çatışması ve düşük düzeyde uyumdur. Olumsuz bir aile iklimini pekiştiren uygulamalardan bazıları, açık kuralların olmaması, aşırı ceza kullanımı, aşırı otorite gibi sıralanabilir. Bazı araştırmalar, çocukların psikolojik sağlığı üzerinde, fiziksel ceza gibi yetersiz ebeveynlik uygulamalarının uzun vadeli olumsuz sonuçları olduğunu göstermektedir. Aile ikliminin tanımladığı gelişim ortamı olumlu ise çocuklara gelişimleri için koruyucu faktörler sağlayabilir. Olumsuz aile iklimi, çocukların davranışsal sorunlarıyla yakından alakalıdır. Ailedeki psikolojik atmosfer olumsuz ise çocukların davranış problemlerini artırabileceğinden, ebeveynlerin sadece kendilerini değil, aynı zamanda çocuklarını da etkileyen bir gerilim kaynağı olabilir (Musitu ve Garcia 2004; Gámez-Guadix, Straus, Carrobes, Muñoz-Rivas ve Almendros, 2010, Algood, Harris ve Hong, 2013'ten akt. Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263-264). O halde aile ikliminin sadece çocukları etkilemeyeceğini de söyleyebiliriz. Öfke nöbetlerine kapılan, davranım bozukluğuna sahip ve bağlanma sorunları olan bir çocuğu eğitmek, aileler ve eğitimciler için türlü zorluklara neden olmaktadır. Bu zorluklarla başa çıkmaya çalışmak ebeveynlerin ve eğitimcilerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler doğurabilir.

Sağlıksız ebeveyn davranışlarına maruz kalarak yetiştirilen bireylerin, bağımlılık düzeyi yüksek (Yılmaz, 2020), çevresiyle barışık olmayan, kendine güveni düşük (Yersel, 2019) toplumsal normlara başkaldıran, sorumsuz, içine kapanık (Saymaz, 2003), problemlerini algılamada ve çözümede zorluk çeken, kişiler arası ilişkilerde başarısız, saldırganlık ve kaygı bozukluğu (Gözübüyük, 2015) gibi sorunlara sahip olduğu görülmektedir. Bu sayılan sorunlar bireyin eğitim hayatını ve sonraki yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveyn tutum ve davranışlarının, çocuğun psikolojik açıdan iyi oluşu ve kişiler arası ilişkilerde başarılı olması bağlamında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Olumlu davranışlara sahip ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki, bireylerin sağlıklı olarak yetişmesinde önemli bir etkidir. Bu durum, bireyin gelecekteki davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bireyin yaşamının ilk evrelerinde ebeveynleri ile kendisi arasında oluşan sağlıklı bağlanma örüntüsü ve olumlu bir aile ortamının bireyin sonraki yıllarda pozitif ilişkiler kurmasında yardımcı olduğu görülmektedir (Aral, 2001: 13-15; Kağıtçıbaşı, 2019: 184-188).

Bireyler, yaşamları boyunca aile içi dinamiklerden etkilenirler ve aile bireyin, gelişiminde rol oynar. Örneğin, stres ortamında büyüyen, annesinde yeterli ilgi ve

şefkat görmeyen, bu nedenle çeşitli yaş gruplarından arkadaş edinemeyip yeterince sosyalleşemeyen çocukların yaşlılarına göre bilişsel düzeyde geride oldukları anlaşılmıştır (Dodge, Pettit ve Bates, 1994'ten akt., İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2017: 203). 6-12 yaş arası çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar sonucu depresif ve kaygılı ebeveynlerin oluşturduğu stres barındıran bir ortamda büyüyen çocuklarda depresyona meyilli davranışlar görülmüştür. Sert ve aşırı disiplinli, saldırgan kısaca sağlıksız ailelerde yetişen çocukların saldırgan davranışlar sergilediği görülmüştür (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2017: 202-203).

Aile, alt sistemlere sahiptir ve aile üyeleri belli sınırlarla birbirinden bağımsızdır. Aile sistemi, etkileşim halindeki iki alt sistem olan sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimini kapsamaktadır. Aile etkileşimi, aile tutumu ve benlik gelişimini içermektedir. Ailenin sosyal nitelikleri aile yapısı açısından, psikolojik nitelikleri ise ilişki ve sosyalleşmeyi içeren aile sistemi açısından incelenmektedir. Bu bakış açısı aile sistemleri kuramının temelini oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2019: 153-155). Bu kurama göre, aile, aile üyeleri, aile üyelerinin birbiriyle ilişkisi ve kurallardan oluşur. Ailenin sistemini anlamak için aile üyelerini birer birer incelemek yerine, aile dinamiklerini görevleri ile incelemek gerekir (Goldenberg ve Goldenberg, 2012'den akt., Gönül, Baş ve Acar, 2018: 166). Sistem kuramına göre aile, devamlı birbiriyle etkileşim halinde olan döngüsel, aktif ve çevre ile etkileşim halinde olan bir sistemdir. Bu esnek yapı sayesinde, aile güç şartlarda işlevini devam ettirebilmektedir. Ancak katı kuralları olan ve olumsuzluklara uyum sağlama ve baş etmede güçlük yaşayan aileler yeterince esnek değildir. Ailedeki bu sistemin, aile üyeleri üzerindeki etkilerinin araştırırken onun farklı fonksiyonlarını bir bütün olarak araştırmak önem teşkil etmektedir. Aile iklimi kavramsal olarak, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin niteliği, aile içindeki sosyal etkileşimler, ailedeki kültür ve değerlerin bir sonraki kuşağa aktarılması kavramlarını kapsamaktadır (van Steijn, Oerlemans, van Aken, Buitelaar ve Rommelse, 2015'ten akt., Gönül, Baş ve Acar, 2018: 166-167).

Ailelerin işlevselliğini açıklamakta yol gösterici olan açık sistemler beş özelliğe sahiptir. Ailenin işlevselliğini tanımlamakta yardımcı olan sistemler, aile sınırları, üyeler arasındaki iç bağımlılık, enerji değişimi, amaca yönelmiş davranış ve uyumlu davranış özelliklerine sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2019: 154-155) Aile iklimi, ailenin mekanizmasını ve bu mekanizmanın yapı ve özelliklerini yüksek düzeyde etkilemektedir (Björnberg ve Nicholson, 2007: 1-4). Aile ortamı, duygusal

deneyimlerimizi yaşadığımız ilk kurumdur. Aile, yakın duygusal ilişkiler kurduğumuz, kendi duygularımızla beraber başkalarının duygularını fark ettiğimiz, bunlara ne tür tepkiler vereceğimizi öğrendiğimiz, kendimizi ve başkalarını nasıl göreceğimize karar verdiğimiz ilk okuldur. Bu duygusal dersler ebeveynlerin sözleri kadar tutum ve davranışlarıyla da ilişkilidir. Ve anne baba tutumlarının çocuğun duygusal gelişimi açısından etkili ve kalıcı sonuçlarını gösteren birçok araştırma mevcuttur (Goleman, 2021: 252). Aile iklimin belirlenirken ailenin duygusal ve bilişsel uyumuna dikkat edilmektedir. Aile uyumu, ailenin psikolojik sağlamlığını artırıcı bir etmendir. Duygusal uyum ve bilişsel uyum olarak iki alt kategoriye sahiptir. Duygusal uyum, aile bireylerinin birbirine karşı sevgi, özlem, sıcaklık, düşkünlük gibi hislerin merkezi olarak birbirlerini görmelerini ifade eder. Bilişsel uyum, aile bireylerinin değer yargıları, perspektifleri, inanç ve tutumlarının benzeşmesidir (Yılmaz, 2020: 51-52).

Sonuç olarak, aile ikliminin olumlu ve olumsuz olmasının sonuçları kişilik gelişimimiz ve ruh sağlığımız açısından önem teşkil etmektedir. Doğumdan ölüme kadar etkileşim halindeki aile üyelerinin birbirleriyle kurduğu ilişkilerin niteliği ve biçimi yani aile içinde hissedilen psikolojik atmosferin, bireylerin gelecekte kuracağı sosyal ilişkilerinde, bağlanma stilinde ve davranış kalıplarının şekillenmesinde aktif role sahip olacağımızı söyleyebiliriz.

2.3. Ebeveyn Tutumu Kavramı

Aile, toplumun kültür değerlerini üyelerine aktarmak dışında, çocuğun sosyalleşmesine ortam sağlar, çocuğa rol model olur ve çocuğun davranış kalıpları oluşturmaya katkıda bulunur. Aile tutumu, demokratik ve ilgili olan çocukların etkili, özgürce fikirlerini söyleyebilen, akran ilişkilerinde başarılı, iletişim becerileri ve özdenetimi yüksek bireyler olmaktadır. Baskıcı, sert ve eğitim yöntemi değişken tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar isyankâr ve saldırgan bireyler olmaktadır (Yavuzer, 2019: 132-134)

Ebeveynlerin çocuklarına karşı benimsediği davranış stillerine anne baba tutumu denmektedir. Literatürde yer alan araştırmalara göre, anne-baba tutumu çocukların benlik kavramını oluşturmada ve benlik değeri üzerinde etkili olmaktadır. Benlik, çocuğun kendisiyle ilgili sahip olduğu düşünce ve inanışlardan oluşur ve çocuğun değer görüp, aktif şekilde dinlendiği, koşulsuz kabul edilip, desteklendiği ve çocuğa

özgürleşme imkânı tanındığı bir ortamda filizlenirken çocuğun kendini ifade etmekten korktuğu, ceza ve yaptırımların uygulandığı baskı ortamda ise düşer (Yavuzer, 2019: 40-41).

“Çocuğun benliği, yetişkinlerin ona yönelttikleri tutumların yansımasıdır.” Anne-babasından gelen itici tutumlar, çocuğun kendini değersiz hissetmesiyle sonuçlanır. Çocuğun istenilen şekilde davranışları desteklemediğinde doğru ve yanlış davranışların ayırımına varamaz. Sonunda anne-baba onayını istemekten vazgeçer. İstenen davranışları desteklenen çocuk, onaylanan davranışları öğrenir, böyle bir ortamda güvenli ve otonom bir çocuk yetiştirmek için gereklidir. Yapılan çalışmalar, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin sağlıklı olmasını, okul öncesi çağda annenin tutum ve davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2017: 115). Her bireyin fikrini rahatça ifade edebildiği, sıcak ve sağlıklı aile ortamında, güvenilir ve uyumlu bireylerle büyüyen çocuk, bağımsız ve özgüvenli bir birey olabilir. Anne-baba-çocuk arasındaki sorunların başlama noktası çoğunlukla anne ve babadır. Sağlıklı aile ortamında, aile üyeleri arasında sevgi, saygı, hoşgörü, güven ve destek çıkma vardır (Yavuzer, 2019: 26-40).

Anne-baba ve çocuk ilişkisinin kalitesini belirleyen en önemli faktör ise anne-baba tutumlarıdır. Çocuğun hangi davranışının onaylanacağı, onaylanmayan davranışının nasıl düzeltileceği veya hangi davranışının cezalandırılacağı her anne ve babaya göre farklılık göstermektedir. Anne-baba tutumları, çocuğa ve çocuğun o anda yaptığı davranışlara göre değişmektedir (Kaya, 1997: 196-197; Yavuzer, 2017: 115).

Anne ve babaların olaylara bakış açıları ve olaylar karşısındaki davranış ve tepkileri çocuklarla olan iletişimin niteliğini belirler. Ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler içerisinde olan çocukların düşüncelerini hürce ifade edebilen, kendi adına karar verip bu kararları uygulayabilen, benlik saygısı yüksek, insanlara karşı hoşgörü besleyen, sosyal ve duygusal zekası yüksek, sağlıklı ruh haline sahip yetişkin bireyler olabildikleri görülmektedir (Yavuzer, 2019: 135-136). Benlik ve ruh sağlığı kavramları arasında anlamlı bir ilişki vardır ve sağlıklı benlik kavramına sahip birey sağlıklı bir ruha sahiptir (Kaya, 1997: 195).

Çocuklar ve ergenlik çağındaki bireylerin psiko-sosyal yapısını analiz etmek adına yapılan araştırmalar anne-babaların demokratik/hosgörülü tutum içerisinde olmalarının olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tutuma sahip olan

ebeveynler diğerklerine göre daha uyumlu olan, ahlaki değerklere sahip, psiko-sosyal olarak daha sağlıklı çocuklar yetiştirmektedir (Yavuzer, 2019: 27-28). Anne ve babaların çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri bu tutumlar, gevşek/ilgisiz, aşırı koruyucu, otoriter/baskıcı, demokratik/güvenilir ve tutarsız/kararsız tutum olarak gruplandırılabilir (Kaya, 1997: 197).

Demokratik/Güvenilir Anne-Baba Tutumu: Ebeveynlerin, çocuklarını sahiplendiği, çocuklarıyla güzel ilişkiler kurduğu ve destek olduğu, saygı ortamı oluşturduğu, hoşgörölü olduğu ve problemlerin konuşarak çözüldükleri ailelerdir. Bu aile tutumunda anne ve baba çocuğunu destekler ve çocukla sıcak bir iletişim içindedir. Çocukla ilişki içindeyken çocuğa karşı ilgilidir ve aktif dinleme uygular. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarına bazı sınırlamalar haricinde istediklerini gerçekteştirmeleri için olanak tanır, denetim ve sevgi bir aradadır ve çocuklarına söz hakkı verirler. Bu tür yaklaşıma sahip sağlıklı ailede büyüyen çocuklar, başarılı bir sosyal gelişim gösterirler, sorumluluk sahip, kendi başına karar verebilen ve özgüvenli olurlar (Yavuzer, 2017: 120-121; Yavuzer, 2019: 28-29).

Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu: Çocuklarına büyük bir sevgiyle bağlanan, çok kontrolcü olan ve çocuğun her istediğini yerine getiren ebeveynlerin tutumudur. Çocuğa gereğinden çok denetim ve özen gösterirler. Böyle bir ortamda anne çocukla iç içe geçmiş bir bağlanma gösterir. Büyümesine izin verilmeyen çocuk toplumsal gelişimi engellenmiş ve arkadaş ortamından dışlanmıştır. Bu tutuma sahip ailelerde büyüyen çocuklar, öz güveni düşük, bağımlı, ruhsal problemleri olan kişiler olabilir (Yavuzer, 2017: 122-123; Yavuzer, 2019: 138).

Baskıcı/Otoriter Tutum: Çocukları üzerinde aşırı kontrolcü olan, baskıcı ve çocuklarının tüm kurallara titizlikle uymasını bekleyip esneklik göstermeyen ailelerdir tutumudur. Çocukların eylemlerini esnemeyen, belli ölçütlere göre şekillendirirler, denetleyici ve yargılayıcıdırılar. Kurallara uymayan çocuklarını ağır cezalarla cezalandırırılar, dövme, azarlama, utandırma gibi. Bu tip ailelerde büyüyen çocuklar, anne ve babalarına itaatkâr ve dıştan denetimlidir. Bu sağlıksız ailelerde büyüyen çocukların iletişim becerileri ve girişimcilik yetenekleri gelişmemiştir. Bu tutum çocuğun güvensiz, benlik saygısı düşük ve çekingen bir birey olmasına sebep olur (Tuncer, 1980: 22; Yavuzer, 2019: 139; Yörükoğlu, 2016: 149-150).

İlgisiz/Gevşek Anne-Baba Tutumu: İhmalkâr ve aşırı hoşgörölü olmak üzere iki farklı boyutu içerir.

İhmalkâr tutum: Çocuklarının psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarına karşı ilgisiz, yeterli sevgi veremeyen ve şefkat gösteremeyen ebeveynlerdir. Bu ebeveynlerin, kendi sosyal yaşamları, çocuklarınınkinden üsttedir. Çocuklar anne baba ilgisine muhtaçtır, kendi hallerine bırakılmıştır, dışlanmış hissederler. Bu tutuma sahip ailelerde büyüyen çocuklar sosyal yönü zayıf, benlik saygısı düşük ve bağımsızlığını zor kazanan, kavgacı, kinci, suç işlemeye meyilli ve çevresine zarar veren çocuklardır (Yavuzer, 2017: 121-122).

Aşırı Hoşgörölü Tutum: Çocuklarına teslim olan, çocuklarını şımartan, disiplinsiz, yumuşak başlı, tutarsız davranan, çok aşırı boyutlarda ihmalkâr ve çocuklarını terk edebilen ebeveynlerdir. Bu çocuk merkezli anne-baba tutumunda ebeveynler, çocuklarının hiçbir davranışını sınırlandırmaz, çocukları ne isterse yapmalarına izin verir ve çocuklarına fazlasıyla özgürlük sağlarlar. Böyle bir ortamda sosyal gelişim yetersiz, özdenetimden uzak, benmerkezci ve nasıl davranacağını bilemeyen, hep kendi istedikleri olsun isteyen, başına buyruk çocuklar yetişmektedir (Yavuzer, 2017: 121-122; Yörüköğlü, 2016: 144-145).

Tutarsız/Kararsız Anne-baba Tutum: Kararsız anne-baba tutumuna sahip ailelerdeki çocuklar doğru ve yanlış ayırt etme konusunda ikilem yaşarlar. Aynı davranışın anne tarafından farklı baba tarafından farklı değerlendirilmesi ve aynı davranışın bir ödöl bir cezaya sebep vermesi çocuğun aklını karıştırır. Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuğun dengeli değer yargıları oluşturmasına engel olur (Yavuzer, 2017: 123).

Aile tutumlarının çocuklar üzerindeki etkisiyle ilgili yapılan araştırmalara göre, baskıcı olamayan, demokratik ve hoşgörölü anne baba tutumları çocuklar üzerinde olumlu duygusal, toplumsal ve zihinsel gelişmelere neden olmaktadır. Hoşgörölü tutuma sahip ebeveynler çocuklarına kontrollü bir özgürlük sağlayarak kaygı ve baskıdan uzak bir şekilde çevrelerini keşfetmelerini ve sağlıklı iletişim kalıpları oluşturmalarına olanak sağlamaktadırlar (Yavuzer, 2019: 26-27). Bu sevgi dolu ortamda büyüyen çocuklar otokontrollü, özgüvenli, yetkin ve uyumlu bireyler olabilmektedirler. Bunun tam tersi olarak baskıcı ve müdahaleci tutuma sahip anne-babalar, sert, duyarsız ve kuvvet uygulayıcıdır. Bu sevgisiz ortamda çocuk çevresiyle iletişim kurmakta zorlanır, isteklerini dile getiremez, kendini köşeye sıkışmış, mutsuz

ve kızgın hisseder. Diğer bir yaklaşım olan aşırı gevşek ve tutarsız anne-baba tutumunda çocuklar başına buyruk davranışlar sergiledikleri için öz denetimden uzak bireyler olmaktadır (Yavuzer, 2017: 123-125).

Yavuzer'e (2017: 26-27) göre, demokratik ebeveyn davranışları ile büyütülmüş olan çocuklarsa psikolojik açıdan sağlıksızlığın zıttı olarak kişiler arası iletişimde başarılı, özgüveni ve öz benlik saygısı yüksek, empati yapabilen, başkalarına karşı duyarlı, yardımsever, arkadaş canlısı, saygılı, demokratik ve uyumlu gibi özelliklere sahip oldukları gözlenmektedir. Bu bilgiler ışığında çocuk ve ebeveyn arasındaki sıcak ilişkisi için en olumlu ebeveyn davranışı çocuğun fikrinin sorulduğu haklarına ve kararlarına saygı gösterildiği demokratik tutumdur. Baskıcı, aşırı koruyucu ve kuralcı ailelerin çocuklarının davranışlarının olumsuz olduğu ve demokratik ve kabul edici tutum sahibi ailelerin çocuklarının davranışlarının olumlu olduğu bulunmuştur (Gündoğdu, Helvacı ve Sümer, 2010: 43-45). Demokratik anne-baba tutumuyla ilgili yapıla araştırma sonucuna göre, ailelerini eşitlikçi demokratik algılayan, aile içerisindeki hislerini ve düşüncelerini güzel bir şekilde tanımlama şansına sahip öğrencilerin, yabancılara güvenebildikleri için kolay arkadaşlık ilişkileri geliştirebildikleri sonucuna varılmıştır (Çeçen, 2008'den akt. Yapıcı: 2010: 1547). Başka bir çalışmada anne-babaları tarafından demokratik tutumla yetiştirilmiş bireylerin, zamanını iyi değerlendirme, içten destek alma, kendini gerçekleştirme sağlayan değerleri özümseme ve benlik saygısı yüksek olma gibi becerilerinin anne-baba tutumları ilgisiz ve otoriter olanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada kendini gerçekleştirmiş öğrencilerin demokratik anne-baba tutumuna sahip olduğu bulunmuştur (Kuzgun, 1990'den akt. Yapıcı: 2010: 1559).

2.4. Bağlanma Kavramı

Bağlanma, bebek ve bakıcısıyla iletişim kurması, stres zamanlarında belirginleşen bakıcıya ihtiyaç duyma davranışıyla süregelen duygusal bir bağdır (Pehlivatürk, 2004: 56). Bağlanma kuramı, bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkiyi inceler. Bağlanma kuramcıları, bebek ve çocuğun bakıcısıyla olan sağlıklı etkileşiminin çocuğun dış dünyayı keşfetmesi için güvenilir bir basamak olduğunu ifade etmektedir. Bağlanma kuramıyla ilgili yapılan araştırmalarda, güvenli bağlanmanın sık görüldüğü ve özerkliği geliştirdiğini göstermektedir (Van Ijzendoorn ve Sagi, 1999: 186) ve bebeklikte bağlanmanın önemsenmesinin nedenlerinden biri bireyin gelecekteki kuracağı kişiler arası ilişkilere ve benlik gelişimine dair ipuçları vermesidir. Bireylerin

çocukluktaki bağlanma stillerinin sosyal yetkinlik ve güvenli yetişkin bağlanmasına temel olduğuna dair araştırmalar mevcuttur (Waters, Treboux, Crowell ve Albersheim, 2000'den akt. Kağıtçıbaşı, 2019: 188). Ailede anne-baba ve çocuk iletişimi bebeğin dünyaya gelmesinden önce başlamaktadır. Doğum sonrası anne-bebek arasındaki bağlanma güven esaslı olmakta, kardeşler ve babanın da bu ilişkiye dahil olmasıyla bu bağ güçlenmektedir. Bebeğe karşı anne-baba tutumu bebeğin, benlik duygusunun gelişiminde kritik derecede önemlidir. Bebeğe bakım veren anne-baba tarafından, bebeğin gereksinimlerinin ve isteklerinin giderilmesi süreçlerinde bağlanma gerçekleşmektedir. Anne ve bebek arasındaki ilk kurulan bağ bebeğin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak başlar ve annenin bu ihtiyaçlara cevap verme hızı ve tepkisiyle olumlu veya olumsuz olarak devam eder (Kağıtçıbaşı, 2019: 186-188).

İnsanlarla ve dış dünyayla ilk iletişimi annesi aracılığıyla olan bebek için ilk bağlanma tecrübesinin niteliği gelecekte kuracağı ilişkileriyle ilgili ipuçları vermesi nedeniyle önemlidir. Bağlanma kuramı, gelecekteki arkadaşlık ilişkisi, romantik ilişki, kardeş ilişkisi ve evlilik gibi birçok ilişkinin gerçekleşmesinde bir temel görevi görür (Griffin ve Bartholomew, 1994'ten akt., Saymaz, 2003: 1-2).

Erikson'un, ergenlik dönemi gelişim görevlerinden biri olarak tanımladığı başkalarıyla yakın ilişki kurabilme becerisini geliştirebilen ergenler, ancak yaşamlarının sonraki dönemlerinde başka bir yetişkinle ruhsal ve fiziksel açıdan karşılıklı tatmine dayalı bir ilişki geliştirebilir (Bowlby, 2018: 39-42; Santrock, 2017: 29). Bireyler, yaşamlarının ilk yıllarında yaşamlarına devam edebilmek için çevrelerinden görecekları yardıma ve dayanağa gereksinim duyarlar. Adler'e (2000) göre küçük çocuklar, kuvvetsizlik ve çaresizliği ailelerinde kurdukları ilk ilişkileriyle aşmaya çalışırlar. Bu yönden bağlanmanın bütün bireyler için önem taşıdığı düşünülmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 54-56).

Psikanalizden etkilenen Mahler, yaşamın ilk üç yılının karakter gelişimi açısından önemli olduğunu savunmuş ve bebeğin bu üç yılda özerkleştiğini iddia etmiştir. Yine psikanalizden etkilenen Klein ise anne ve bebeğin duygusal ve fiziksel ilişkisine vurgu yapmıştır. Bağlanma kavramı ilk kez psikanaliz ekolünden gelen Bowlby tarafından tanımlanmıştır. Bowlby, bağlanma kavramıyla ilgili ilk çalışmalarına Dünya Sağlık Örgütü'nün evsiz çocukların psikolojik sağlıkları üzerinde araştırma yapmasını istemesiyle başlamıştır. Bebeğin veya küçük çocuğun duygusal ve maddi açıdan

doyum sağladığı annesi veya devamlı bakıcısıyla sıcak, sürekli ve samimi ilişki içinde olmasının ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Bowlby, çalışma arkadaşı Ainsworth ile beraber küçük çocuklar üzerinde yaptığı deneylerde, küçük çocukların annelerinden ayrıldıklarında tıpkı fiziksel bir açlık gibi duygusal bir açlık hissettiklerini, bunun sonucu olarak kaygı düzeylerinin arttığı ve anneye yeniden bir araya getirildiğinde, anneye aşırı yapışma veya anneyi reddediş gibi düzensiz tepkiler verdiğini gözlemlemiştir. Ve yaşamın ilk yıllarındaki anne kaybının psikopatolojiyle yakından alakalı tepkilere sebep olduğunu ve bu tepkilerin daha ileri yaşlarda görülmeye devam ettiğinden bahsetmiştir. Bowlby'nin Ainsworth'la yaptığı araştırmalar sonucunda bağlanma kurama dönüşmüştür. Sonraki yıllarda Ainsworth, Ugandalı çocuklarla yaptığı çalışmalar sonucunda geliştirdiği yabancı durum testiyle bağlanmayı ölçülebilir ve kodlanabilir kılmıştır. Bunun sonucunda bağlanma kuramıyla ilgili araştırmalar yaygınlaşmıştır (Bowlby, 2018: 25-26; Görgü, 2017: 12). Bowlby'e (1988: 262-266) göre bebek yaşamının ilk dönemlerinde kendi iç dünyasını inşa edecek temelleri atmaya başlar ve ikinci ve sonraki yılda bu temeli sağlamlaştırır. Bireyin karakterinin şekil aldığı bu dönemde kurduğu ilişkiler yaşamının sonraki dönemleri için hem önemli bir model hem de etkili bir rehber olmaktadır. Aile, içerisindeki üyelerin sosyal, fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişinde etkin rol oynar. Aile üyelerinin ilişkileri, bireylerin kişilerarası ilişki, bağlanma ve akrabalık hisleri gelişimi açısından anahtar role sahiptir.

Bowlby (2018), bağlanma kuramını, bebeğin bakıcısıyla ilişki kurması, özellikle ihtiyaç ve stres durumlarında bebeğin bakıcısını araması gibi fiziksel bağlılığın yanı sıra, yaşam boyu devam ederek tüm diğer bağlanmaların temelini oluşturan ve aynı zamanda psikolojik bir ihtiyaç olan duygusal bağlılık şeklinde açıklamaktadır. Bağlanma, bebeklik dönemiyle başlar ve yaşamın her evresinde devam eder. Aynı zamanda insan türüne özgü bir davranış olarak insan doğasının ayrılmaz bir parçasıdır. Ebeveynleri fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına karşı ilgili ve duyarlı olan çocuklarda güvenli bağlanma gelişirken, çocuklarının fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına duyarsız olan ebeveynlerin çocuklarında ise güvensiz bağlanma gelişmektedir. Bebeğin veya küçük çocuğun duygusal ve maddi açıdan doyum sağladığı annesi veya devamlı bakıcısıyla sıcak, sürekli ve samimi ilişkiler içinde olmasının ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Bowlby, küçük çocuklar üzerinde yaptığı deneylerde, küçük çocukların annelerinden ayrıldıklarında tıpkı fiziksel bir açlık gibi duygusal bir açlık

hissettiklerini, bunun sonucu olarak kaygı düzeylerinin arttığı ve anneye yeniden bir araya getirildiğinde, anneye aşırı yapışma veya anneyi reddediş gibi düzensiz tepkiler verdiğini gözlemlemiştir. Ve yaşamın ilk yıllarındaki anne kaybının psikopatolojiyle yakından alakalı tepkilere sebep olduğunu ve bu tepkilerin daha ileri yaşlarda görülmeye devam ettiğinden bahsetmiştir (Bowlby, 2018: 25-28).

Bowlby'nin kuramını araştırmalarının merkezine yerleştirerek bağlanma üzerinde çalışmalar yapan Ainsworth ve arkadaşları (1978) farklı bağlanma stilleri olduğunu keşfetmişlerdir. Bunlar, güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanma olarak üç başlık altında incelenmektedir (Görgü, 2017: 15-16; Levine ve Heller, 2018: 47-48).

Bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının yanında psikolojik ihtiyaçları bulunmaktadır, bu ihtiyaçların düzenli ve duyarlı bir şekilde karşılanmasıyla bebek çevreye güven duymaya başlar. Çocuğun çevreye olan güveni ve kendine duyduğu güven çok farklı anlamlarda değildir. Kalıtımsal olarak gelen bazı eğilimler, birey-çevre etkisiyle kişilik özellikleri haline dönüşür. Çocukluk döneminde bu ihtiyaçları karşılanmamış kişiler, yetişkinlik döneminde kaygılı ve korkulu bireylere dönüşebilmektedirler (Gençtan, 2021: 33-37).

İlk bağlanma tecrübeleri olumsuz olan bireylerin gelecekte buna benzer bağ kurdukları düşünülmektedir. Bağlanmayla ilgili alan yazındaki çalışmalar, yaşamın ilk yıllarında ebeveynleri tarafından yeterli ve zamanında ilgi ve koşulsuz sevgi görerek güvenli bağlanan çocukların ileriki yıllarda daha etkin, motive, mutlu, huzurlu özgüveni yüksek, akademik yönden güçlü, yaşamdan doyum alabilen bireyler olduklarını ortaya koymaktadır. İlk bağlanma tecrübeleri olumsuz olan bireylerin gelecekte buna benzer bağ kurdukları görülmektedir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2017: 167-170). Bu bilgiler ışığında, anne-baba bağlanma stilleri de ailedeki psikolojik atmosferi etkileyen faktörler arasında olduğunu söyleyebiliriz.

Güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olan çocuklar, annelerine ihtiyaç ve gerilim durumlarında her seslendiklerinde bakıcılarının yanlarında olup onlara yardımcı olacaklarına emin olan çocuklardır. Annelerinden ayrıldıklarında belirgin şekilde üzülen ve annelerine kavuştuklarında belirgin bir şekilde sevinen ve bu durumda güven hisseden çocuklardır. Kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip olan çocuklar, ihtiyaçları olduğu durumda bakıcılarından olumlu yanıt alıp alamayacaklarına emin olamayan çocuklardır. Annelerinden ayrıldıklarından aşırı üzülen ve anneleri geri

döndüğünde zıt tepkiler veren çocuklardır. Annesine kavuştuğu için mutlu olurken bir yandan kızgın olan ikili duygulara sahip çocuklardır. Kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip olan çocukların bakıcılarından yardım göreceklere ilişkin hiç güvenleri yoktur. Annesinden ayrıldığında hiçbir şey hissetmiyormuş gibi görünen vurdumduymaz davranan çocuklardır. Fakat bu görüntü gerçeği yansıtmamaktadır. Araştırmacılar bu çocukların umursamaz görüntülerinin ardında içlerinde fırtınalar koptuğunu normalden fazla nabza ve stres hormonuna sahip olduklarını göstermiştir (Levine ve Heller, 2018: 49-50). İlgisiz ya da aşırı müdahaleci, çocuklarının ihtiyaçlarıyla orantısız ebeveyn davranışlarıyla ilgili olan kaçınan ve kaygılı bağlanma örüntüleri bireylerin psikolojik gelişim açısından olumsuzdur.

Bağlanma stilleri üzerinde yapılan araştırmalara göre, güvenli bir şekilde bağlanan çocukların akranlarına oranla 3,5 yaşında daha yüksek düzeyde sosyal yeterlilik, liderlik beceri, empati, girişkenlik ve uyum gösterdikleri bulunmuştur. Bu çocukların beş yaşına geldiklerine psikolojik açıdan esnek, becerikli ve sabırlı oldukları gözlemlenmiştir (Arend ve ark., 1979'den akt. Görgü, 2017: 72-73). Main (1995) yaptığı çalışmalar sonucunda, bağlanma biçimlerinin %85 oranında istikrar gösterdiğini söylemiştir. Sroufe ve arkadaşları (1991), 1 yaşındaki bebeklerin bağlanma stillerinin 17 yaşlarındaki bağlanma biçimlerine %70 oranla benzerlik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır (Svanberg, 1989'den akt. Görgü, 2017: 5-6). Bowlby (2018: 265-266), bağlanmanın çocukluktan yetişkinliğe pek fazla değişmeden devam eden bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bağlanma kuramına göre, bebeklikten gelen bağlanma stilleri bireylerin, stresle baş etme becerilerinde, kişiler arası ve romantik ilişkilerinde ve ebeveyn olduğunda çocuklarıyla ilişkilerinde etkilidir.

Yetişkin bağlanma stillerini değerlendirmek için yapılan çalışmalar da Bowlby ve Ainsworth'ün çalışmaları temel alınmıştır. Main, Kaplan ve Casissidy'nin (1985) yetişkinler üzerinde yaptığı araştırma bulguları diğer çalışmalarla paralel olarak, bebeklikte görülen güvenli, kaçınan, kaygılı bağlanma stiline yetişkin dönemde de devam ettiğini göstermiştir. Bretherton ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmaya sonucunda, güvenli bağlanma gösteren bireylerin olumlu anne baba tutumlarına sahip olduğu ve otoriter ve reddedici tutumun güvensiz bağlanmaya sebep olduğu anlaşılmıştır. Bir başka araştırma sonuna göre, güvende hissetme ve destek ihtiyacında olma davranışlarının aile ve arkadaş çevresinden gelen destek algısıyla aktifleştigi anlaşılmıştır (Türküm, 1999: 54).

Ailede başlayan ilk çocukluk yaşantıları, kişilik ve psikolojik gelişim açısından önem taşımaktadır. Öğrencilerin sosyal ve okul hayatındaki başarılarında, davranış ve tutumlarında ilk çocukluk yıllarında şekillenen bağlanma stilleri etkili olabilmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalara göre bireylerin bağlanma stilleri ve sahip oldukları ana-baba tutumları kısaca aile ortamları stresle başa çıkmaları, travmaları psikolojik açıdan en hasarsız şekilde atlatmaları ve olumsuzluklardan sıyrılıp normal yaşamlarına dönebilmeleri üzerinde olumlu veya olumsuz olarak etkili olmaktadır (Bowlby, 1988: 262-266; Zerenoglu, 2011: 4).

Bireyler bebekliklerinden itibaren temel bakım veren kişilerle etkileşimleri boyunca zihinsel modeller geliştirirler. Bu modeller bireyin bağlanma konusundaki temel şemasını oluşturur yaşam boyunca kurulan tüm ilişkilerde bu temel şemalar etkilidir (Aktürk, Helvacı ve Sümer, 2010: 55).

Aile ilişkilerinde yeterli doyum alan, aile içi tutumu olumlu ve anne- baba bağlanma düzeyi normal olan, sağlıklı modellerle ilişki kuran, sosyolojik, zihinsel ve psikolojik olarak desteklenen çocukların olumlu özelliklerinin fazla olması, daha az kural dışı davranış göstermesi ve kaygı düzeylerinin düşük olması beklenmektedir. Özetle alan yazında bağlanma kuramı üzerinde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, anne-baba bağlanma stilleri gibi ailedeki psikolojik atmosferi etkileyen yapılar bireylerin gelecekte oluşturacakları kişiliklerini etkilemektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Aile İklimi ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Ersan'ın (2020) yaptığı araştırmada genç sürücülerin aile iklimi algısı ve risk alma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 182 kadın, 218 erkek 400 katılımcıya ilgili ölçekler uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre sürücülerin olumlu aile iklimi algısının risk alma davranışını negatif yönde yordadığı anlaşılmıştır.

Balkaya (2021) bireylerin algıladıkları aile ikliminin romantik ilişkilerde bağlanma stillerine etkisini incelemiş ve İstanbul'da yaşayan en az 6 aylık romantik ilişkisi olan, 420 bireye aile iklimi, bağlanma ve aile içi özerk ilişkisel benlik ölçeklerini uygulamıştır. Araştırma sonucuna göre algılanan aile ikliminin hem bağlanma hem de benlik kurguları üzerinde anlamlı bir farklılığa sebep olduğu bulunmuştur.

Arslan (2021) yaptığı araştırmada okul öncesi eğitimde ve ilkokullarda uygulanmak üzere değer odaklı aile eğitim programı geliştirmek ve geliştirilen değer odaklı aile eğitim programının anne babalık becerilerine, aile iklimine ve değer odaklı yaşama etkisini çalışmıştır. Araştırmada, nitel ve nicel yöntemin beraber kullanılıp 47 ebeveyn çalışma grubundan oluşmaktadır. Sonuç olarak değer odaklı aile eğitim programının anne babalık becerileri, aile iklimi ve değer odaklı yaşam düzeyi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Yılmaz (2020), e- spor oyuncularının sosyal destek düzeyinin, aile iklimleri ve yetişkin bağlanma stillerinin oyun bağımlılığı üzerine etkisini incelemek üzere çalışma yapmıştır. Üniversiteli 211 e-spor oyuncusuyla çalışmıştır. Oyuncuların oyun bağımlılığını yetişkin bağlanma stillerinin yordadığı ancak aile iklimleri ve algıladıkları sosyal desteğin yordayıcı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Turgut (2019), üniversite öğrencilerinde aile iklimi ve iyi oluş arasındaki ilişkide benlik kurgularının aracı rolünün yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelemiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak 541 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin iyi oluş, benlik kurguları ve aile iklimi özelliklerinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kurulan yapısal eşitlik modelinde olumlu aile iklimi algısının iyi oluşu pozitif yönlü etkilediği görülmektedir.

Kaplan (2019), üniversite öğrencilerinin algıladıkları aile iklimi, kuşaklar arası ilişkiler ve aile uyumunu değerlendirmek ve ailenin sağlığa etkisini incelemiştir. 2018-2019 eğitim dönemindeki 772 üniversite öğrencisine aile iklimi ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, olumlu aile iklimi algısı ve aile sağlığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Öztürk (2017)'ün çalışmasının amacı, üniversite öğrencilerinin algıladıkları aile iklimi ve anne-babaya bağlanma biçimleri ile özgüven düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya İnönü Üniversitesinde okuyan 243 kadın, 134 erkek toplam 377 öğrenci katılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin, bağlanma stilleri ve aile iklimi algılarıyla özgüvenleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2.5.2. Aile İklimi ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Icopetti, Londi, Patussi ve Cosci (2021) çalışmalarında, alkol kullanım bozukluğu olan aileye sahip 45 çocuğun aile iklimi algısını araştırılmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, alkol bozukluğu olan aileye sahip çocukların olumsuz aile iklimi ve yüksek düzeyde duygusal tepkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Gomez-Baya, Munoz-Silva ve Garcia-Moro (2020) Avrupalı 12 yaşındaki ergenler üzerinde yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, olumlu aile iklimi algısına sahip ergenlerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu bulunmuştur.

Sznitman, Zimmermann ve Petegem (2019) İsviçreli 1105 ergen üzerinde yapılan kimlik oluşumu ve aile iklimi ile ilgili araştırmanın sonuçlarına göre, olumlu aile iklimine sahip ergenlerin olumlu kimlik algısına sahip olduğu söylenebilir.

Matheis ve Adams (2004), geç ergenlik döneminde aile ortamı, ebeveyn-ergen ilişkileri ve kimlik stili arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma grubunu, Guelph Üniversitesi'ndeki 351 üniversite birinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Aile iklimi algısının bireylerin kimlik oluşumunda önemli olduğu yargısına ortaya çıkmıştır.

Chandran ve Nair (2015), 16-17 yaş grubundaki 120 lise öğrencisi üzerinde aile ikliminin ergenlik döneminde duygusal zekayı tahmin edip edemeyeceğini araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre, bireylerin aile iklimi algısı ve duygusal zekâlar düzeyini olumlu şekilde etkilediği anlaşılmıştır.

Burt, Cohen ve Bjork (1988), 312 tane 7. ve 8.sınıf öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, aile ikliminin, aile uyumu ve çatışması, organizasyon, ergenlik ve kontrol gibi başka kavramlarla beraber incelenmesi sonucu, ergenlik uyumu ve aile iklimi arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kennedy, Felner, Cauce ve Primavera (1988), bireylerdeki sosyal yetkinlik düzeyi ile aile iklimi ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışma grubu 14-18 yaş aralığındaki 185 ergenden oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre, bireylerin algıladıkları aile iklimi ile sosyal yetkinlik düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Svedin, Back ve Söderback (2002), aile iklimi ve çocuk istismarı değişkenleriyle ilgili bir çalışma yapmıştır. Çalışma grubunu Avrupalı 18 ergen kız ve 20 yetişkin kadın oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme ve Aile İklimi Testi anketinden

yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, olumsuz aile iklimi algısının çocukların istismara maruz kalmasıyla ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Nose, Korunka, Frank ve and Danes (2015), aile ikliminin aile şirketlerine olan etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada Avusturyalı 392 aile şirketine aile iklimi ölçeği uygulamıştır. Aile ikliminin tüm alt boyutlarının firma memnuniyeti ile pozitif bir ilişkisi olduğu, ailedeki ilişki çatışmasının ise firma performansı üzerinde olumsuz etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır.

2.5.3. Ebeveyn Tutumu ile İlgili Araştırmalar

Gözübüyük (2015)'ün çalışmasında, okul öncesi eğitime devam eden 450 çocuğun ebeveyn ve öğretmenlerine 'Çocuk Yetiştirme Anketi', 'Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirilmesi', 'Öz-Kontrol Değerlendirme Ölçeği' ve 'Sosyo Demografik Bilgi Formu' uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre, okul öncesi çocuklarda ebeveyn tutumu ile öz kontrolün, davranış sorunları üzerinde direkt ve ebeveyn tutumunun davranış problemleri üzerinde dolaylı etkisi olduğu anlaşılmıştır. Sağlıklı ebeveyn tutumuyla, öz kontrol arasında pozitif yönlü, davranış sorunları ile negatif ve öz kontrol ile davranış problemleri arasında negatif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yersel (2019), 10-17 yaş aralığındaki 222 öğrenciye 'Anne-Baba Tutum Ölçeği', 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği', 'İlişki Ölçekleri Anketi' ve 'Çocukluk Çağı Narsisizmi Ölçeği' uygulamıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveynlere güvenli bağlanmanın benlik saygısını yükselttiği, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline benlik saygısının düşürdüğü tespit edilmiştir. Ebeveyn tutumu ile bağlanma stili arasındaki ilişki incelenmiş olup, anne tutumu ile bağlanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunurken, baba tutumu ve bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca ebeveyn tutumu ve çocukluk çağı narsisizmi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Alamehmet (2019)'ün araştırmasında, İstanbulda ikamet eden 54-72 ay grubundaki 384 okul öncesi çocuğuna 'Okul Öncesi Değerler Ölçeği', 'Anne Baba Tutumları Ölçeği' ve 'Mizaç Değerlendirme Bataryası' uygulanmıştır. 54-72 aylık çocukların ebeveyn tutumu ile cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, anne çalışma durumu ve kardeş sayısı değişkenleri ile arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Fakat ebeveyn yaşı, çocuk yaşı ve ebeveyn eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır.

Aydoğdu ve Dikmen (2016), 2-6 yaş arası çocuğu olan 462 ebeveyne ‘Ebeveyn Tutum Ölçeği’ uygulamıştır. Araştırmanın sonucuna göre, cinsiyet, çalışır olma hali, eğitim düzeyi, ocuk sayısı değişkenleri ile anne baba tutumu arasında anlamlı farklılık olduğu, yaş, aile türü ve hastalık durumu değişkenleri ile anne baba tutumu arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Kutlu (2014)’nun çalışmasında, 5 yaşında öncesi eğitimi alan 5 ocuk ve ailesi ile görüşmüştür. Çocuklara ‘Aile iz’ ve ‘Bir İnsan iz’ isimli resim analizi testi uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile olumsuz aile tutumu ve yaşantılarının pozitif bir ilişki içerisinde olduğu anlaşılmıştır.

2.5.4. Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Günindi (2008) araştırmasında, okul öncesi eğitim gören 180 ocuk ve ebeveynleriyle çalışmıştır. Araştırma sonucuna göre, anne ve babaların empatik beceri puanlarıyla çocukların sosyal uyum beceri puanlarının arasında doğru orantı olduğu görülmüştür.

Saymaz (2003), İstanbul ve Marmara niversitesinde okuyan 474 ğrenci üzerinde yaptđđı ‘niversite ğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’ adlı araştırmasının sonuçlarına göre, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin duyarlı ve girişken özelliklere sahip olduğu, korkulu ve korkulu bağlanan bireylerde bu durumun tam tersinin olduğu görülmüştür (Saymaz, 2003: 133-139).

Erdoğan (2010), niversite ğrencilerinin bağlanma biçimleri ve kişilik bozuklukları adlı 773 ğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre, kişilik bozukluğu tanısı alanların %8,1’inin saplantılı ve %4,7’sinin korkulu, %1,4’ünün kaçıngan ve %1,7’sinin güvenli bağlanma örüntüsü gösterdiği bulunmuştur. Güvenli bağlanma örüntüsü gösteren çocukların demokratik ana-baba tutumuna sahip oldukları, demokratik tutum ve güvenli bağlanma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve otoriter tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklarda güvensiz bağlanma örüntüsü görüldüğü, güvensiz bağlanan çocukların annelerinin yüksek düzeyde stresli, endişeli ve sosyal işlevselliğinin düşük olduğu saptanmıştır. Bu bulgularla uyumlu olarak, güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocukların annelerinin depresyon puanlarının ve stres düzeylerinin göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Görgü (2015), Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki

ilişkinin incelemiştir. İstanbul’da ikamet eden 5-6 yaş grubu 150 çocuk ve anneleri ile çalışmıştır. Annelerin kişilik özellikleri ile güvenli bağlanma arasında anlamlı farklılık elde etmiştir. Çocuklardaki davranış problemlerinin, çocuklara ilk bir yıl kimin bakım verdiği, annenin yaşı, eğitim durumu ve çalışma durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur.

Mikulince ve Florian’ın (1995) araştırma bulgularına göre, insanların ilk bağlanma tecrübeleri sonucu oluşturdukları zihinsel şemalarının yaşamlarının sonraki dönemlerinde karşılaştıkları stres içeren yaşantılara verdikleri tepkilerini, stresle baş etme yöntemlerini ve uyum sağlama kapasitelerini anlamada önem teşkil ettiği anlaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, uygulama ve araştırmada kullanılan veri analizi teknikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi çocukların aile iklimine ilişkin algılarını resim analizi aracılığıyla incelemektir. Araştırmanın amacına uygun olarak, çalışma nitel araştırma yöntemi olan fenomenolojik modelde yürütülmüş ve betimsel analiz yapılmıştır. Fenomenolojik model, bir şeyin deneyimine ve şeyi deneyimlemenin nasıl bilinçliliğe dönüştürdüğüne dikkat çeker ve yaşantılarımızla ilgilenir ve deneyimlerin başlıca yapısını betimler (Spielberg, 1965: 658). Fenomenoloji, bireylerin kendi yaşam alanlarındaki bilinçli yaşantıları (Schram, 2003: 71), çarpıcı, duygusal ve yüksek yoğunluklu yaşam deneyimlerini çalışmak için işlevsel bir yöntemdir. Araştırmacılar öncelikli olarak, kendi duygularını, tecrübelerini ve belirledikleri fenomen hakkındaki ön yargılarını gözden geçirmektedirler (Moustakas, 1994: 33).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında İstanbul Küçükçekmece ilçesinde özel bir eğitim kurumunda eğitim gören 5-6 yaş aralığındaki 28 çocuk oluşturmuştur. Öğrenciler seçilirken çalışma hakkında veliler, okul yönetimi ve öğretmenler bilgilendirilmiş ve araştırmaya gönüllülük esasına göre katılmak isteyen öğrenciler seçilmiştir. Çocukların demografik bilgileri Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1: Okul Öncesi Çocukların Demografik Özellikleri

KAT.	Yaş	Cinsiyet	Kardeş Sayısı	Ebeveyn Tutumu	Anne Eğ. Düzeyi	Baba Eğ. Düzeyi	Anne Çalışıyor	Baba Çalışıyor
Resim 1	5	E	2	Baskıcı	Üni	Üni	E	E
Resim 2	5	K	3	İlgisiz	Lise	Üni	H	E
Resim 3	5	K	5	Aşırı Koruyucu	Lise	Üni	H	E
Resim 4	5	K	3	Baskıcı	Üni	Üni	H	E
Resim 5	5	E	3	İlgisiz	Lise	Lise	H	E
Resim 6	5	K	-	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 7	5	K	-	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 8	5	E	3	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 9	5	E	-	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 10	5	K	-	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 11	5	E	3	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 12	6	E	2	İlgisiz	Üni	Üni	E	E
Resim 13	6	K	3	İlgisiz	Lise	Lise	H	E
Resim 14	6	K	-	Aşırı Koruyucu	Üni	Üni	E	E
Resim 15	6	E	2	Baskıcı	Üni	Üni	E	E
Resim 16	6	K	-	Aşırı Koruyucu	Üni	Üni	E	E
Resim 17	6	E	-	Demokratik	Üni	Üni	H	E
Resim 18	6	E	3	İlgisiz	Üni	Üni	H	E
Resim 19	6	K	2	İlgisiz	Üni	Üni	H	E
Resim 20	6	E	2	İlgisiz	Lise	Lise	H	E
Resim 21	6	E	2	Demokratik	Üni	Üni	H	E
Resim 22	6	K	2	Baskıcı	Üni	Üni	H	E
Resim 23	6	E	3	Demokratik	Üni	Üni	H	E
Resim 24	6	K	2	Demokratik	Lise	Lise	H	E
Resim 25	6	E	-	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 26	6	K	3	Demokratik	Üni	Üni	E	E
Resim 27	6	K	3	Demokratik	Lise	Üni	H	E
Resim 28	6	K	-	İlgisiz	Üni	Üni	E	E

Tablo 3.1 incelendiğinde 11 çocuğun 5 yaşında, 17 çocuğun 6 yaşında, 12 çocuğun erkek, 16 çocuğun kız olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ebeveyn tutumu, kardeş sayısı, ebeveyn eğitim düzeyi ve ebeveyn çalışma durumu ile ilgili bilgiler tabloda yer almaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğrenciler tarafından algılanan aile iklimini belirlemek için veri toplama aracı olarak projektif bir teknik olan “Aile Çiz Testi” kullanılmıştır. Aile Çiz Testi, psikanalitik verilere dayanan projektif bir resim analizi testidir. Projektif demek, bilinçdışından gelenlerin bir teknik vasıtasıyla kâğıda yansıtılması demektir. Aile Çiz Testi, çocukların ailelerine karşı tutumunu ve ebeveynlerini algılayış şeklini, korkularını, ihtiyaç ve olgunluk düzeylerini, stres faktörleri ve cinsiyet eğilimlerini

belirlemede oldukça uygun olmasından dolayı testin geniş bir kullanımı bulunmaktadır (Yavuzer, 2012: 20-21). Bu tekniğin amacı; çocuğun iç dünyası çatışmaları, duygu ve düşüncelerini bu yolla yansıtabilmesine ortam hazırlamaktır. Böylelikle iç dünyalarındaki duygu, düşünce, inanç ve yönelimleri anlatmalarına imkân tanınmıştır. Başka bir ifadeyle temel amaç; çocuğun anlatamadığı iç dünyasını ve çatışmalarını ortaya çıkarmaktır. Aile Çiz Testi, çocukların ailelerine karşı tutumunu ve ebeveynlerini algılayış şeklini, korkularını, ihtiyaç ve olgunluk düzeylerini, stres faktörleri ve cinsiyet eğilimlerini belirlemede oldukça uygun olmasından dolayı geniş bir kullanımı bulunmaktadır (Çankırılı, 2015: 95; Yavuzer, 2012: 11-13).

Çocuk, bilincini, bilinç dışını, bilişsel ve duygusal deneyimlerini resim çizme aracılığıyla kâğıda aktarmaktadır. Çocuğun kişiliğini anlama ve ruhsal dünyasına ulaşmak için resim analizi iyi bir yöntem olmuştur. Bireyler, aile iklimlerini, okul iklimlerini, çevreleriyle ilişkilerini ve çevrelerini nasıl algıladıklarını resimlerine yansıtmaktadırlar. Bu nedenle, çocukların psikolojik rahatsızlıklarının tanı ve tedavisinde resim analizi yöntemi psikolog ve pedagoglar tarafından çok sık kullanılmaktadır (Dilci, 2014: 143; Yavuzer, 2012: 13-14). Çocuklar, sözel ya da yazılı olarak düşüncelerini ve hislerini anlatamadıklarında, resim çizme yöntemi onlara ifade kolaylığı sağlamaktadır. Çocuklar, resim çizme etkinliğini genellikle eğlenceli bir aktivite olarak görmektedir ve bu durum kesin bir doğru cevap gerektirmediğinden görüşmede kaygılanmamalarını sağlamaktadır (Veltman ve Brownie, 2000'den akt. Yılmaz, 2009: 24).

3.4. Verilerin Toplanması

Gerekli izinler alındıktan sonra velilere, öğrencilere ve öğretmenlere araştırmanın amacı anlatılmıştır. Analiz sonuçlarının araştırma için kullanıldığı gizlilik ilkesi doğrultusunda sonuçların kimseye verilmeyeceği açıklanarak okul öncesi kurumun ve ailelerinin güvenleri sağlanmıştır. Ebeveynlere “onam formu” imzalatılmış ve gönüllü olan çocuklar araştırmaya dahil edilmiştir. Öğrencilerden aile resmi yapmaları istenmiştir. Resim Çiz tekniği uygulanırken zaman sınırlamasına gidilmemiştir. Çocuklara resim çizimi öncesi uygulanacak aileleri ile ilgili demografik bilgi vermesi amacıyla oluşturulan bilgi formundan yola çıkılarak ve resim analizi yöntemi uygulanarak, öğrencilerin aile iklimi algıları hakkında yorum yapılmıştır. Ayrıca öğretmenlerinden çocuklar ve aileleri hakkında genel bilgiler alınmıştır.

3.5. Uygulama

Araştırmanın uygulama kısmında; ailesiyle beraber yaşayan çocukların Kişisel bilgileri öğretmenlerine sorularak doldurulmuştur. Çalışma grubunda bulunan çocuk gruplarına A4 ebadında dosya kâğıdı ile pastel boyalar dağıtılmış ve ‘Aile Çiz’ yönergesi ile resim çizmeleri istenmiştir. Bu kapsamda aile bireyleri olarak anne, baba, kardeşler varsa büyükanne ve büyükbaba, yaşadığımız ev, bahçemiz vb. olabileceği hatırlatılmıştır. Çalışmanın temelinde, çocukların ailelerine ilişkin algılarını çizdikleri resimlere ne ölçüde yansıttıkları araştırılmıştır.

Aile Çiz Resmi, tamamlandığında, çocuklardan çizdikleri resmin hikayesi sınıf ortamında tek tek dinlenmiştir. Çocuklara resim çizimi anında hiçbir müdahale ve yönlendirme yapılmamıştır. Resimleri bitiren her çocukla tek tek görüşülmüş ve resimdeki bireyler, objeler ve olaylar hakkında bilgi alınmış, geçerlilik ve güvenilirlik sağlamak için sınıf ortamında anında anlatımları kısaca not alınmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında, okul öncesi çocuklardan aile resmi yapmaları istenmiştir. Çalışmada, araştırmacı resim analizi konusunda eğitim almıştır. Araştırmacı resimleri analiz ettikten sonra bir psikolojik danışman ve resim analizi uzmanı tarafından kontrol edilmiş, analizlerin uygunluğu için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan alınan yorumlar tek tek not edilmiş, çocuklarla ilgili demografik bilgiler ve veriler birleştirilerek anlamlı bilgiler bütünü haline getirilmiştir. Çocukların öğretmenlerinden, resim çizimi sonrası aile tutumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çalışma durumu hakkında bilgi alınmıştır. Ayrıca öğretmenlerinden çocuklar hakkında genel bilgiler de alınmıştır. Çizilen resimlere, resim analizi yöntemi uygulanarak çocukların aile iklimi algıları hakkında yorum yapılmıştır. Resimler, çocuklara ne çizdikleri sorulup çocuklar dinlenerek ve uzman görüşleri birleştirilerek kaynağa dayalı yorumlanmıştır.

Resim analizinde aşağıdaki konulara dikkat edilmiştir:

a- Çocukların kullandıkları renkler nelerdir?

b- Çocuklar hangi renkleri bir arada kullanmışlardır?

c- Çizilenlerin boyutu değişmekte midir?

d- Abartılı çizilmiş kişiler ve nesnelere var mıdır?

e- Abartılı çizilmiş kişiler ve nesnelere nelerdir?

- ✓ Aile üyeleri tamam mı?
- ✓ Aile birlikte mi (dağınık mı?)
- ✓ Çocuk kendisini çizmiş mi?
- ✓ Çocuk kendisini aile sırasına uygun çizmiş mi?
- ✓ Kimleri temas halinde kimleri uzak çizmiş?
- ✓ Çizilen bireylerin yaş özelliğine uygun olarak boyutları nasıl? (Kim büyük/küçük?)
- ✓ Vücut bölümlerinin çizilmiş şekli ve özellikleri nasıl?

Resim çizimi, çocukların ilgi gösteriyor olması, çizim için ihtiyaç duyulan malzemelerin kolay ulaşılabilir olması ve uygulamasının basit olması gibi nedenlerle dünyada çocukların duygu, düşünce ve tutumlarının anlaşılmasında, değerlendirme, tanılama ve tedavi etme sürecinde kullanılmaktadır. Fakat, bu tür değerlendirilmelerin sınırlılıkları, geçerliliği ve güvenilirliği üzerinde önemli tartışmalar sürmektedir (Sayıl, 2004: 9-11). Araştırmada sınırlılıkların en aza indirilmesi ve güvenirliliğin artırılması için çocuklara çizdikleri aile resimlerinin hikayesi sorulmuş, öğretmenlerinden aileleri hakkında alınan bilgilerle resimleri değerlendirilmiştir. Çocukların resimlerinden ve anlatımlarında yola çıkılarak olumlu ve olumsuz aile iklimi özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, 28 okul öncesi çocuğun Aile Çiz Resmi, bir resim analizi uzmanı ve bir uzman psikolojik danışman ile birlikte aile iklimi bağlamında analiz edilmiştir.

4.1. Resimlerin Analizi

Çocuğun resme yansıttığı aile çizimi, büyük ölçüde çocuk ve ailesi arasındaki iletişimi ve ilişkiyi göstermektedir (Dilci, 2014: 143). Resim analizlerini yaptığımız 28 çocuktan, 23 çocuk kendisini anne babayla birlikte çizerken 5'i aile çiz yönergesine rağmen anne babasını çizmemiştir, bu durum çocuğun aile üyelerinin karşılamadığı, duygusal ve fiziksel ihtiyacını aile dışındaki kişilerden gidermeye çalıştığını göstermektedir. 28 çocuktan 13'ü demokratik aile tutumuna sahipken, 4 çocuğun baskıcı aile tutumuna, 8'inin ilgisiz ve 3'ünün aşırı koruyucu aile tutumuna sahip olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada aile resmi çizen 28 çocuğun, 17'sinin olumsuz aile iklimi algısına 11'inin ise olumlu aile iklimi algısına sahip olduğu belirlenmiştir. Resim analizi öncesi çocukların öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde, çocukların aile tutumlarıyla ilgili bilgi alınmıştır, yaptığımız araştırmanın sonuçlarına göre olumlu aile iklimi algısına sahip çocukların 11'inin demokratik aile tutumuna sahip olduğu, Olumsuz aile iklimi algısına sahip çocukların ise 8'inin ilgisiz ve 3'ünün aşırı korumacı 4'ünün ise baskıcı aile tutumuna sahip olduğu anlaşılmıştır. Ailelerin eğitim düzeyinin ise aile tutumu ve çocukların aile iklimi algısına etkisi olmadığı anlaşılmıştır.

Çocuk resimlerinde gözlemlenen iki çeşit renklendirme tekniği vardır ve bunlardan biri gerçekçi, diğeri dekoratif renklendirme ve ikisi arasındaki tercih çoğu zaman bilinçsizdir. Yapılan araştırmalar sonucunda, kız çocuklarının renk seçimine erkeklerden daha çok önem verdiği, sürekli sıcak renkleri seçen çocukların sevecen ve uyumlu, sürekli soğuk renkleri seçen çocukların ise kontrolsüz, duygularını gizleyen, uyumsuz ve kavgacı çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Çocukların olağan gelişim dönemlerinde renk seçiminin soğuk renklerden sıcağa doğru olduğu görülmektedir.

Yavuzer (2012)'e göre resimlerinde sürekli sıcak renkleri seçen çocukların sevecen ve uyumlu, sürekli soğuk renkleri seçen çocukların ise kontrolsüz, duygularını gizleyen, uyumsuz ve kavgacı çocuklar olduğu tespit edilmiştir (Yavuzer, 2012: 48-53).

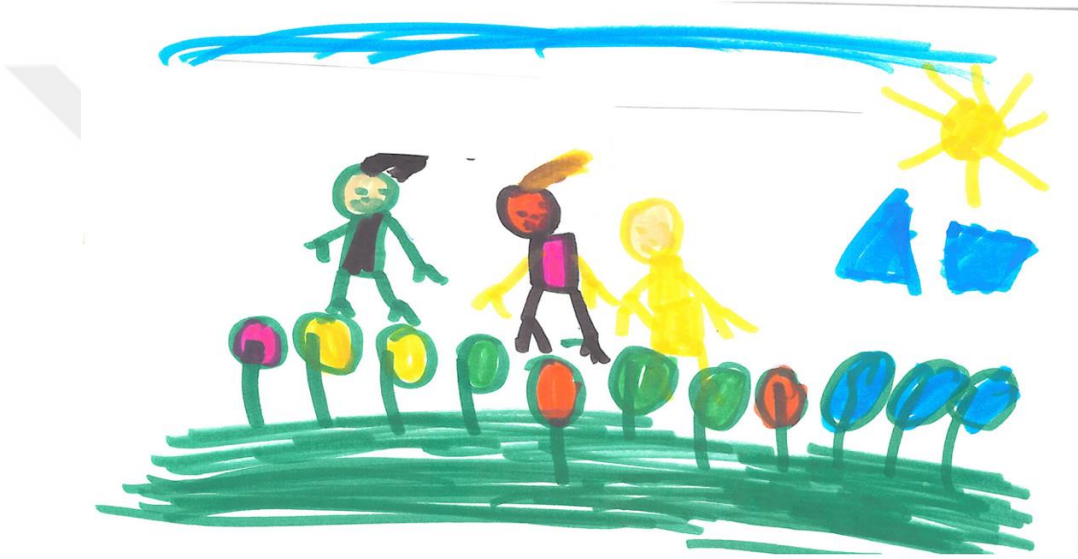
4.1.1. Olumlu Aile İklimi Algısını Yansıtan Resimlerin Analizi

Çocuk resminde eller çocuğun, çevresine ilgi duyduğunu, çevresi ile iletişim kurmak istediğini gösterir (Çankırılı, 2015: 233-234). Araştırmalara göre, resimlerinde sıklıkla sıcak renkleri kullanan çocukların sevecen, uyumlu ve sakin çocuklar oldukları anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 52). Sevgi dolu objeler içeren ve aile üyelerinin benzer çizildiği resimler bize olumlu aile iklimi algısını düşündürmektedir. Çocuk resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının tam ve açık çizilmesi iletişime açık olduklarını göstermektedir. Aile üyelerinin özenli çizimi, bize aile ortamının sağlıklı olduğunu göstermektedir (Çankırılı, 2015: 233-235; Yavuzer, 2012: 20).

Çalışmamıza katılan çocukların resimleri incelendiğinde, resimlerinde aile üyelerini tam ve uzuvlarını eksiksiz çizen, aile üyeleri arasına ayırıcı sembol veya obje koymayan, aile üyelerini birbirine yakın, iletişime açık, özenli ve benzer şekilde çizen, sıcak renkler kullanan çocukların olumlu aile iklimi algısına sahip olduğu anlaşılmıştır. Olumlu aile iklimi algısına sahip çocukların resimlerinde aile üyeleri ile evlerinde veya doğada beraber zaman geçirdikleri görülmüştür. Tüm aile üyeleri, çocuk tarafından resimde tam sayıda ve birlikte çizilmiştir. Resimlerin birçoğunda kalp, gökkuşağı, çiçek, hayvan, top gibi sevgi objeleri yer almaktadır. Olumlu aile iklimi algısına sahip olan bazı çocukların resimlerinde, anne ile olan sıcak ve açık iletişimi yansıtan tam, doğru yerde konumlanmış ve sarı renkli güneş çizimleri, baba ile olan sıcak ve açık iletişimi yansıtan mavi veya şeffaf renkli bulut çizimleri olduğu görülmüştür.

Çocuklar, 4-5 yaşına kadar ana renkleri tercih ederken, 5 yaşında ana renklerle birlikte ara renkleri kullanmaya başlar (San, 1979: 144). Olumlu aile iklimine sahip çocukların çoğunun olumlu anlam ifade eden renkleri kullanarak çizim verdiği, aile üyelerini de benzer renklerde çizdiği görülmektedir (Çankırılı, 2015: 205-208). Sağlıklı aileye sahip çocuk resimlerinde, aile üyelerinin eksiksiz, anne ve babanın resmin sağ ve solunda çocukların ortada ve aralarında engel ve/veya herhangi bir obje olmadan çizilmesi beklenmektedir (Yavuzer, 2012: 95). Mutlu bir ailede, anne ve baba resmin en sağında ve en solunda yer almalıdır (Yavuzer, 2012). Resimde yeşil rengini çok

kullanan çocuk, kendine güvenen, uyumlu ve mutludur diyebiliriz (Çankırılı, 2015: 208). Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Çocuk resimlerinde güneş anne ile olan ilişkiyi temsil etmektedir, anne çocuğun güneşidir (Çankırılı, 2015: 284). Güneşin tam ve sarı çizilmesi bize anneye sağlıklı duygusal bağın olduğunu düşündürmektedir. Sarı renk, ailesi tarafından değer ve sevgi gören çocukların kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 209-210).

Şekil 4.1.1.1: Resim 6

E., kız, 5 yaşında ve tek çocuk. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. E., ailesini doğada resmetmiştir.

Çizim, genel olarak çocuğun gelişim düzeyine uygundur. Çocuk resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırılı, 2015: 191). Resimde eksik objeler yoktur ve iki boyutlu çizimler görülmektedir. Resmin genelinde olumlu duyguları yansıtan mavi, yeşil ve sarı bir arada kullanılmıştır. Bu renkler çocuğun çevresiyle ilgili olumlu duygulara sahip olduğunu göstermektedir diyebiliriz. İlk olarak anne çizilmiş, anne yeşil renkte resmedilmiş, yeşil renk çocuğun anneden güven duygusunu aldığı ve annenin de kendini güvende hissettiğini şeklinde yorumlanabilir. Annenin ağzının büyük çizilmesi ve ayrıca resimdeki en büyük baskın figürün anne olması çocuğun anneye muhtaç olduğunu

yansıtmaktadır. Çocuk henüz, duygusal ve fiziksel olarak anneden ayrışmamış. Çocuk resimlerinde, sol başta ve ilk olarak çizilen aile üyesi, çocuğun çok önem verdiği kişidir, çocuğun en çok sevdiği veya çatışma yaşadığı aile üyesidir (Çankırlı, 2015: 292-293). İkinci olarak kendini, anneye benzer şekilde çizmiştir. Bu anneye olan hayranlığın ifadesidir. Üçüncü olarak babayı sarı renkte çizmiştir. Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217). Sarı renk, ailesi tarafından değer ve sevgi gören çocukların kullandığı renktir (Çankırlı, 2015: 209-210). Bu çizime göre, çocuğun babası ile olan iletişiminin sıcak ve pozitif olduğu sonucuna varabiliriz. Aile bireylerine bakıldığında eller ve ayaklar tam ve açık şekilde çizilmesi aile içi iletişimin iyi olduğunun göstergesidir. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Çocuk resminde güneş, anne ile olan iletişimi yansıtırken, çocuk resmindeki bulutlar ise baba ile iletişimi ifade eder (Çankırlı, 2015: 284). Güneşin tam ve sarı çizilmesi anne ile ilişkinin sıcak ve mutlu olduğunu yansıtmaktadır. Güneşin altında bulut benzeri mavi renkli üçgen ve kare çizimler babayla iletişiminin açık ve olumlu olmasından duyduğu mutluluk ifadesini göstermektedir. Zeminde ve resmin genelinde yeşil rengin hakim olduğu görülmektedir. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güvenli bağlanma ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Sağlıklı ve güvenli bağlanma stiline sahip ailelerde, çocuğun kendisini anne ve babasının arasında çizmesini beklenmektedir (Yavuzer, 2012) ve çocuk resminde bize bunu yansıtmıştır. Resmin geneline bakılarak, çocuğun olumlu aile iklimi algısına sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.2: Resim 7

Z., kız, 5 yaşında ve tek çocuk. Ebeveynleri üniversite mezunu, çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. Z., ailesiyle arabalarında seyahat ettiği bir resim çizmiştir.

Gelişim düzeyi açısından yaşına uygun bir resimdir. Çocuk, resmi kâğıdın tam ortasında konumlandırılmıştır, bu bize çocuğun rekabetçi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kullanılan olumlu renkler (sarı, mavi, turuncu, siyah, pembe) benlik algısı ve özgüveninin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Sağa doğru ilerleyen bir resim olduğu için çocuğun geleceğe yönelik hedeflerinin olduğunu ve umutla baktığını söyleyebiliriz. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizmini ifade eder (Dilci, 2014: 215). Resimde sağ tarafta kırmızı bir bayrak olması, önceki yorumumuzu destekler nitelikte, çocuğun geleceğe yönelik hedeflerine ulaşmak amacıyla çaba sarf ettiği veya edeceğini de göstermektedir. Çocuk resminde güneş, anne ile olan iletişimi yansıtırken, çocuk resmindeki bulutlar ise baba ile iletişimi ifade eder (Çankırlı, 2015: 284). Sarı renk, ailesi tarafından değer ve sevgi gören çocukların kullandığı renktir (Çankırlı, 2015: 209-210). Çocuk resminde güneş, anne ile olan iletişimi yansıtmaktadır (Çankırlı, 2015: 284). Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217; Çankırlı, 2015: 209-210). Güneşin tam ve sarı çizilmesi anne ile olan ilişkinin sıcak ve mutlu olduğunu yansıtmakta, çocuk ile annenin sağlıklı bir duygusal bağa sahip olduğunu düşündürmektedir. Renksiz bulutların varlığı baba ile kaygılı bir iletişim olarak düşündürse de baba ile kendisini aynı arabada içinde çizmesi, bize büyük bir sorun olmadığını yansıtmaktadır. Çocuğun kendini bir araba içerisinde ailesiyle çizmesi de yine aile iletişiminin iyi ve olumlu olduğunu yansıtmaktadır. Resmin geneline baktığımızda, çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

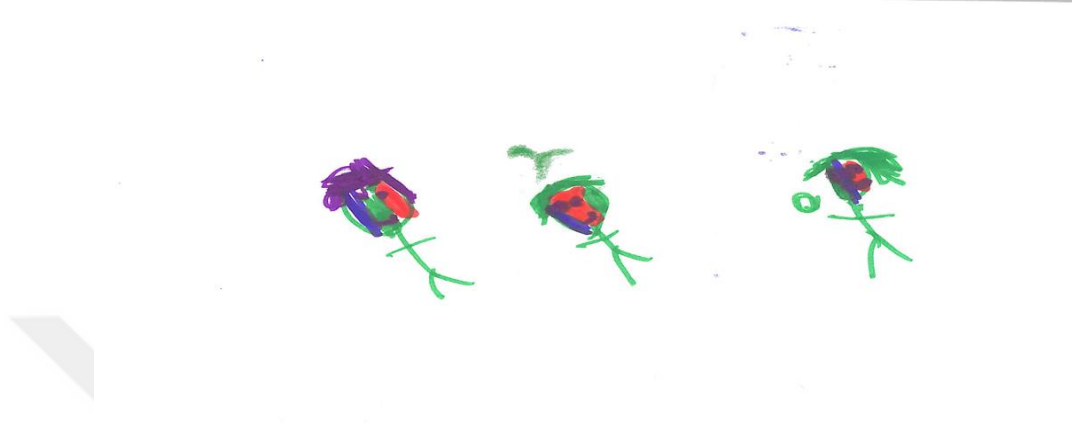

Şekil 4.1.1.3: Resim 8

Y., erkek, 5 yaşında ve 3 kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. Y., ailesini ve kendini evlerinin önündeki bahçelerinde resmetmiştir.

Resim, genel olarak yaş düzeyine uygun ve çift boyutludur. Çocuk, ilk çizimde abisini elleri, ayakları açık ve yanında kendisini çizerek abisi ile iyi bir iletişime sahip olduğunu yansıtmıştır. Üçüncü olarak kız kardeşini, ayakları eksik olarak çizmiştir. Ayak bedeni taşıyarak bedene destek olduğu için çocuk resimlerinde güç ve özgüveni sembolize etmektedir (Dilci, 2014: 238). Eksik uzuvlar, o bireyin hala kendi ayakları üzerinde duramadığını ve ebeveyn bakımına muhtaç olduğunu göstermektedir (Yavuzer, 2012: 20). Bu çizim, çocuğun kız kardeşini güçsüz bulduğunu, özgüven problemi olduğunu ve destek ihtiyacı içerisinde bulunduğunu yansıtmaktadır. Dördüncü olarak anneyi çizmiş anne tam bir şekilde ayakları yere basan ve elleri, ayakları açık ve çocuklara dönük şekilde çizilmiştir. Aynı şekilde baba tam bir şekilde ayakları yere basan ve elleri, ayakları açık ve çocuklara dönük şekilde çizilmiştir. Bu çizim bize çocuğun, ebeveynleri sayesinde kendini güvende hissettiğini ve ebeveyni ile açık ve sıcak bir iletişime sahip olduğunu düşündürmektedir. Çocuk resimlerinde anne veya babanın büyük ve baskın çizilmesi evde o aile üyesinin sözünün geçtiğini ve baskın bir karakterde olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca çocuk, hayranlık duyduğu ve/veya özdeşleştiği ebeveynini de büyük çizme eğilimindedirler (Çankırılı, 2011: 293; Dilci, 2014: 194-195). Babanın baskın/büyük çizilmesi evde otoriteyi babanın sağladığını yansıtmaktadır. Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217; Çankırılı, 2015: 209-210). Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu,

ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Resimde sarı ve yeşil renklerin beraber kullanılması, ailede mutluluk ve güven ortamını yansıtmaktadır. Ayrıca kedi ve kaplumbağa çizimleri, aile içi huzuru temsil etmektedir diyebilirim. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.4: Resim 9

A., erkek, 5 yaşında ve tek çocuk. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. A., ailesiyle kendini evlerinde resmetmiştir.

Resimde ilk çizim babadır. İkinci çizim olarak çocuk kendisini ve en son anneyi çizmiştir. Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırılı, 2015: 292-293). Tüm resimlerde aile üyeleri, elleri, kolları ve ayakları açık şekilde çizilmiştir. Eller ve ayaklar resimlerinde iletişimi sembolize etmektedir, ellerin ve ayakların açık olması iyi bir iletişimin göstergesidir (Dilci, 2014: 235-238). Bu çizim, aile içinde iyi bir iletişim olduğunu göstermektedir. Çocuğun kendisini babasına daha yakın çizmesi, babayla olan iletişiminin anneye olan iletişiminden daha iyi ve yakın olduğunu çıkarabiliriz. Aile figürlerinin çiziminde tüm renklerin ve çizim şekillerinin aynı olması, ailenin uyumlu olduğunu yansıtmaktadır. Babanın başının büyük çizilmesi, çocuğun babasını akademik olarak üstün gördüğünü sembolize ederken, kendi başını da büyük çizmesi akademik anlamda da babayla özdeşim kurduğunu ve hayranlık duyduğunu göstermektedir. Resme bakıldığında, tüm aile üyelerinde yeşil renk kullanılmıştır. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Çocuğun, tüm aile üyelerinde benzer renkler kullanması ve en

çok yeşil rengine yer verilmesi bize, çocuğun ailesiyle güvenli bağlandığını ve aile içinde huzurlu olduğunu, çocuğun kendisini ebeveynlerinin bir parçası olarak gördüğünü ve sıcak bir aile ortamına sahip olduğunu düşündürmüştür. Mutlu bir ailede, anne ve baba resmin en sağında ve en solunda yer almaktadır (Yavuzer, 2012). Bu resimde, çocuk bize mutlu aile tablosunu yansıtmaktadır. Resmin genelini yorumladığımızda, çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.5: Resim 10

S., kız, 5 yaşında ve tek çocuktur. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Koruyucu aile tutumuna sahip. S., aile üyelerini ve kendini evlerinin önünde çizmiştir.

Resimde kağıdın tamamı kullanılmıştır. Çocuk resmindeki ev çizimleri, çocuğun duygu durumunu yansıtan önemli objelerdir (Yavuzer, 2102: 68-70), evin çok baskın ve büyük çizilmiş olması aile içindeki huzuru sembolize etmektedir. İlk figür olarak çocuk kendisini, elleri ve ayakları açık şekilde çizmiştir. Bu çizim çocuğun, benlik algısının yüksek, özgüvenli ve iletişime açık olduğunu yansıtmaktadır. Çocuğun kendi ayaklarını yarım çizmesi, kendi ayakları üzerinde durabilecek bilişsel olgunluğa sahip olmadığını yansıtmaktadır. Ayak bedeni taşıyarak bedene destek olduğu için çocuk resimlerinde güç ve özgüveni sembolize etmektedir (Dilci, 2014: 238). Bu çizim çocuğun, kendisini ve güçsüz bulduğunu, özgüven problemi olduğunu ve destek ihtiyacı içerisinde bulunduğunu yansıtmaktadır. Çocuk resimlerinde anne veya babanın büyük ve baskın çizilmesi evde o aile üyesinin sözünün geçtiğini ve baskın

bir karakterde olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca çocuk, hayranlık duyduğu ve/veya özdeşleştiği ebeveynini de büyük çizme eğilimindedirler (Çankırılı, 2011: 293; Dilci, 2014: 194-195). Bu resimde anne resimde diğer aile üyelerine oranla çok daha büyük ve baskın çizilmiştir. Çocuk resimlerindeki normalden büyük çizimler, o uzuvla ilgili sorun olduğunu ve/veya çevreye duyulan güven eksikliğini yansıtmaktadır (Dilci, 2014: 194-195; Yavuzer, 2012: 18-19). Çocuk kendisini boynu uzun çizmiştir, bu durum bize çocuğun çevresine karşı güven eksikliği olabileceğini düşündürmüştür. İkinci çizimde, baba kolları ve ayaklar açık şekilde, uzun boyunlu olarak çizilmiştir. Baba iletişime açık ve kontrolcü kuralcıdır. Babanın da ayakları tam çizilmemiştir, çocuğun bakış açısına göre babanın ayakları yere tam basabilecek yeterlilikte olmadığını söyleyebiliriz. Çocuğun babasıyla kendini aynı renklerde, görünüşte ve boyutlarda çizmiş olması babayla özdeşim kurduğunu ve babaya olan hayranlığını göstermektedir. Üçüncü çizimde anne karşımıza çıkmaktadır, annenin de elleri ve ayakları açık şekilde çizilmiştir. Bu çizim annenin, iletişime açık olduğunu göstermektedir. Çocuğun, annesini de uzun boyunlu olarak çizmesi, annesinin de kontrolcü ve kuralcı olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Yine anne figürünün resimde baskın ve büyük çizilmiş olması evde otoritenin annede olduğunu göstermektedir. Çocuk, resimlerinde evde baskın olan ve/veya hayranlık duyduğu aile üyesini büyük ve abartılı çizmektedir (Yavuzer, 2012: 102-105). Anne, abartılı çizilen figür olduğu için hayranlık olsa bile, en son çizildiği için çocuğun iletişimi baba ile iletişime göre daha kontrollüdür. Resimde sıcak renklerden biri olan mavi renk tonları yoğun olarak kullanılmıştır. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Resimdeki tüm obje, renk ve çizimler incelendiğinde, çocuğun algıladığı aile ikliminin olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.6: Resim 11

M., erkek, 5 yaşında ve 3 kardeşidir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. M., aile üyelerini ve kendini doğada resmetmiştir.

Anne, baba ve kardeşlerin benzer renk ve şekillerde birbirlerine çok yakın çizilmiş olması, hiçbir aile üyesini ve hiçbir uzvu abartılı veya eksik çizmemesi, aile üyelerine sevgi ifadesi olan kalbin içinde ve birbirlerine yakın çizmesi aile içindeki uyumu, olumlu iletişimi ve güvenli bağlanmayı yansıtmaktadır. Kullanılan renklere baktığımızda kırmızı ve turuncudur ve aile üyeleri sevgi objesi olan kırmızı kalp içindedir. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizmini ifade eder (Dilci, 2014: 215). Çocuk resminde güneş, anne ile olan iletişimi yansıtmaktadır (Çankırılı, 2015: 284). Sarı renk, ailesi tarafından değer ve sevgi gören çocukların kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 209-210). Güneşin tam ve sarı renkte çizilmesi yine aile içi huzuru, anne ile uyumu, duygusal bağı ve güveni sembolize eder. Bu renk ve çizimler bize, aile içi açık iletişimi ve huzuru yansıtmaktadır. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Mavi renkte çizilen yuvarlak biçimli dağlar, anne rahmini sembolize eder ve çocuğun anneden tam olarak ayrılarak bireyselleşmediği hakkında bilgi vermiştir. Bu yaş çocukları için bu durum normaldir. Aynı zamanda anne sevgisini yansıtmaktadır. Bu yaş çocukları için bu durum normaldir. Bununla birlikte çocuğun, kendini çok büyük,

çok küçük, abartılı çizmemesi ve tüm uzuvlarını tam çizmesi, resmi kağıdın ortasına yerleştirmesi olumlu benlik algısına sahip olduğunu yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 18-20, 42-43). Sevgi dolu objeler içeren ve aile üyelerinin benzer çizildiği resimler bize olumlu aile iklimi algısını düşündürmektedir. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.7: Resim 17

E., erkek, 5,5 yaşında ve tek çocuktur. Ebeveynleri lise mezunu ve çalışıyorlar. Koruyucu aile tutumuna sahipler. E., kendisini ve ailesini evlerinin içinde çizmiştir.

Ev içerisinde aile figürleri eksiksiz çizilmiştir. Yaşına uygun bir resimdir. Şema öncesi dönemde saydam resimlere rastlayabiliriz (Yavuzer, 2012: 41-43). Bu resimde çocuk, evlerinin içini saydam bir şekilde resmetmiştir. Ayrıca çocuk, resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırlı, 2015: 191). Aile bireylerinin ellerinin ve ayaklarının eksiksiz bir şekilde ve açık çizilmesi, aile içi iletişimin güçlü olduğunu göstermektedir. İlk figür annedir, annenin kağıda ilk çizilmesi anneye olan hayranlığı sembolize eder. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizm ve/veya öfkesini ifade eder (Dilci, 2014: 215; Çankırlı, 2015: 208). Anneyi kırmızı ve turuncu olarak çizmesi (sevdiği renkler) anneye olumlu duygusal bağın olduğunu düşündürmektedir. İkinci olarak baba figürü çizilmiş, baba figürü diğer figürlere oranla büyük ve baskın

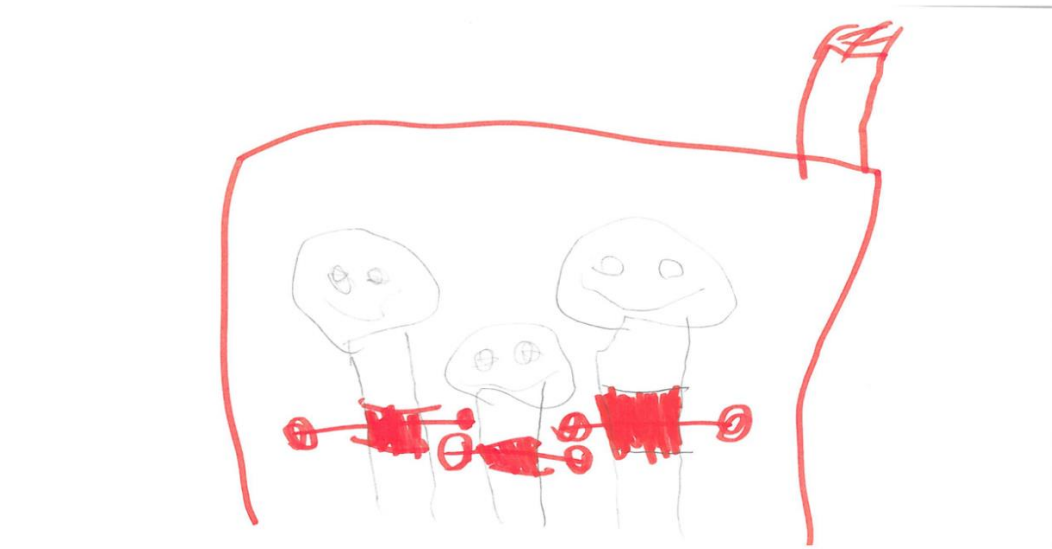
çizilmiştir, bu çizim bize babanın evde otorite figürü olduğunu düşündürmüştür. Babanın mavi renklere çizilmesi babayla olumlu duygusal bağın olduğunu yansıtmaktadır. Üçüncü olarak çocuğun kendini mavi tonlarında çizmesi babayla özdeşim kurduğunu ve babayı çok sevdiğini söyleyebiliriz. Çocuğun kendi ağzını belirgin çizmesi anneye tam ayrışamadığını, yaş dönemine uygun olarak temel ihtiyaçlar konusunda anneye bağımlı olduğunu, bireyselleşemediğini söylemek yanlış olmaz. Çocuk resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının tam ve açık çizilmesi iletişime açık olduklarını göstermektedir. Aile üyelerinin özenli çizimi, bize aile ortamının sağlıklı olduğunu göstermektedir (Çankırılı, 2015: 233-235; Yavuzer, 2012: 20). Genel olarak resme bakıldığında, figürlerin birbirine yakın olmasından ve el, ayakların açık şekilde çizilmiş olmasından dolayı aile içi iletişimin iyi olduğunu söyleyebiliriz. Fakat çocuk kendisini babasına daha yakın çizdiği için babası ile iletişimi annesine oranla daha iyidir diyebiliriz. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Resimde pozitif anlam içeren mavi renk kullanılması, çocuğun mutlu olduğunu yansıtmaktadır. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.8: Resim 24

S., kız, 6 yaşında ve 2 kardeştir. Anne, üniversite mezunu ve çalışmıyor. Baba üniversite mezunu, çalışıyor. Demokratik aile tutumuna sahip. S., kendisini ve ailesini parkta gökkuşağının altında çizmiştir.

Çocuk, yaşına uygun bir çizim vermiştir. Tüm aile üyelerinin boynu uzun çizilmiştir, bu çizim aile fertlerinin mükemmeliyetçi ve kuralcı bir yapıya sahip olduğunu yansıtmaktadır. Tüm aile üyelerinin benzer şekilde ve birbirine yakın çizilmesi aile içerisindeki uyum ve dengeyi ifade eder. Çocuğun, her aile bireyi için kalp çizmesi ise aile içi iletişimin iyi olmasının yanında, aile içinde sıcak duyguların hakim olduğunu göstermektedir. Resimde gökkuşağı çizilmiş, çocuk bu renkleri ve figürü kullanarak olumlu iç dünyasını ve çevresine karşı olan sağlıklı duygularını, çevresi ile güvenli bağ kurduğunu yansıtmaktadır. Çocuk, aile üyelerinin her biri için üzerlerine kırmızı bir sevgi objesi çizmiştir. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizm ve/veya öfkesini ifade eder (Dilci, 2014: 215; Çankırlı, 2015: 208). Ayrıca tüm aile üyelerini gök kuşağının altında ve sevgisinin göstergesi olarak el ele resmetmiştir. Gökkuşağı, çocuğun geleceğe olan umidini yansıtmaktadır (Çankırlı, 2015: 213). Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayat yaşadığını ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216), sarı renk ise dikkat çekiciliğin ve mutluluğun (Dilci, 2014: 217) rengidir. Aynı zamanda resimde kullanılan olumlu (sarı, mavi, yeşil ve pembe) renkler çocuğun, benlik algısı ve özgüveninin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Tüm aile üyelerinin kıyafetlerine yeşil çizilmesi ailede güven duygusunun hakim olduğunu yansıtmaktadır. Resmin geneline bakıldığında, çocuğun olumlu bir aile iklimi algısına sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.9: Resim 25

E., erkek, 6 yaşında ve tek çocuktur. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. İlgili aile tutumuna sahip. E., kendisini ve ailesini ve evlerinin içerisinde çizmiştir.

Çocuk, yaşına uygun resim vermemiştir, şema öncesi dönemin sonunda olmasına rağmen çöp adam çizimi vermiştir. Bu durumda bilişsel gelişiminin yaşlılarına göre biraz geride olduğunu düşündürmektedir. Şema öncesi döneme ait olan bir özellik olan saydamlığı bize yansıtmış ev içinde ailesini çizmiştir. Genel olarak aile üyeleri (anne, baba ve kendisi) benzer ve birbirine yakın çizilmiştir. Bu durum aile içerisindeki uyumun olduğunu göstermektedir. Evin bacasından çıkan duman aile içerisindeki sıcak atmosferi yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 68). Dumanın, sağa doğru gitmesi çocuğun aile içerisinde geleceğe yönelik olumlu hayallerin ve hedeflerin olduğunu göstermektedir. Mutlu bir ailede, anne ve baba resmin en sağında ve en solunda yer almaktadır (Yavuzer, 2012). Bu resimde de çocuk bize, mutlu aile tablosunu yansıtmaktadır. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.10: Resim 26

S., kız, 6 yaşında ve 3 kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Demokratik aile tutumuna sahip. S., ailesiyle birlikte kendisini evlerinde resmetmiştir.

Çocuk, yaşına uygun bir çizim vermiştir. Tüm aile bireyleri özenli çizilmiş, el ve ayakları açık çizilmiştir, bu aile içi iletişimin açık olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun

ilk çizimi, mavi renkli baba figürüdür. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayat yaşadığını ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Bu renkli çizimden, çocuğun babasıyla kurduğu duygusal bağın güçlü olduğunu anlamaktayız. Resimde baba, baskın ve büyük çizilmiştir, bu çizim babanın aile içerisinde otoriter ve sözü geçen biri olduğunu yansıtmaktadır. İkinci çizimde kendisini, kucağında küçük kardeşiyle çizmiştir. Bu çizim aile içerisindeki bağın güçlü olduğunu yansıtmaktadır. Üçüncü çizimde ablayı vermiş ve ablasının sevdiği renk olan kırmızı rengi ablasında kullanmıştır. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizm ve/veya öfkesini ifade eder (Dilci, 2014: 215). Abla çizimi, çocuğun ablası ile iletişiminin iyi olduğunu yansıtmaktadır. Son figür olarak anneyi çizmiştir, anne sarı renkte ve özenli çizilmiştir. Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217; Çankırlı, 2015: 209-210). Bu çizim çocuğun annesi ile iletişiminin olumlu olduğunu ve annesi ile olan mutluluğunu ifade eder. Her ne kadar anneyi mutlu çizse de annenin ayakları eksik çizilmiştir, bu ise annenin ruhsal veya fiziksel olarak güçsüz hissettiğini yansıtmaktadır. Mutlu bir ailede, anne ve baba resmin en sağında ve en solunda, çocuklar ebeveynlerin ortasında yer almaktadır (Yavuzer, 2012). Bu resimde çocuk, bize mutlu aile tablosunu çizmiştir. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.1.11: Resim 27

F., kız, 6 yaşında ve 3 kardeştir. Anne, üniversite mezunu ve çalışmıyor. Baba üniversite mezunu, çalışıyor. Demokratik ve ilgili aile tutumuna sahip. F., kendisini ailesiyle beraber kendi doğum günü partisinde çizmiştir.

Çocuk, yaş dönemine uygun bir çizim vermiştir. Resimde şema öncesi döneme ait saydamlık vardır. Çocuk resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırlı, 2015: 191). İlk çizimin abi olması, abide mavi rengi kullanması ve abinin elleri, ayaklarının açık şekilde çizilmesi, abisiyle açık bir iletişimin, mutlu bir ilişkinin ve güçlü bir duygusal bağın var olduğunu ifade etmektedir. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayat yaşadığını ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). İkinci çizim annedir. Yeşil rengini çok kullanan çocuk, kendine güvenen, uyumlu ve mutludur (Çankırlı, 2015: 208). Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Resimde aile içi güven ve huzuru temsil eden yeşil renge fazlaca yer verilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında, çocuğun ailesine güvenli bağlandığını düşünebiliriz.

Anne çiziminde yeşil rengin kullanılması ve annesinin elleri, ayaklarının açık şekilde çizilmesi, annesi ile açık ve güvenli bir iletişime sahip olduklarını göstermektedir. Üçüncü çizim kendisidir, kendisinde en sevdiği renk olan kırmızıyı kullanmıştır. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizm ve/veya öfkelerini ifade eder (Dilci, 2014: 215). Kendisini ellerinin ve ayaklarının da açık çizilmesi ailesiyle iletişiminin iyi olduğunu göstermektedir. Dördüncü çizimde kardeşi vardır. Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217; Çankırlı, 2015: 209,210). Kardeşini sarıya boyaması, kardeşiyle ilişkisinde mutlu olduğunu yansıtmaktadır. Kardeşinin ayaklarının yere basmaması yaşına uygun ilgi ve destek ihtiyacı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Son çizim baba figürüdür, babada annesi gibi yeşil rengin kullanılması ve elleri, ayaklarının açık şekilde çizilmesi babasıyla da açık ve güvenli bir iletişime sahip olduklarını göstermektedir. Mutlu bir ailede, anne-babanın resmin en sağında ve en solunda çocukların ortada yer almasını bekleriz (Yavuzer, 2012). Bu resimde, çocuk bize mutlu aile tablosunu yansıtmaktadır. Aile üyeleri birbirine benzer ve yakın çizilmiştir, bu çizim çocuğun aile içinde mutlu olduğunu ve psikolojik ihtiyaçlarının

karşılandığını yansıtmaktadır. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumlu olduğu söylenebilir.

4.1.2. Olumsuz Aile İklimini Yansıtan Resimlerin Analizi

Çocuk resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının eksik veya kapalı çizilmesi iletişime kapalı olduklarını göstermektedir. Ellerin çizilmemesi, sosyal fobi, iletişim yetersizliğini, dış dünyaya uyumda yaşanan zorluğu simgelemektedir. (Dilci, 2014: 235-236; Yavuzer, 2012: 20). Çalışmamıza katılan çocukların resimleri incelendiğinde, resimlerinde aile üyelerini eksik çizen veya hiç çizmeyen, bazı aile üyelerinin uzuvlarını eksik, çok abartılı veya özensiz çizen, aile üyelerini birbirinden uzak ve iletişime kapalı resmeden, soğuk renkler kullanan çocukların olumsuz aile iklimi algısına sahip olduğu anlaşılmıştır. Olumsuz aile iklimi algısına sahip olan çocukların, güvensiz bağlandığı ve demokratik olmayan ebeveyn tutumuna sahip olduğu söylenebilir. Bazı çocukların resimlerinde, tüm aile üyelerine veya birkaçına yer vermediği görülürken, birkaç çocuğun aile üyeleri yerine büyük anne, büyük baba veya arkadaşlarına yer verdiği görülmüştür. Resimler incelendiğinde en çok yer verilmeyen aile üyesinin kardeş olduğu anlaşılmıştır bu durum kardeş kıskançlığı ile bağdaştırılmıştır. Aile üyeleri birbirine karşı ilgisiz ve birbirinden kopuk çizilmiştir. Bu çizimler sonucunda, aile üyeleri arasında kapalı, sınırlı ve soğuk olan iletişim sonucu duygusal kopukluk olduğu düşünülmüştür. Aile içi sınırlar birbirine karışmış ve aile üyeleri arasında gergin bir atmosfer hakimdir şeklinde yorumlanmıştır. Olumsuz aile iklimi algısına sahip olan birkaç çocuğun resminde, anne ile olan kopuk ve kapalı iletişimi yansıtan yarım, yanlış yerde ve/veya koyu renkli güneş çizimleri, baba ile olan kopuk ve kapalı iletişimi yansıtan mor veya koyu renkli karmaşık bulut çizimleri olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmalara göre, sürekli soğuk renkleri seçen çocukların kavgacı, huzursuz ve uyumsuz olduğu anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 52). Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Bazı özel örneklerde ise mavi-kahverengi rengini kullanan çocukların baskıcı ailelere sahip olduğu anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 53). Bizim çalışmamızda da olumsuz aile iklimi

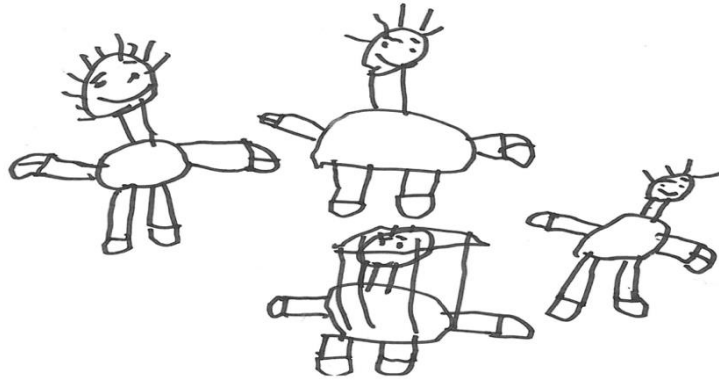
algısı ve öz güven problemleri olan çocukların mor ve mor rengi içeren renk kombinlerini sık kullandığı görülmüştür.

Sağlıklı ailelerde anne, baba ve aile üyelerinin resimde eksiksiz olması beklenmektedir (Çankırlı, 2015: 250). Aile çiz yönergesine rağmen resminde aile üyelerine yer vermeyen çocukların olumsuz ailelerinden yeterince sevgi görmediği ve olumsuz bir aile iklimi algısına sahip olduğu düşünülebilir. Çocuk, resminde bazı aile fertlerine yer verip bazılarını çizmiyorsa, bu bize çizilmeyen aile üyeleriyle çocuk arasında iletişim problemleri olduğunu düşündürmektedir (Yavuzer, 2012: 96).

Çocuk resimlerinde uzuvları eksik, silik veya baskın olarak çizilmiş olan aile üyeleriyle, çocuğun arasında duygusal bir kopukluk ve/veya fiziksel bir sorun olduğu veya o aile üyesi ile ilgili çocuğun olumsuz bir düşünceye sahip olduğu düşünülmektedir (Yavuzer, 2012: 18-20). Baskın ve kalın çizgiyle çizilen uzuvlar güven problemiyle ilişkiliyken, ağız iletişim sorunlarıyla ilişkilidir (Dilci, 2014: 226-227). Ellerin çizilmemesi güvensizlik ve çevresindeki bireylerle uyum problemlerini göstermektedir (Dilci, 2014: 196). Burun özgüveni temsil etmektedir (Dilci, 2014: 196), resimde çocuğun kendisine burun çizmemesi veya silik çizmesi bize özgüven problemi ve güçsüzlüğü düşündürmektedir.

Çocuk resimlerindeki normalden büyük çizimler, o uzuvla ilgili sorun olduğunu ve/veya çevreye duyulan güven eksikliğini yansıtmaktadır (Dilci, 2014: 194-195; Yavuzer, 2012: 18-19). Ayak bedeni taşıyarak bedene destek olduğu için çocuk resimlerinde güç ve özgüveni sembolize etmektedir (Dilci, 2014: 238). Bu resimde çocuk babasına ve kendisine ayak çizmemiştir. Bu çizim çocuğun, kendisini ve babasını güçsüz bulduğunu, özgüven problemi olduğunu ve destek ihtiyacı içerisinde bulunduğunu yansıtmaktadır. Çocuk resimlerinde anne veya babanın büyük ve baskın çizilmesi evde o aile üyesinin sözünün geçtiğini ve baskın bir karakterde olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca çocuk, hayranlık duyduğu ve/veya özdeşleştiği ebeveynini de büyük çizme eğilimindedirler (Çankırlı, 2011: 293; Dilci, 2014: 194-195). Bu resimde anne resimde diğer aile üyelerine oranla çok daha büyük ve baskın çizilmiştir. Çocuk resimlerinde güneş anne ile olan ilişkiyi temsil etmektedir, anne çocuğun güneşidir (Çankırlı, 2015: 284). Güneşin eksik ve yanlış yerde çizilmesi bize anne ile sağlıklı duygusal bağın olmadığını düşündürmektedir.

Adler'e göre ikinci çocuğun dünyaya gelmesi ilk çocukta 'tahtan indirilmiş kral' duygusu ve düşüncesine sebep olmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 54-55). Ortaya çıkan bu düşünce kardeş kıskançlığına zemin hazırlamış olabilir. Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırılı, 2015: 292-293). Çocuğun resminde en küçük çizdiği aile üyesi, en önemsemediği veya varlığından rahatsızlık duyulan kişidir (Çankırılı, 2015: 293). Kardeşi olmasına rağmen, çocuğun resminde kardeşine yer vermemesi kardeş kıskançlığını yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 108). Resimde kardeşin eksik çizilmesi, onunla sorun yaşadığını, kötü duygular beslediğini anlatmaktadır (Çankırılı, 2015: 250). Çocuk, resminde yer vermeyerek kardeşini yok saymaktadır. Annenin çizilmemesi, küçük kardeşle daha çok ilgilendiği için anneye karşı bir tepki olabilir.

Şekil 4.1.2.1: Resim 1

M., erkek, 5 yaşında ve 2 kardeşlidir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Anne otoriter, baba demokratik aile tutumuna sahip. M., ailesini evlerinin içinde çizmiştir.

Çocuk, yaşına uygun figürler çizmiş gelişimsel açıdan normal gözüküyor. Anne büyük ve kâğıdın merkezinde çizilmiş. Çocuğun bakış açısına göre, anne baskın karaktere sahip. Anne ve diğer aile üyelerinin çizimlerinde burun eksik çizilmiştir. Çocuk resminde burun, çocuğun özgüveni ve benlik değerini yansıtmaktadır (Dilci, 2014: 196) ve resimde burnun çizilmeyişi değersizlik algısını göstermektedir (Yavuzer, 2012: 20). Çocuğa göre, anne kendini değersiz hissediyor olabilir. Aile üyelerinin boynu uzun çizilmiştir. Çocuk resimlerinde uzun boyun çizimleri, kontrolcü elinde

tutmak isteyen ve mükemmeliyetçi bireyleri ifade eder (Çankırılı, 2015: 231). Bu çizime göre çocuk, ebeveynlerinin kuralcı, kontrolcü, mükemmeliyetçi ve baskın olduğunu düşünmektedir diyebiliriz. Çocuk, anne figürüne benzer bir çizim olarak baba figürünü bize yansıtmıştır. Anne kadar baskın olmasa da ailede babanın da kuralcı ve kontrolcü olduğu söylenebilir. Babada da burun çizilmemiş olması babanın değersizlik duygusu ile ilişkili olabilir. El ve parmaklarda sorun var doğru sayıda verilmemiştir. Çocukların resimlerinde, gelişim düzeylerine uygun olarak parmak sayısını doğru vermesini bekleriz. Bu aile içindeki huzurla da ilişkili olabilir. Babanın kağıttaki konumu sağ tarafta bulunmaktadır. Bu çizim babanın, geleceğe yönelik olumlu düşünceleri hayalleri olan, aynı zamanda dışa dönük biri olduğunu ifade eder. Kardeş, kağıdın alt kısmına çizilmiştir, kardeşin kafes gibi bir şeyin içinde bu çizilmiş olması bize kardeş kıskançlığını düşündürmüştür. Kardeşe ağız çizilmemesi kardeşle iletişim sorunları ile ilişkilidir diyebiliriz. Ailede küçük kardeşin ilgi odağı olduğunu düşünürsek çocuğun, kardeşinin üzerini karalamasını ve kardeşine eksik uzuv çizmesini kardeş kıskançlığı olarak yorumlayabiliriz.

Çocuk, kendisini sol tarafa anneye yakın bir noktaya çizmiş, aile üyeleri arasındaki mesafeyi değerlendirirsek, aile içi ilişkiler ve aile içi iletişim hakkında yorumlayabiliriz. Çocuğun, anne ile ilişkisi babasına göre daha yakın olarak yorumlanabilir. Kendisini aile üyelerinden büyük çizmesi yaş dönemine uygun olarak değerlendirilebilir, bu dönem çocuklarında ben merkezilik görülmektedir. Çocuk, resminde ilk önce kendini kâğıdın soluna ve kardeşinin gerisinde çizmiştir, bu durum kardeş kıskançlığından kaynaklı dikkat çekme ihtiyacını yansıtmaktadır diyebiliriz. Adler'e göre ikinci çocuğun dünyaya gelmesi ilk çocukta 'tahtan indirilmiş kral' duygu ve düşüncesine sebep olmaktadır (İnanç ve Yazıcı, 2016: 54-55). Ortaya çıkan bu düşünce kardeş kıskançlığına zemin hazırlamış olabilir. Ayrıca resimde renkli kalem kullanılmamıştır. Resim tüm boyutlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu ve aile içi iletişimin düşük olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.2.2: Resim 2

E., kız, 5 yaşında ve 3 kardeşin ortancasıdır. Annesi ev hanımı ve çalışmıyor. Babası üniversite mezunu, çalışıyor. İlgisiz aile tutumuna sahip. E., ailece doğa yürüyüşüne çıktıkları bir zamanı resmetmiştir.

Çocuk, kâğıdın tamamını kullanmıştır. Çocuk, resimde çöp adamlar çizmiştir. 5 yaşından itibaren çocuklarda 2 boyutlu çizimler görülürken bazı kaynaklara göre ise gerçeğe yakın çizimleri bize yansıtabilirler (Yavuzer, 2012: 41-43). Gelişimin gerek fiziksel ve gerekse bilişsel açıdan bireye özel ve özgü olduğu unutulmamalıdır. Resmi değerlendirmeye soldan başlıyoruz ve ilk önce baba figürünü görüyoruz. Babanın bakışları sol tarafa ve aşağı doğrudur. Sol taraf geçmişteki olumsuz yaşantıları sembolize ederken şu anki dönemde de bu olumsuzlukların psikolojik veya durumsal olarak var olduğu söylenebilir. Yere bakan gözler ise resim analizinde kaygı olarak yorumlanmaktadır (Yavuzer, 2012: 19). Bu çizim, geçmiş yaşantıların babanın şu anki psikolojisini etkilediği ve geçmiş yaşantılarından kaynaklı bir kaygı durumu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Anne ikinci olarak babanın yanında çizilmiş ve elleri birbirine yakındır, buradan anne ve babanın arasındaki ilişkinin iyi olduğu sonucunu çıkartıyoruz. En küçük kardeş anne ve babanın arasında çizilmiş olması bakıma muhtaç ve ilgi odağı olduğunu bize yansıtmaktadır. Anne çizimin diğer çizimlere göre daha büyük olması annenin evde baskın olduğu, annenin ağzının belirgin çizilmesi ise hala anne desteğine ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çocuğun annesinin yanına kendisini çizmesi bize, anne ile ilişkisinin babasıyla ilişkisine göre daha yakın olduğunu düşündürmüştür. Çocuğun diğer yanına abisini çizmiş olması abisiyle de sıcak bir ilişki içerisinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Resimdeki renkleri değerlendirecek olursak: Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Annede yeşil tonlarını kullanması, annenin yaşam enerjisinin yüksek olduğunu ve çocuğun annesi ile güvenli bağ kurduğunu göstermektedir. Resimlerde kırmızı rengin kullanılması, iki farklı şekilde yorumlanmaktadır. 1. Öfke 2. Yaşam enerjisi, dinamizmi ifade eder (Dilci, 2014: 215). Bu resimde de kırmızı rengini beraber kullanıldığı renklere göre yorumlarsak, abide kırmızı kahve rengi ve turuncu bir arada kullanılmıştır. Kahve rengi ilgi ve desteğe ihtiyacı sembolize ederken, turuncu bu yorumu destekleyen bir renktir, kırmızı ve kahverengini bir arada kullanılması, abinin aileden beklediği ilgi ve değeri doyum sağlayacak oranda görmemesinin öfkeyle dışavurumudur diyebiliriz. Aynı zamanda abi resmin en sonunda ebeveynlerden en uzaktadır, bu çizim de aile ile olan iletişimin olumsuz olduğu bilgisini vermektedir. Çocuğun kendisinde mor rengini ve kahve rengini kullanması, aileden ilgi ve desteğe olan ihtiyacı bize yansıtmaktadır. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Bu çizim ve renkleri, çocuğun ve abisinin ailesinden daha çok ilgi ve destek beklediği şeklinde yorumlayabiliriz. Resimde aile bireyi sayısı kadar güneş verilmiştir, Çocuk, babasının üzerindeki güneşi sarı ve kahve rengi çizmiştir, babanın aile üyeleriyle daha yakın ve sıcak bir iletişim kurma ihtiyacı içinde olduğunu düşünmektedir diyebiliriz. Mavi bulutlar babayla ilişkinin olumlu ve sıcak olduğunu yansıtmaktadır. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Çocuk, küçük kardeşte mavi güneş kullanarak, çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının tam olarak karşılandığını bize yansıtır. Annesinin üzerinde kırmızı bir güneş çizmiştir. Her ne kadar anneye iletişimin iyi olduğunu düşünsek te anneye karşı bazı durumlarda öfkeye sahip olabilir resme genel olarak bakıldığında bu durumun kardeş kıskançlığından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Abinin üzerindeki turuncu

güneş yine önceki tespitlerimizle orantılı olarak abinin ebeveyne yönelik ilgi ihtiyacını bize göstermektedir. Resimde olumlu figürler olmasına rağmen genel hatlarıyla incelendiğinde, aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

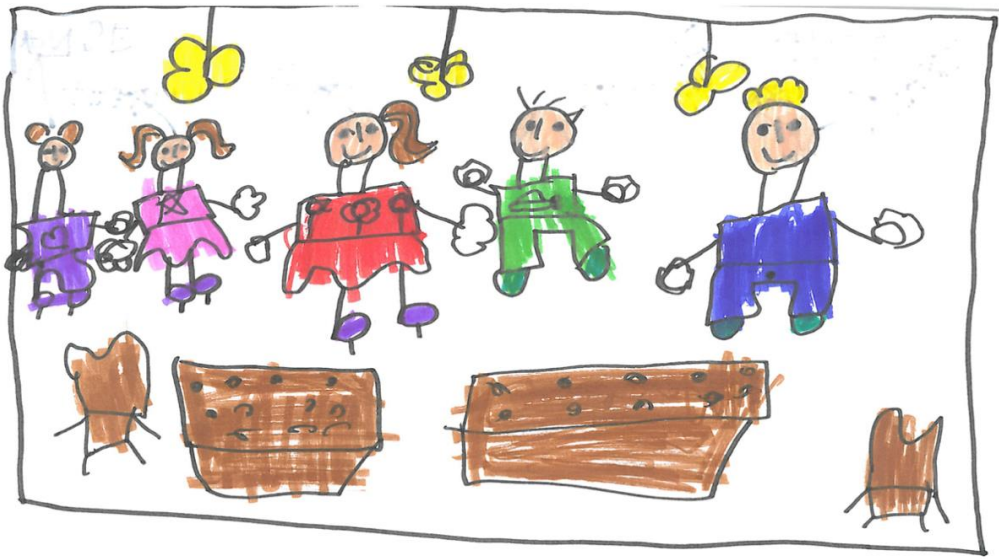
Şekil 4.1.2.3: Resim 3

S., kız, 5 yaşında ve bir abisi var. Annesi ev hanımı ve çalışmıyor, babası üniversite mezunu ve çalışıyor. Koruyucu aile tutumuna sahip. Anne ev hanımı baba çalışıyor. S., kendisini ve aile üyelerini evlerinin önünde çizdiğini söylemiştir.

Çocuk resmindeki ev çizimleri, çocuğun duygu durumunu oluşturan önemli objelerdir (Yavuzer, 2012: 68). Resme sol tarafta çok katlı bir binayla başlanmış, çok katlı binalar gerçeğe uygun çizilmiş olsa da çocuğun içerisinde yaşadığı kaygı durumunu bize yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 71). Ev çizimleri saydam ve saydam olmayan çizim olarak ikiye ayrılır. Saydam çizim ev içinde sağlıklı bir hayat olduğunu yansıtırken, saydam olmayan resimler ev içinde yaşam olmadığını göstermektedir (Yavuzer, 2012: 69-70). Evin, çocuk tarafından ayrıntılı çizimi o evde mutlu olduğunu, ayrıntı vermeden yapılan çizimler ise evdeki mutsuzluğu yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 70). Bu resimde, ev figürü hem saydam olarak çizilmemiş, hem de ayrıntıya yer verilmemiştir. Çatı eksik, pencerelerde perde yok ve pencereler hapisane gibi üst taraf mavi fakat alt taraftaki pencereler kafesi andırmaktadır. Bu çizimi çocuğun evinde mutsuz olduğu şeklinde yorumlayabiliriz. Binanın kapısı üçgen şeklinde ve üzerinde pencere çizilerek bize yansıtılmıştır bu çizimi DAH testine göre yorumlarsak: çocuğun, evde kendini güvende hissetmediğini ve dış dünyayla güvenli bağlanma

kuramadığını (Royer, 1997'den akt. Çankırılı, 2015: 270-271) söyleyebiliriz. Binanın çatısı çizilmemiştir. Çocuk resminde çatının çizilmeyişi, dışardan gelen zararlara karşı aile üyelerinin korunmadığını göstermektedir (Royer, 1997'den akt. Çankırılı, 2015: 267-268). Çocuk resminde pencereler, evin dışarıya açılan gözleridir, pencere bilinçdışında gözü temsil etmektedir (Royer, 1997'den akt. Çankırılı, 2015: 269). Pencerelerin çarpı işaretiyle çizilmesi, dış dünyaya karşı kapalı olduğunu yansıtmaktadır. Binadan sonra anne çizilmiştir, annenin ağzı büyük boynu uzun iki boyutlu yaşına uygun bir çizimdir. Annede turuncu, mor ve siyah renkleri kullanılmıştır. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk, özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Çocuk resminde siyah rengin kullanılması, çocuğun karamsar ve umutsuz olduğunu göstermektedir (Dilci, 2014: 216). Resimdeki renkleri değerlendirdiğimizde, çocuk, annesinin özgüven problemi olduğunu düşünmektedir diyebiliriz. Aynı zamanda annenin elini tek boyutlu düz çizgi olarak çizmesi anne ile olan iletişim problemini yansıtmaktadır. Yavuzer'e (2012: 20) göre ellerin zayıf ve eksik çizilmesi iletişim problemlerini bize düşündürmektedir. Çocuk resminde, çoğunlukla ebeveynlerine bağlı çocukların ağız bölgesinde abartılı çizimleri olduğu dikkat çekmektedir (Yavuzer, 2012: 19). Annenin ağzının büyük çizilmesi bize, çocuğun annenin bakım desteğine ihtiyaç duyduğunu ve anneye bağımlı olduğunu düşündürmektedir. Boynunun uzun çizilmesinden dolayı, annenin baskıcı ve kontrolcü olduğu söylenebilir. Üçüncü çizim olarak baba çizilmiştir babanın boynunun uzun çizilmesi babanın da kuralcı ve baskıcı olduğunu fakat ellerinin iki boyutlu çizilmesi babayla iletişimin anne ile olan iletişiminden daha iyi olduğunu göstermektedir. Babada kahverenginin kullanılması, baba tarafından çocuğun, duygusal ilgi ve destek ihtiyacını yansıtmaktadır. Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217; Çankırılı, 2015: 209-210). Çocuğun abisini sarı tonlarında ve kendine yakın çizmesi abisiyle iletişiminin iyi olduğunu bize yansıtmaktadır. Çocukların resimlerde çizdiği büyük baskın figürler hayranlık ifadesini göstermektedir (Yavuzer, 2012: 19). Resimdeki en büyük baskın figürün abi olması, abiye duyulan hayranlığı göstermektedir. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı

görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırlı, 2015: 210-211). Çocuğun kendini mor renkte çizmesi, duygusal anlamda ebeveyn desteğine ihtiyaç duyduğunu bize yansıtmaktadır. Kendisine el çizmeyişi aile içi iletişim eksikliğini, boyun çizmemesi ise hala kendi kararlarını alabilecek durumda olmadığını, kendi kararlarını alamadığı ve bireyselleşemediğini göstermektedir. Son olarak, aile üyelerinin sırt sırta çizilmiş olması aile içinde iletişim kopukluğunu ifade etmektedir. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.2.4: Resim 4

A., kız, 5 yaşında ve 3 kardeşin en küçüğü. Annesi ev hanımı, babası üniversite mezunu çalışıyor. Kuralcı baskıcı aile tutumuna sahiptir. A., kendisini ve aile üyelerini oturma odalarında çizmiştir.

Resmin geneline baktığımızda olumlu bir resim, çocuğun gelişim düzeyine uygundur. İlk olarak ablayı çizmiştir, kendisini ise ablanın yanında çizmiştir, buradan ablası ile ilişkisinin iyi olduğu sonucuna varabiliriz. Ablayı uzun boyunlu çizmiş, uzun boyunlu çizilen figürlerde uzun boyunlu bireylerin kuralcı ve kontrolcü bireyler olduğunu söyleyebiliriz. Ablanın elleri ve ayaklarının açık ve eksiksiz çizilmesi, ablanın açık iletişime sahip olduğunu söyleyebiliriz. Eller ve ayaklar resimlerinde iletişimi sembolize etmektedir (Dilci, 2014: 235-237). Ablanın üzerine çizilen kalp ablaya hayranlık ve sevgisinin bir yansımasıdır. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu

ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Ablanın mor renkte çizilmesi ablasının aile desteği ve ilgiye ihtiyacı olduğunu düşündüğünü göstermektedir. İkinci figür olarak çocuğun kendisini elleri açık, ayakları kapalı şekilde çizmesini kontrollü iletişime sahip olduğu şeklinde yorumlayabiliriz. Kendisinde pembe rengi kullanması, yine kendisinin de aile desteği ve ilgiye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Çocuğun kendisini anneden uzak çizmesi anneye iletişiminin ablası ile olan iletişiminden daha az olduğunu yansıtmaktadır. Üçüncü olarak anneyi çizmiş annenin sırtının kızlarına dönük olması, kızları ile olan iletişim problemlerinin bir yansıması olabilir. Ama her ne kadar iletişim problemleri olsa da annenin gövdesindeki çiçek resmi ve annenin baskın/büyük çizilmesi, çocuğun annesine olan sevgi ve hayranlığını yansıtmaktadır. Annede kırmızı ve mor renklerin birlikte kullanılması bize, annenin çocukları duygusal yönden ihmal ettiğini düşündürmüştür. Bundan kaynaklı olarak kırmızı anneye olan öfkeyi sembolize etmektedir diyebiliriz. Dördüncü çizimde boynu uzun bir şekilde abi resmedilmiştir. Abi, ablasına göre baskın karakterli ve iletişime açıktır. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Abide kullanılan yeşil renk, abisi ile güvenli bir iletişimi ancak abisiyle arsına annesini çizmesi abisi ile iletişiminin mesafeli olduğunu göstermektedir. Son olarak, kağıdın en sağına baba çizilmiştir. Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırılı, 2015: 292-293). Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Mavi bulutlar babayla ilişkinin olumlu ve sıcak olduğunu göstermektedir. Baba figüründe mavi ve yeşil renklerin kullanılması ve babanın el ve ayaklarının açık olması, babanın açık ve güvenli iletişim kurduğunu ifade eder. Kıyafetlerde çizilen fermuar, atkı, düğme, kravat, kemer gibi objeler bireyin o figüre yönelik sakladığı bir düşünce, duygu veya durumu göstermektedir (Yavuzer, 2012). Babanın, pantolonunda düğme çizilmesi bize, baba ile ilgili gizli bir düşünce, duygu veya durum olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca tüm aile üyelerinin üzerine sevgi emojisi çizerken babaya çizilmemesi bu düşüncemizi desteklemektedir. Çocuk resminin en dışına siyah renkli bir çerçeve çizilmiştir. Kendini güvensiz hisseden bireyler dış etkenlerden kaynaklı olan tehlikelerden kendini koruma amaçlı resmin

genelini çerçeveselendirebilmektedirler (Yavuzer, 2012). Bu çizim, çocuğun aile içerisinde hissedemediği güven duygusunun dış dünyaya yansması olarak yorumlanabilir. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

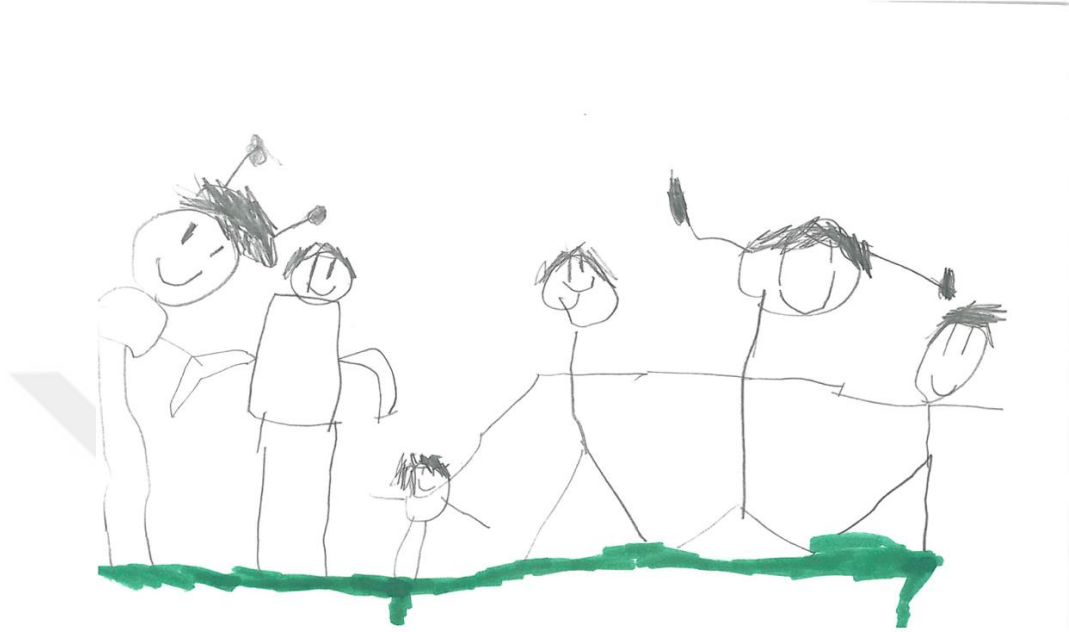
Şekil 4.1.2.5: Resim 5

F., erkek, 5 yaşında ve 3 kardeşin en küçüğü. Babası üniversite mezunu, çalışıyor. Annesi ev hanımı, lise mezunu ve çalışmıyor İlgisiz aile tutumuna sahip. F., ailesini ve kendisini evlerinin içinde çizmiştir.

Resim, genel olarak yaşına uygun bir çizimden uzaktır. Birçok figür eksiktir. Resmin geneline baktığımızda sağ tarafa konumlandırılmış bir resim. Yani geleceğe yönelik aktif düşünceleri olan geçmişe takılmamış bir aile. Resimlerdeki sağ taraf geleceği sol taraf geçmişi göstermektedir (Yavuzer, 2012). Baba en solda ve ilk önce çizilmiştir. Resimdeki en büyük/baskın çizilen figür babadır. Resimde babanın boynu çizilmemiştir. Babanın başkası tarafından yönetildiğini, başkasına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Çocuk resminde eller çocuğun, çevresine ilgi duyduğunu, çevresi ile iletişim kurmak istediğini gösterir (Çankırılı, 2015: 233-234). Çocuğun babasının ellerini çizmemesi, babasının aile ile iletişim problemlerinin olduğu düşüncesini yansıtmaktadır. Babanın ayaklarının tek boyutlu çizilmesi bilişsel veya maddi olarak tam olarak ayaklarının üzerinde duramadığı şeklinde yorumlanabilir. Babanın mor renkte çizilmesi önceki yorumlarımızı destekler nitelikte özgüven problemlerini düşündürmektedir. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara

meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Çocuğun, babasında yeşil ve mor rengini beraber kullanması babanın aile içi ve çevresinde güvenli iletişim kuramadığını yansıtmaktadır. Resimlerdeki eksik objeler, değersizlik duygusu veya çocuğun o bölgede herhangi bir sorunu olduğunu göstermektedir (Yavuzer, 2012: 20). İkinci çizimde çocuk kendisini çizmiştir, kendisine boyun çizmemesi hala bireyselleşemediği ve aile tarafından yönetildiğini düşündürmektedir. Burun özgüveni temsil etmektedir (Dilci, 2014: 196), resimde çocuğun kendisine burun çizmemesi veya silik çizmesi bize özgüven problemi ve değersizlik duygusuna sahip olduğunu düşündürmektedir. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Mavi ve turuncu renklerin beraber kullanılması bize duygusal desteğe ihtiyaç duyduğunu yansıtmaktadır. Üçüncü çizim olarak anne karşımıza çıkmaktadır, anneyi çerçeve içinde çizmesi çocuğun anne ile iletişim eksikliğinin bir yansıması olabilir. Çocuk resimlerinde, eksik uzuv veya hiç uzva yer verilmemesi, düşük benlik değeri algısını ifade eder (Yavuzer, 2012: 20). Çocuk resminde, ağız çizilmemesi o bireyin kendini ifade edemediğini ve iletişim problemlerini göstermektedir (Dilci, 2014: 231). Anneye ağız ve burun çizilmemesi, annede düşük benlik değeri algısının ve iletişim problemi olduğunu düşündürmektedir. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizm ve/veya öfkesini ifade eder (Dilci, 2014: 215; Çankırılı, 2015: 208-209). Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin ve mutluluğun rengidir (Dilci, 2014: 217). Çocuğun, annesini kırmızı ve sarı renklerde çizmesini ve annede eksik uzva yer vermesini, annenin iç dünyasında mutlu olmasına karşın çevresi ile iletişim problemi olduğu şeklinde yorumlayabiliriz. Dördüncü çizimde kağıdın en sağında, anneden sonra ablasını çizmesi, ablasıyla iletişim problemi olduğunu düşündürmektedir. Ablasında kırmızı, mavi, yeşil renklerini kullanması ablanın kendi iç dünyasında ve anneye ilişkisinde mutlu olduğunu bize yansıtırken, ablası ile mesafenin fazla olması, aralarında iletişim problemi olduğunu yansıtmaktadır. Resimde abinin çizilmemesi bize kardeş kıskançlığını düşündürürken, abi yerine arkadaşlarına yer vermesi aile içerisinden göremediği ilgi, destek ve sevgiyi arkadaşları ile tamamlamaya çalıştığını düşündürmüştür.

Genel olarak resmi değerlendirdiğimize aile bireyleri arasında mesafenin fazla olması, aile içinde kopukluk ve iletişim probleminin varlığı şeklinde yorumlanabilir. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenbilir.

şekil 4.1.2.6.: Resim 12

A., erkek, 6 yaşında ve 2 kardeştir. Anne lise mezunu ve alışmıyor, baba üniversite mezunu ve alışıyor. İlgisiz aile tutumuna sahiptir. A., Aile resmi yönergesine rağmen, kendisini parkta arkadaşlarıyla resmetmiştir.

ocuk, resimde çöp adam çizmiştir. Bu dönem çocuklarında, iki boyutlu çizimler beklemekteyiz, bu çizim çocukta gelişim geriliğinden şüphelenmemize sebep oldu. Fakat ocuk, resimde yer çizgisini vermiştir. Yer izgisi, ocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırılı, 2015). ocuk, resminde bazı aile fertlerine yer verip bazılarını çizmiyorsa, bu bize çizilmeyen aile üyeleriyle ocuk arasında iletişim problemleri ve kopukluk olduğunu düşündürür (Yavuzer, 2012: 96). Aile resmi iz, yönergesine rağmen çocuğun kendisini parkta arkadaşlarıyla resmetmiş olması bize, aile içindeki iletişim problemlerini ve aile içinde duygusal ve/veya fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmadığını düşündürmektedir. Bu izim çocuğun, ailesinden tamamlayamadığı duygusal destek ihtiyacını arkadaşlarından gidermeye çalışmaktadır şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca resimde, aile figürlerinin bulunmaması çocuğun kendini aile içinde güvende hissetmediğini göstermektedir. Resimde, yer çizgisini belirten çimler hariç renk kullanılmamış olması çocuğun mutsuzluğunu

yansıtmaktadır. Resim genel hatlarına bakılarak yorumlandığında, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

Şekil 4.2.7.: Resim 13

Z., kız, 6 yaşında ve 3 kardeşdir. Anne lise mezunu, çalışmıyor, baba üniversite mezunu ve çalışıyor. İlgisiz aile tutumuna sahiptir. Aile resmi yönergesine rağmen çocuk, kendisini kardeşleriyle doğada resmetmiştir bu çizim, aile içerisindeki sağlıksız ortamı ve yetersizliği gösterir.

Çocuk yaşına uygun bir çizim vermiştir. Çocuk resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırlı, 2015: 191). Çocuğun, annesine ve babasına resimde yer vermemesi anne ve babayla iletişiminin iyi olmadığını göstermektedir (Yavuzer, 2012: 96). Çocuk resminde güneş, anne ile olan iletişimi yansıtmaktadır (Çankırlı, 2015: 284). Güneşin yerde ve kırmızımsı turuncu renkte olması, annenin sevgisiz ve ilgisiz olduğunu düşündürmektedir. Çünkü çocuk resimlerinde kırmızı bazen, öfke ve saldırganlık ve ölümü temsil etmektedir (Çankırlı, 2015: 208-209). Gökyüzünde ve zeminde turuncu ve mavi renklerin beraber kullanılması duygusal desteğe ihtiyacını sembolize eder. Çocuk resimlerinde bulut baba ile olan iletişimi ve kaygıyı yansıtmaktadır (Çankırlı, 2015: 284). Bulutların karışık renklerde çizilmesi, çocuğun yoğun bir kaygı yaşadığını temsil etmektedir diyebiliriz. D10 testine göre, ırmağın olması ve kaynağının olmaması anne babanın duygusal ve fiziksel olarak ihmal ettiğini böylece bu ihtiyaçları kardeşlerin birbiriyle gidermeye çalıştığını söylemektedir.

İlk önce küçük kardeşini çizmiş olması iletişimin, aile içindeki en iyi iletişim kurduğu kişinin kardeşi olduğunu göstermektedir. Kardeşini çizerken mor ve güveni temsil eden yeşil renkleri birlikte kullanması, kardeşinin güvenli iletişime ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanabilir. Çocuk resminde siyah rengin kullanılması, çocuğun karamsar ve umutsuz olduğunu göstermektedir (Dilci, 2014: 216). Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Çocuğun kendisini siyah ve mavi renklerde çizmesi duygusal ihtiyaçlarının karşılanmadığını sonucu mutsuz olduğunu göstermektedir. Mor, mavi ve siyah renkler beraber kullanıldığı için, ailedeki ilgisizlikten dolayı, iletişimde problemler ve mesafe olduğu söylenebilir.

İkinci figür kendisi üçüncü figür olarak abla çizilmiştir, fakat ikisinde de kollar ve bacaklar açık fakat eller ve ayaklar eksik olduğu için iletişim ile ilgili eksiklikler olduğu sonucuna varılabilir. Üç insan figürünün de birbirine benzer çizildiği görülmekte, çocuğun abla ve kardeşini çizerken mor renk kullanmış olması, kardeşlerini benzer özelliklerde algıladığını göstermektedir. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Figürlerin hepsinde el ve ayakları eksik çizildiği için, kendi ihtiyaçlarını karşılayamadığını ve iletişim problemleri olduğunu söyleyebiliriz. Yine çizim sırasına bakılarak kardeşiyle iletişimi ablayla olan iletişime oranla daha iyi olduğu söylenebilir. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu sonucuna varılabilir.

Şekil 4.1.2.8.: Resim14

E., kız ve 6 yaşında, tek çocuk. Anne ve baba ayrı. Anneyle yaşıyor babayı çok az görüyor. Anne ve baba üniversite mezunu çalışıyorlar. İlgisiz aile tutumuna sahip. Aile resmi çiz yönergesine rağmen, kendisini arkadaşıyla parkta resmetmiştir.

Çocuk, resminde bazı aile fertlerine yer verip bazılarını çizmiyorsa, bu bize çizilmeyen aile üyeleriyle çocuk arasında iletişim problemleri olduğunu düşündürür (Yavuzer, 2012: 96). Çocuğun, aile resmi yönergesine rağmen, kendisini arkadaşıyla parkta resmetmiş olması aile içerisindeki sağlıklı ortamı ve yetersizliği göstermektedir diyebiliriz. En sevdiği arkadaşını çizmiş olmasının sebebi, ailesinden alamadığı psikolojik doyumu arkadaşından karşıladığı şeklinde yorumlanabilir. Çocuk, aileden sağlaması gereken temel ihtiyaçlarını dış dünyadan karşılamaktadır.

İlk çizim ağaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağaç figürü duygusal ihtiyacı sembolize eder (Yavuzer, 2012: 71). İkinci olarak arkadaşını ayakları yere basan, mutlu bir birey olarak çizmiştir. Resimde başın büyük çizilmesi, akademik olarak arkadaşının başarılı olduğunu düşünmektedir. Arkadaşını ilk insan figürü olarak çizmesi, arkadaşına olan hayranlığını da göstermektedir. Üçüncü çizim olarak, kendisini çizmiştir. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015:

210-211). Kendisini çizerken mavi ve mor rengin birlikte kullanılması aileden duygusal destek alamaması sonucu mutsuz olduğunu göstermektedir. Arkadaşını kendine benzer çizmesi arkadaşıyla özdeşim kurduğunu sembolize eder. Çocuk resimlerinde burun özgüveni temsil etmektedir (Dilci, 2014: 196). Eksik çizilen uzuvlara bakıldığında iki çocuğa da burun çizilmemiş olması değersizlik duygusunu göstermektedir. Aile resmi çiz yönergesine rağmen ebeveynlerin çizilmemesi bize, aile içi iletişimin kopuk olduğunu ve aile içi bağlanmanın zayıf olduğunu düşündürmüştür. Resmin genel hikayesine bakıldığında çocuğun, ailede ile mutlu bir anını değil arzulanan mutluluğu çizdiği görülmektedir. Dördüncü figür olarak yine ağaç çizilmiştir. Kâğıdın en sağında ve en solunda ağaç figürünün bulunması ailedeki duygusal bağın eksik olduğunu yansıtabilir. Son figür olarak resmin sağında bir bisiklet çizilmesi çocuğun geleceğe dair umudunun olduğunu yansıtmaktadır diyebiliriz. Resim genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.2.9.: Resim 15

Ö., erkek, 6 yaşında ve iki kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. İlgisiz ve Otoriter aile tutumuna sahip. Aileyle mutlu bir anının resmi çiz, yönergesine rağmen sadece babasıyla kendini bilgisayar oyunu oynarken çizmiştir.

Çocuk yaşına uygun bir çizim vermiştir. Resimde babası ve kendisini çok küçük çizmesini özgüven düşüklüğü olarak yorumlayabiliriz. Çocuk resminde kullanılan mor

renğin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Mor renkle beraber yeşil rengin kullanılması, duygusal ihtiyaçlarından kaynaklanan güvensizliği sembolize etmektedir diyebiliriz. Kardeşi olmasına rağmen, çocuğun resminde kardeşine yer vermemesi kardeş kıskançlığını yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 108). Resimde kardeşin eksik çizilmesi, onunla sorun yaşadığını, kötü duygular beslediğini anlatmaktadır (Çankırılı, 2015: 250). Resimde çocuk tarafından annesi ve kardeşinin çizilmemesi bize kardeş kıskançlığını düşündürmektedir. Çocuk, resminde kardeşine yer vermeyerek kardeşini yok saymaktadır.

Çocuğun resimde anne ve kardeşini çizmemesi bize, onlarla iletişim problemi olduğunu, belki de bu durumun kardeş kıskançlığından kaynaklandığını düşündürmektedir. Annenin çizilmemesi, küçük kardeşle daha çok ilgilendiği için anneye karşı bir tepki olabilir. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu sonucuna varılabilir.

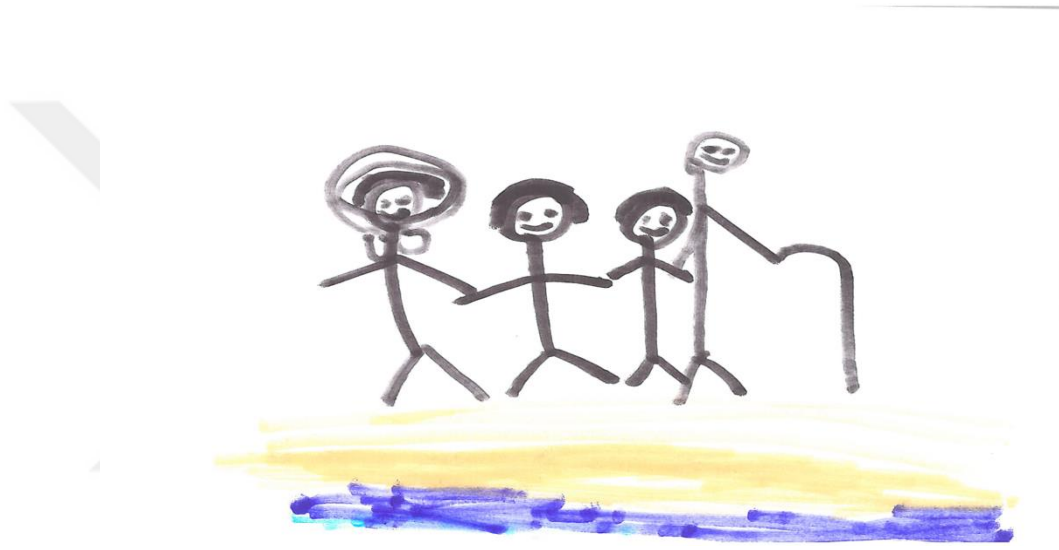

Şekil 4.1.2.10.: Resim 16

E., kız, 5 yaşında ve tek çocuktur. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Koruyucu aile tutumuna sahiptir. E., kendisi ve ailesini doğada resmetmiştir.

Çocuk yaşına uygun bir resim çizmiştir. Çocuk resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırlı, 2015: 191). Resimde ilk önce baba figürü çizilmiştir. Çocuk resminde eller, kollar ve ayakların çizim şekli çevre ile iletişimi ve ilgiyi temsil etmektedir (Yavuzer, 2012: 20). Babanın kolları açık ayakları kapalı çizilmiştir, bu çizim çevresiyle kontrollü iletişim kurduğunu göstermektedir. Boynu uzun çizildiği için kurallı kontrolcü yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Babanın ayakları yere tam basmaması için özgüven problemi olduğunu sembolize eder. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Babanın mavi renkle boyanması bize, çocuğun babası ile açık iletişime sahip olduğunu ve çocuğun bu durumdan mutluluk duyduğunu düşündürmüştür. İkinci figür olarak kendisini çizen çocuk kendini kolları açık ayakları kapalı olarak çizmiştir, bu çizim bize çocuğun çevresiyle kontrollü iletişim kurduğunu göstermektedir. Çoğunlukla kontrolcü ve kuralcı aile çocuklarının ince uzun boyun verdikleri ve istek ve duygularını bastırma eğiliminde olduklarını söyleyebiliriz (Çankırlı, 2015: 232). Çocuk boynunu uzun çizdiği için kendisinin de kurallı kontrolcü yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca babası ile kendini yakın çizdiği ve saç renklerini de aynı renk olan mavi renginde boyadığı için babasıyla özdeşim kurduğunu ve babasına hayranlık duyduğunu söyleyebiliriz. Çocuk kendisine göz bebeği çizmemiş ve kendini çizerken mor renk kullanmıştır. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırlı, 2015: 210-211). Çocuğun kendisinde mor renk kullanması, duygusal anlamda ebeveyn desteğine ihtiyaç duyduğunu bize yansıtmaktadır ve çocuğun özgüven problemi ve anne ve/veya baba tarafından duygusal desteğe ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Göz bebeğinin çizilmemesi duygusal yoksunluğun yoğunluğundan kaynaklı olduğu söylenebilir (Yavuzer, 2012: 19)'e göre göz bebeğinin çizilmemesi duygusal yoksunluk ve duygusal kaybını sembolize eder. Bu bilgilere dayanarak, çocuğun ailesi ile daha fazla duygusal bağ kurma ihtiyacı içerisinde diyebiliriz. Çocuğun ayakları yere basmadığı ve eksik olduğu için, özgüven problemlerinden bahsedilebilir. Üçüncü çizim annedir, annenin de boynu uzun çizilmesi kontrolcü bir yapısı olduğunu göstermektedir. Annenin elleri ve ayakları açıktır, bu annesinin iletişime açık olduğunu göstermektedir. Annesinin

belirgin, detaylı ve özenli çizilmesi annesine olan hayranlığını ifade etmektedir. Annenin kağıdın en sağına çizilmesi annesinin geleceğe yönelik aktif düşünce ve hayallerinin olduğunu yansıtmaktadır. Annesinde pembe ve mor renklerini beraber kullanmıştır, bu renkler anneden sıcaklık ve duygusal destek beklediğini yansıtmaktadır. Çocuk resminde, annesine hafif şekilde arkasını dönmüştür, bu çizim annesi ile olan kopuk duygusal bağı ifade etmektedir. Resmin genel izlenimi olumlu gibi gözükse de resme ayrıntılı şekilde bakıldığında tüm aile bireylerinde özgüven problemleri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu sonucuna varılabilir.

Şekil 4.1.2.11.: Resim 18

M., erkek, 6 yaşında ve 3 kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. İlgili aile tutumuna sahiptir. Ailen ile mutlu bir anını çiz resim yönergese rağmen, annesi ve babasını çizmemiştir. Resminde, büyükanne, büyükbabasını kendisi ve kardeşiyle birlikte evlerinin dışında resmetmiştir.

Çocuk, yaşına uygun bir çizim vermiştir. 6 yaş grubu çocuklarda, iki boyutlu çizim beklenmektedir, bu çizim bize gelişim geriliğini düşündürse de, çocuk resminde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırılı, 2015: 191). Aile bireylerini, anne baba yerine, anneanne, dede ve kardeşi olarak çizmiştir, bunun sebebi onunla ve kardeşiyle büyük anne ve babasının ilgilenmesidir. Herkesin ellerinin ve ayaklarının tam ve açık çizilmesi, aile içi iletişimin güçlü olduğunu göstermektedir. Çocuk, çizime ona bakıcılık yapan anneanesiyle başlamıştır ve anneanesiyle kendini el ele çizmiştir. Çocuk, anne-

annesini ailede kendine en yakın kişi olarak görmektedir diyebiliriz. Çocuk resimde renk vermemiştir. Bunun dışında, dede ve anneannesini resmin sağ ve soluna, abisi ve kendisine yakın çizerek, güvende hissettiği ortamı yansıtmıştır, fakat kardeşi olmasına rağmen resimde kardeşine yer vermemesi kardeş kıskançlığını ifade etmektedir. Burun özgüveni ve benlik değerini temsil etmektedir (Dilci, 2014: 196), burunları eksik vermesi aile üyelerindeki değersizlik duygularını yansıtmaktadır. Ebeveynlerini çizmek yerine büyük anne ve babasını resmetmesi, çocuğun psikolojik olarak anne ve baba ihtiyacını bu şekilde ifade etmektedir. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

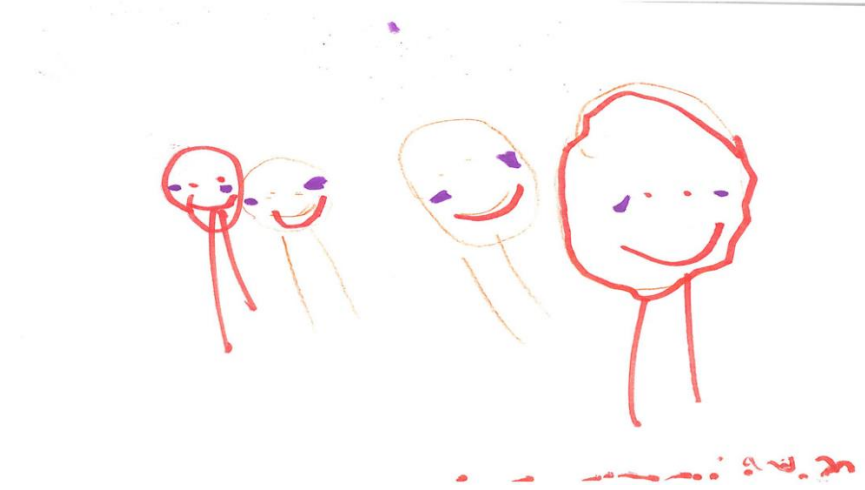

Şekil 4.1.2.12.: Resim 19

B., kız ve 6 yaşında. 2 kardeş. Anne ve baba üniversite mezunu, çalışıyorlar. İlgili aile tutumuna sahip. B., kendisini ailesiyle birlikte doğada resmetmiştir.

Çocuk, yaş dönemine uygun çizim yapmıştır. Çocuk resimde yer çizgisini vermiştir. Yer çizgisi, çocuk resimlerinde bilişsel gelişimi göstermektedir (Çankırılı, 2015: 191-192). İlk çizimde kendini başı büyük şekilde çizmiştir. Büyük baş çizimleri, akademik başarı isteği ilişkilidir (Yavuzer, 2012: 19). Bu çizimde çocuğun başarılı olmayı arzuladığını söyleyebiliriz. Çocuk, ellerini açık ayaklarını eksik çizmiştir, bu çizim kontrollü iletişimi ve çocuğun bireyselleşmekte güçlük yaşadığını ifade etmektedir. Çocuk resminde eksik bırakılan ayaklar, çocuğun güvensiz ve yardımsız hissettiğini göstermektedir (Dilci, 2014: 196). Çocuk, kendisini şirinliğin ve çocuk rengi (Dilci, 2014: 217) olan pembe renk çizmesi, kendini ifade etmek istediği şeklinde yorumlanabilir. İkinci figür olarak annesini çizmiştir, kendisiyle arasında çizim

benzerliği annesine olan hayranlığını ve aralarındaki iletişim bağının gúcünü yansıtılmaktadır diyebiliriz. Annesinin de ayaklarını eksik çizmesi, annesini güçsüz gördüğünü yansıtılmaktadır çünkü çocuk resminde ayaklar gücü temsil eder (Yavuzer, 2012: 20). Üçüncü çizimde kardeşini diğer herkesten çok daha küçük çizmesi bize, kardeş kıskançlığını düşündürmektedir. Çocuğun en küçük çizdiği aile üyesi, en önemsemediği veya varlığından rahatsızlık duyulan kişidir (Çankırılı, 2015: 293). Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Çocuğun kardeşini mor renkte çizmesi, çocuğun kardeşi ile ilgili hoşnutsuzluk içinde olduğunu yansıtılmaktadır. Son çizim baba figürüdür, babanın diğer figürlerden çok daha büyük ve belirgin çizilmesi evde otoritenin baba olduğunu ifade etmektedir diyebiliriz. Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırılı, 2015: 292-293). Baba figüründe iyimserlik, ümit ve sıcaklığın rengi olan turuncu rengin kullanılması (Çankırılı, 2015: 211), babasına karşi yine de iyimser duygular beslediğini göstermektedir. Çocuk resminde, anne ile iletişimi temsil eden güneşin (Çankırılı, 2015: 284) yarım çizilmesi ve annede mavi, sarı ve turuncu renklerin beraber kullanılması, anneden duygusal olarak sevgi ve desteğe ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Çocuk resimlerinde babası ile olan iletişimi temsil eden bulutun (Çankırılı, 2015: 284) mor renkte çizilmesi yine babası ile iletişim kopukluğu olduğunu yansıtılmaktadır. Belki de bu durumun sebebi, mesleği gereği babasının (pilot), evden uzun süre uzak kalmasıdır. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde, çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğunu söyleyebiliriz

Şekil 4.1.2.13.: Resim 20

Y., erkek, 6 yaşında ve 2 kardeşdir. Ebeveynleri lise mezunu, anne çalışmıyor, baba çalışıyor. Otoriter aile tutumuna sahiptir. Y., kendisini ve ailesini evlerinde çizmiştir.

Yaşına uygun resim vermemiştir, karalama dönemine ait kafadan bacak çizimi vermiştir. Bu duruma bilişsel gelişiminin yaşlarına göre geride olduğunu düşündürmektedir. İlk olarak kendini çizmiştir, benlik algısının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. İkinci çizim kardeşidir, silik çizilmiştir, bu bize kardeş kıskançlığını göstermektedir. Üçüncü çizimde anne çizilmiştir, anne ve kardeşin aynı renkte (turuncu) çizilmiş olması bize, anne ve kardeş arası iletişimin iyi olduğunu düşündürmüştür. Dördüncü olarak babayı çizmiştir, babası ve kendisini sıcak renk olan kırmızı ve aynı renklerde çizmesi, çocuğun babası ile özdeşim kurduğu ve babasına hayranlık beslediği şeklinde yorumlanabilir. Çocuk resminde kullanılan kırmızı renk, çocuğun yüksek yaşam enerjisini, coşku ve dinamizmini ifade eder (Dilci, 2014: 215). Resmin en sağına babayı çizmesi ise ailede en az iletişimi kurduğu (Çankırılı, 2015: 292-293) bireyin baba olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda babanın büyük çizilmesi babanın evde otoriter olarak algılandığını göstermektedir. Aile içi iletişime bakacak olursak, anne-baba arası iletişim ve çocukla kardeşi arasındaki iletişim benzer ve yakındır diyebiliriz. Anne ve babayla çocuklar arasında iletişim problemi vardır. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.2.14.: Resim 21

Y., erkek, 6 yaşında ve 2 kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. İlgili aile tutumuna sahip. Y., kendisini ailesi ile evlerinde resmetmiştir.

Çocuk, yaşına uygun bir resim çizmiştir. Resimde tüm aile üyeleri evde oturuyorlar, ilk figür baba figürüdür. Baba, büyük ve baskın çizilmiş yani evdeki otorite babadır. Çocuk resminde kullanılan mavi renk, çocuğun mutlu ve özgür bir hayatı ve yaratıcılık yeteneğinin yüksek olduğunu ifade eder (Dilci, 2014: 216). Babayı çizerken mavi tonlarını kullanması babası ile duygusal bağının iyi olduğunu göstermektedir. İkinci çizim annedir, anneye iletişimi babadan daha azdır. Annede kullandığı renkler sarı, yeşil ve mordur. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Çocuk resminde kullanılan sarı renk, dikkat çekiciliğin rengidir (Dilci, 2014: 217). Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Anne ve çocuk arasında güvenli bağ olsa da çocuk duygusal olarak annesi tarafından desteğe ihtiyaç duyduğunu bu renk kombini ile yansıtmaktadır diyebiliriz. Üçüncü çizim kardeşidir, kardeşini yeşil ve mavi renklerde çizmesi kardeşiyle olan ilişkisinin iyi olduğunu ve aralarında güvenli duygusal bağın olduğunu bize yansıtmaktadır. Son figür kendisini çizmiştir, kendini sarı (mutluluğu ifade eder) ve mavi (duygusal rahatlık) renklerinde çizmesi çocuğun genel olarak, mutlu ve huzurlu hissettiğini yansıtmaktadır. Resmin genel havası olumlu bir resim gibi görünse de çocuğun hiçbir aile üyesine el ve ayak

çizmemesi bize, aile içerisindeki iletişim problemlerini düşündürmektedir. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

Şekil 4.1.2.15.: Resim 22

A., kız, 6 yaşında ve 2 kardeştir. Ebeveynleri üniversite mezunu ve çalışıyorlar. Otoriter aile tutumuna sahip. A., ailesini ve kendisini, kendi doğum günü partisinde çizmiştir.

Çocuk, yaşına uygun bir resim çizmiştir. İlk çizilen figür babadır, babanın kolları açıktır çocuğun, babayla olan iletişimi iyi olmasına karşın baba diğer aile figürlerine göre küçük çizilmiştir. Bu da babanın evde pasif durumda olduğunu göstermektedir. İkinci çizilen figür annedir. Anne babaya göre daha baskın çizilmiştir, aile içinde anne otoritedir. Ancak annenin kolları ince ve ayakları eksik olduğu ve anne-baba ve kendisi arasında koçman bir doğum günü pastası çizdiği için çocuk ve ebeveynler arasında iletişim problemi olduğunu söyleyebiliriz. Üçüncü çizimde çocuk kendisini büyük ve baskın çizmiştir. Ben merkezci olduğunu gösteren bir çizimdir, kendisini renk kullanmadığı için duygusal yönden desteğe ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Dördüncü ve en son figür kardeştir. Adler'e göre ikinci çocuğun dünyaya gelmesi ilk çocukta 'tahtan indirilmiş kral' duygu ve düşüncesine sebep olmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 54-55). Ortaya çıkan bu düşünce kardeş kıskançlığına zemin hazırlamış olabilir. Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırlı, 2015: 292-293). Çocuk, resminde, en son çizilen kişi ailede en az sevdiği, en az iletişim kurduğu ve/veya en çok çatışma yaşadığı kişidir (Çankırlı, 2015: 292-293). Kardeşin en sona

ve küçük çizilmesi, bize kardeş kıskançlığını düşündürmektedir. Babayla kardeşin benzer olması kardeşin de baba gibi aile içinde pasif olduğu şeklinde yorumlanabilir. Aile içi iletişime bakacak olursak ebeveynler ve çocuklar arasında iletişim problemi olduğunu araya çizilmiş olan pastadan anlayabiliriz. Resmin genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 4.1.2.16.: Resim 23

M., erkek, 6 yaşında ve 3 kardeştir. Anne, üniversite mezunu, çalışmıyor. Baba üniversite mezunu ve çalışıyor. Demokratik aile tutumuna sahip. M., ailesini ve kendisini evde çizmiştir.

Çocuk, yaşına uygun resim vermemiştir, karalama dönemine ait kafadan bacak çizimi vermiştir. Bu durum bize, çocuğun bilişsel gelişiminin yaşlarına göre geride olduğunu düşündürmüştür. İlk çizimde abi figürünü vermiştir, evde özdeşim kurduğu kişi abidir. İkinci çizimde abla vardır, abi ve ablanın elleri birbiriyle birleşik çizildiği için aralarındaki iletişimin iyi olduğunu söyleyebiliriz. Üçüncü çizim annedir, anne ve ablasını aynı renkte çizdiği için çocuğun, anne ve ablası arasında özdeşim kurduğunu ve iletişimlerinin iyi olduğunu söyleyebiliriz. Tüm aile üyelerine ağız çizerken, annesine ağız çizmemesi annesi ile iletişim problemini göstermektedir (Yavuzer: 2012: 20). Baskın ve kalın çizgiyle çizilen uzuvlar güven problemiyle ilişkiliyken, ağız iletişim sorunlarıyla ilişkilidir (Dilci, 2014: 226-227). Dördüncü çizim kendisi, beşinci çizim ise babasıdır, abisi, kendisi ve babasını aynı renkte çizdiği için aralarındaki iletişim benzerdir diyebiliriz. Aynı zamanda, abi ve ablayı kağıdın sol tarafına konumlandırıp kendini anne ve babanın ortasına çizmesi kardeş kıskançlığını göstermektedir ve çocuk, anne babasının dikkatini çekmek istemektedir. Resim, genel

hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 4.1.2.17.: Resim 28

Z., kız, 6 yaşında ve tek çocuktur. Boşanmış bir aileye sahip. Anne, üniversite mezunu ve çalışmıyor. Baba üniversite mezunu, çalışıyor. Anne ilgili, baba ilgisiz aile tutumuna sahip. Z., kendisini anne ve babasıyla beraber doğada çizmiştir.

Çocuk, yaş dönemine uygun bir resim çizmiştir. İlk figür annedir, annede yeşil renk kullanılmıştır. Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 215-216). Annenin elleri ayakları açık ancak eller tek boyutlu çizildiği için, çocuğun annesi ile güvenli fakat zayıf bir iletişime (Dilci, 2014: 235-238) sahip olduğu söylenebilir. Anneye boyun çizmemiştir, Dilci (2014: 232)'ye göre anne dış etkenlerin müdahalesine açıktır. Çocuk, ikinci figür olarak babayı çizmiştir. Babanın eksik uzvu yoktur ve babanın başını daha büyük çizmiştir. Bu çizim babasını akademik açıdan annesinden başarılı (Yavuzer, 2012: 19) gördüğünü ifade etmektedir. Genel olarak baba büyük ve baskındır, bu çizim bize babanın otoriter olduğunu düşündürmüştür. Aynı zamanda babanın bu kadar ayrıntılı çizilmesi, çocuğun babaya olan hayranlığını yansıtmaktadır. Babanın elleri ayakları açık çizilmesi, babanın iletişime açık biri olduğunu göstermektedir. Babanın ağız ifadesi alaycı bir tavırda olduğu çizilmiştir, bu babanın ciddiyetsiz bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Babada kullanılan renkler kırmızı ve mavidir. Bu renklerin birlikte kullanılması,

çocuğun baba tarafından duygusal olarak ihmal edildiğini ve çocuğun, babadan duygusal destek beklediğini yansıtmaktadır. Çocuk, kendini babasına daha yakın çizerek babayla iletişiminin daha yakın olmasını arzuladığını ifade etmektedir. Çocuk resimlerinde bulut baba ile olan iletişimi göstermektedir (Çankırlı, 2015: 284). Babanın başının üzerinde bulut çizmesi, babayla kaygılı bir bağlanma ve iletişiminin olduğunu bize yansıtmaktadır. Son olarak çocuk kendisini çizmiştir. Kolları kapalı, ayakları açık olması çevre ve ailesiyle kontrollü iletişim kurduğunu göstermektedir. Çocuk, kendini sevdiği renk olan pembe renginde çizmiştir. Sevdiği rengi kullanması, çocuğun kendine güven duyduğunu ifade eder. Ayrıca çocuğun kendini yere basar şekilde, yüzündeki uzuvları orantılı ve resmi kağıdı ortalarayak çizmesi çocuğun olumlu kimlik gelişimini göstermektedir. Boşanmış aile çocuklarının, ailede olmayan aile üyesini aile resimlerinde çizerek, ailesini birleştirmeyi arzuladığını ve mutlu aile tablosunu yansıttığını görmekteyiz (Yavuzer, 2012: 113-115). Bu resimde, çocuk bize arzuladığı aile tablosunu yansıtmıştır. Çocuk resminde, anne ile iletişimi temsil eden güneşin (Çankırlı, 2015: 284) yarım çizilmesi çocuğun, annesinden duygusal olarak sevgi ve desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Gökyüzünde güneşin sarı fakat yarım çizilmesi bize, annesi ile olan ilişkisinin mesafeli olduğunu düşündürmüştür. Resim, genel hatlarıyla incelendiğinde çocuğun aile iklimi algısının olumsuz olduğu söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden düzenlenen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

5-6 yaş okul öncesi eğitimi gören çocuklarının, aile iklimine ilişkin çizilen resimlerden hareketle olumlu ve olumsuz aile iklimi şeklinde iki tema ortaya çıkmıştır.

5.1.1. Olumlu Aile İklimi Özelliklerine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Ailenin, çocuklarına yönelik koruma, eğitme, bakma, rehberlik etme, yardım, biyolojik ve psikolojik görevleri vardır. Psikolojik görev deyince karşımıza, aile üyelerinin evlerinde hissettiği psikolojik atmosfer olarak tanımlanan ‘aile iklimi’ kavramı çıkmaktadır. Aile kavramı aklımıza olumlu kavramlar çağrıştırmaktadır. Fakat aile her zaman aile üyeleri üzerinde olumlu etkiler bırakmayabilir. Aile iklimi, ailedeki bireylerin etkileşim örüntülerinden doğan olumlu ya da olumsuz pozitif durumu ifade etmekle birlikte aile bireylerini etkilemektedir. Olumlu aile iklimi, güvenin, özerklik, pozitif fiillerin pekiştirildiği, açık kuralların ve sorumluluk bilincinin olduğu ve doğru davranışların övgüyle ödüllendirildiği ailedeki psikososyal süreçlerden doğmaktadır. Bu aileler çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olur ve çocukların sosyal gelişimi daha iyidir (Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263-264). Ebeveynlerin, psikolojik açıdan sağlıklı olmasının, çocuk gelişiminde pozitif etkisi olduğunu ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur (Hock ve Schritzing; 1992’den akt. İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2017: 202).

Aile dinamikleri çocukların erken dönem duygusal ve psikolojik gelişimlerini etkilemektedir. Aile iklimi algıları yorumlanırken, çocuk resimlerinin dikkate değer bir araç olduğu yapılan çalışmalarla belirlenmiştir (Cox, 2005; Fury et al., 1997; Kaplan ve Main, 1986). Bu araştırmada da 5-6 yaş arasındaki okul öncesi çağındaki çocukların aile iklimi algılarına yönelik yapılan resimleri analiz edilmiştir. Beş-altı yaş çocuk resimlerinin genel özelliklerine bakıldığında, tüm uzuvlar tam, farklı özellikte

insan figürleri çizebildikleri görülmektedir (Malchiodi, 2013). Çocukların resimleri sanatsal kapasitelerine göre yaşadıkları kültürden de etkilenmektedir (Berk, 2013).

Çalışmamıza katılan çocukların resimleri incelendiğinde, resimlerinde aile üyelerini tam ve uzuvlarını eksiksiz çizen, aile üyeleri arasına ayırıcı sembol veya obje koymayan, aile üyelerini birbirine yakın, iletişime açık, özenli ve benzer şekilde çizen, sıcak renkler kullanan çocukların olumlu aile iklimi algısına sahip olduğu anlaşılmıştır. Olumlu aile iklimi algısına sahip çocukların resimlerinde aile üyeleri ile evlerinde veya doğada beraber zaman geçirdikleri görülmüştür. Tüm aile üyeleri, çocuk tarafından resimde tam sayıda ve birlikte çizilmiştir. Resimlerin birçoğunda kalp, gökkuşağı, çiçek, hayvan, top gibi sevgi objeleri yer almaktadır. Olumlu aile iklimi algısına sahip olan bazı çocukların resimlerinde, anne ile olan sıcak ve açık iletişimi yansıtan tam, doğru yerde konumlanmış ve sarı renkli güneş çizimleri, baba ile olan sıcak ve açık iletişimi yansıtan mavi veya şeffaf renkli bulut çizimleri olduğu görülmüştür.

Çocuk resminde eller çocuğun, çevresine ilgi duyduğunu, çevresi ile iletişim kurmak istediğini gösterir (Çankırlı, 2015: 233-234). Araştırmalara göre, resimlerinde sıklıkla sıcak renkleri kullanan çocukların sevecen, uyumlu ve sakin çocuklar oldukları anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 52). Sevgi dolu objeler içeren ve aile üyelerinin benzer çizildiği resimler bize olumlu aile iklimi algısını düşündürmektedir. Çocuk resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının tam ve açık çizilmesi iletişime açık olduklarını göstermektedir. Aile üyelerinin özenli çizimi, bize aile ortamının sağlıklı olduğunu göstermektedir (Çankırlı, 2015: 233-235; Yavuzer, 2012: 20).

Bu araştırmamızda 5 ve 6 yaşlarındaki şema öncesi dönem çocuklarını inceledik. Şema öncesi dönemde çocuk tanınabilecek anlamlı resimler çizmeye başlar. İnsan figürü çizimleri tipik olarak şematiktir ve resmi çizenin algısıyla eş değerdir. Vücut ölçüleri gerçeğe aynı oranlarda değildir, önemli şeyler oransız şekilde büyük olabilir ve çizgisel perspektif dikkate alınmadan çizilmiştir. Bu dönemde dairesel ve uzun çizgiler belirgin çizilmeye başlanmıştır. 5-6 yaş çocukları öznel duygu ve düşüncelerini resimleriyle ortaya koyacak düzeydedir. Şema öncesi dönemdeki çocuğun bir özelliği de resimlerini anlatmak istemesidir, çocuğuyla iyi iletişim kuran ve çocuğunu gözlemleyen bir ebeveyn için bu resimlerde çocukla ilgili birçok ipucu bulunmaktadır. Bu çalışmada aile üyelerinin genel olarak birbirinden farklı ve cinsiyetlerine uygun çizildiği, ailedeki bazı üyelerin dışlanırken bazılarının benimsendiği görülmektedir.

Renk seçimlerinin, ailenin beraber sağlıklı olmasının, dışlanmaların ve gerginlik ifadelerinin yer alması çocukların resimlerindeki aile algılarını yansıtmaktadır. Çocuklar, resimlerinde algıladıkları anne, baba, kardeş, akraba ve önemli kişileri çizmekte onlara ait düşüncelerini ve inançlarını çeşitli şekillerde iletmektedir.

Araştırmamızın bulgularına göre, olumlu aile iklimine sahip çocukların, kendilerini güvende ve mutlu, aile üyelerini tam ve eksiksiz şekilde ve kendilerini aile üyeleriyle birlikte, yakın mesafede çizdikleri, sıcak (kırmızı, sarı, turuncu) ve pozitif renkler (yeşil, mavi, pembe) kullandıkları görülmektedir. Yavuzer'e (2012: 52-53) göre resimlerinde sürekli sıcak renkleri seçen çocukların sevecen ve uyumlu, sürekli soğuk renkleri seçen çocukların ise kontrolsüz, duygularını gizleyen, uyumsuz ve kavgacı çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Annesini resmederken eğer annesiyle güzel bir iletişimi varsa sarı rengini kullanmayı seçmektedir (Lawler and Lawler, 1956). Bizim çalışmamızda da annesini çizerken sarı rengini kullanan çocukların anneleriyle olumlu iletişime ve olumlu aile iklimi algısına sahip oldukları görülmektedir.

Turgut (2019) yaptığı çalışmada, aile iklimi ile iyi oluş arasında olumlu ilişki olduğunu; Gomez-Baya, Munoz-Silva ve Garcia-Moro (2020), olumlu aile iklimi algısına sahip ergenlerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğunu tespit etmiştir. Yaptığımız çalışmada, olumlu aile iklimi algısının ve aile içindeki *güven ortamının çocuğu, mutlu ve huzurlu hissettirdiği* anlaşılmaktadır. Bu çocukların resimlerinde tüm aile üyelerini mutlu çizdikleri ve resimlerinde aile üyeleri için sevgi objelerine yer verdikleri görülmektedir. Sznitman, Zimmermann ve Petegem (2019)'ın çalışma bulgularına göre, olumlu aile iklimine sahip ergenlerin olumlu kimlik algısına sahip olduğu söylenebilir. Matheis ve Adams (2004) çalışmasına göre, aile iklimi algısının bireylerin kimlik oluşumunda önemli olduğu yargısına varılmıştır. Olumlu aile iklimi algısına sahip olan çocukların resimleri incelendiğinde resimlerinde genel olarak aile üyelerini tam, eksiksiz ve birbirine benzer, yakın mesafede ve iletişime açık çizdikleri görülmektedir. Sağlıklı ailelere sahip çocukların, resimlerinin konusu, kullandıkları renkler, kendilerini çizim şekli ve resim kağıdını kullanım biçimi bize çocuğun olumlu benlik algısına sahip olduğunu yansıtmaktadır. Yavuzer (2012: 19-20)'e göre, çocuk resminde, aile üyelerinin el ve ayaklarının eksiksiz ve açık çizilmesi iletişime açık olduklarını göstermektedir.

Öztürk (2017) araştırma bulgularına göre öğrencilerin, bağlanma stilleri ve aile iklimi algılarıyla özgüvenleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Balkaya

(2021)'nin araştırma bulgusuna göre, algılanan aile ikliminin hem bağlanma hem de benlik kurgularını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bizim çalışmamızda, yeşil rengini sık kullanan ve genel tablosu olumlu olan resimler çizen çocukların güvenli bağlandığı görülmektedir. Ebeveynlerine güvenli şekilde bağlanan çocukların, demokratik aile tutumuna sahip oldukları anlaşılmıştır. Bazı özel örneklerde ise mavi-kahverengi rengini kullanan çocukların baskıcı ailelere sahip olduğu anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 53). Yeşil rengini çok kullanan çocuk, kendine güvenen, uyumlu ve mutludur (Çankırılı, 2015: 215-216). Çocuk resimlerinde yeşil rengin kullanılması, çocuğun doğayı sevdiğini, rahat bir yapıda olduğunu, ailedeki güven ve huzuru temsil etmektedir (Dilci, 2014: 208).

Kaplan (2019) çalışmasında, aile iklimi algısı ve aile sağlığı ve düzenli şekilde ilaçlarını kullanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Chandran ve Nair (2015) yaptığı çalışmanın sonucuna göre, bireylerin aile iklimi algısının duygusal zeka düzeyini olumlu şekilde etkilediği bulunmuştur. Burt, Cohen ve Bjork (1988) çalışmasında ise ergenlik uyumu ve aile iklimi arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Kennedy, Felner, Cauce ve Primavera (1988)'nin araştırma sonucuna göre, bireylerin algıladıkları aile iklimi ile sosyal yetkinlik düzeyleri arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Mikulince ve Florian (1995)'in yaptığı araştırma bulgularına göre, insanların ilk bağlanma tecrübeleri sonucu oluşturdukları zihinsel şemalarının yaşamlarının sonraki dönemlerinde karşılaştıkları stres içeren yaşantılara verdikleri tepkilerini, stresle baş etme yöntemlerini ve uyum sağlama kapasitelerini anlamada önem teşkil ettiği anlaşılmıştır. Günindi (2008), araştırma sonucuna göre, anne ve babaların empatik beceri puanlarıyla çocukların sosyal uyum beceri puanlarının arasında doğru orantı olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin, psikolojik açıdan sağlıklı olmasının, çocuk gelişiminde pozitif etkisi olduğunu ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur (Hock ve Schritzing; 1992'den akt. İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2017: 202). Bu bulgular eşliğinde, olumlu aile ikliminin hem çocukların şu an hem de gelecekteki kişiliklerinin oluşumunu olumlu yönde etkilediği, ailede olumlu bir psikolojik atmosfer içerisinde sağlıklı büyüyen çocukların, mutlu, güvenli bağlanabilen, olumlu benlik algısına sahip, sosyal yaşamda başarılı, özgüveni ve empati düzeyi yüksek, sorumluluk bilinci gelişmiş, stresle baş etme becerisine sahip ve gelecekte kuracağı insanlar arası ilişkilerde uyumlu olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.2. Olumsuz Aile İklimi Resimlerinin Analizine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Olumsuz aile iklimi en büyük risk faktörlerinden biridir. Başlıca özellikleri, yüksek düzeyde aile çatışması ve düşük düzeyde uyumdur. Olumsuz bir aile iklimini pekiştiren uygulamalardan bazıları, açık kuralların olmaması, aşırı ceza kullanımı, aşırı otorite gibi sıralanabilir. Bazı araştırmalar, çocukların psikolojik sağlığı üzerinde, fiziksel ceza gibi yetersiz ebeveynlik uygulamalarının uzun vadeli olumsuz sonuçları olduğunu göstermektedir. Olumsuz aile iklimi, çocukların davranışsal sorunlarıyla yakından alakalıdır (Musitu ve Garcia 2004; Gámez-Guadix, Straus, Carroble, Muñoz-Rivas ve Almendros, 2010, Algood, Harris ve Hong, 2013'ten akt. Cantero-Garcia ve Alonso-Tapia, 2017: 263-264).

Çalışmamıza katılan çocukların resimleri incelendiğinde, resimlerinde aile üyelerini eksik çizen veya hiç çizmeyen, bazı aile üyelerinin uzuvlarını eksik, çok abartılı veya özensiz çizen, aile üyelerini birbirinden uzak ve iletişime kapalı resmeden, soğuk renkler kullanan çocukların olumsuz aile iklimi algısına sahip olduğu anlaşılmıştır. Olumsuz aile iklimi algısına sahip olan çocukların, güvensiz bağlandığı ve demokratik olmayan ebeveyn tutumuna sahip olduğu söylenebilir. Bazı çocukların resimlerinde, tüm aile üyelerine veya birkaçına yer vermediği görülürken, birkaç çocuğun aile üyeleri yerine büyük anne, büyük baba veya arkadaşlarına yer verdiği görülmüştür. Resimler incelendiğinde en çok yer verilmeyen aile üyesinin kardeş olduğu anlaşılmıştır bu durum kardeş kıskançlığı ile bağdaştırılmıştır. Aile üyeleri birbirine karşı ilgisiz ve birbirinden kopuk çizilmiştir. Bu çizimler sonucunda, aile üyeleri arasında kapalı, sınırlı ve soğuk olan iletişim sonucu duygusal kopukluk olduğu düşünülmüştür. Aile içi sınırlar birbirine karışmış ve aile üyeleri arasında gergin bir atmosfer hakimdir şeklinde yorumlanmıştır. Olumsuz aile iklimi algısına sahip olan birkaç çocuğun resminde, anne ile olan kopuk ve kapalı iletişimi yansıtan yarım, yanlış yerde ve/veya koyu renkli güneş çizimleri, baba ile olan kopuk ve kapalı iletişimi yansıtan mor veya koyu renkli karmaşık bulut çizimleri olduğu görülmüştür.

Çocuk resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının eksik veya kapalı çizilmesi iletişime kapalı olduklarını göstermektedir. Ellerin çizilmemesi, sosyal fobi, iletişim yetersizliğini, dış dünyaya uyumda yaşanan zorluğu simgelemektedir. (Dilci, 2014: 235-236; Yavuzer, 2012: 20). Araştırmalara göre, sürekli soğuk renkleri seçen çocukların kavgacı, huzursuz ve uyumsuz olduğu anlaşılmıştır (Yavuzer, 2012: 52).

Ersan (2020)'ın yaptığı araştırma sonucuna göre, sürücülerin olumlu aile iklimi algısının risk alma davranışını negatif yönde yordadığı anlaşılmıştır. Icopetti, Londi, Patussi ve Cosci, (2021) çalışma sonuçlarına göre, alkol bozukluğu olan aileye sahip çocukların olumsuz aile iklimi ve yüksek düzeyde duygusal tepkiye sahip olduğu bulunmuştur. Svedin, Back ve Söderback (2002), araştırma bulgularına göre, olumsuz aile iklimi algısının çocukların istismara maruz kalma riskini artırıcı yönde etki ettiğini tespit etmiştir. Olumsuz aile iklimine sahip ailelerde, ebeveynlerle iletişim az, sınırlı, kopuk ve soğuktur. Aile içi sınırlar birbirine karışmış ve aile üyeleri arasında gergin bir hava hakimdir. Aile içerisindeki bu olumsuz atmosfer, aile ortamında fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları karşılanmayan çocuğu ailesine ihtiyacı olmasına rağmen dış dünyaya yönlendirmekte ve tehlikelere maruz kalmasına sebep olabilmektedir.

Saymaz (2003), araştırmasının sonuçlarına göre, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin duyarlı ve girişken özelliklere sahip olduğu, korkulu ve korkulu bağlanan bireylerde bu durumun tam tersinin olduğu görülmüştür. Çalışmamızda olumsuz aile iklimi algısına sahip çocukların resimlerinde, aile üyelerinin el ve ayaklarının eksik veya kapalı çizilmesi iletişime kapalı olduklarını göstermektedir. (Dilci, 2014: 235-236; Yavuzer, 2012: 20) 'e göre ellerin çizilmemesi, sosyal fobi, iletişim yetersizliğini, dış dünyaya uyumda yaşanan zorluğu simgelemektedir.

Yersel (2019), ebeveynlere güvenli bağlanmanın benlik saygısını yükselttiğini, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline benlik saygısının düşürdüğü tespit etmiştir. Gözübüyük (2015), Araştırma sonucuna göre, okul öncesi çocuklarda ebeveyn tutumu ile öz kontrolün, davranış sorunları üzerinde direkt ve ebeveyn tutumunun davranış problemleri üzerinde dolaylı etkisi olduğu anlaşılmıştır. Kutlu (2014), araştırma bulgularına göre çocukların saldırganlık düzeyleri ile olumsuz aile tutumu ve yaşantılarının pozitif bir ilişki içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Çocuk resminde kullanılan mor rengin anlamı, çocuğun hayatıyla ilgili hoşnut olmadığı ve yolunda gitmeyen şeyler olduğunu ifade eder ve intihara meyilli çocukların mor rengi sık kullandığı görülmüştür (Dilci, 2014: 216-217). Mor renk özgüven problemini göstermektedir, aileden destek görmeyen bireylerin kullandığı renktir (Çankırılı, 2015: 210-211). Bizim çalışmamızda da olumsuz aile iklimi algısı ve öz güven problemleri olan çocukların mavi ve mor renk kombinlerini sık kullandığı görülmüştür. Bu çocukların baskıcı aile tutumuna sahip olduğu anlaşılmıştır. Yavuzer'e (2012: 52-53)

göre, resimlerinde sürekli soğuk renkleri (mor renk) seçen çocukların ise kontrolsüz, duygularını gizleyen, uyumsuz ve kavgacı çocuklar olduğu tespit edilmiştir.

Adler'e göre ikinci çocuğun dünyaya gelmesi ilk çocukta 'tahtan indirilmiş kral' duygu ve düşüncesine sebep olmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 54-55). Ortaya çıkan bu düşünce kardeş kıskançlığına zemin hazırlamış olabilir. Yaptığımız araştırmada bazı resimlerde, bize kardeş kıskançlığını düşündüren çizimlere rastlanmıştır. Bir tanesinde kardeş kağıdın alt kısmına kafes gibi bir şeyin içine çizilmiş, bir tanesinde kardeşe eksik uzuv çizilmiş, bir diğerinde kardeş en sonda çok küçük boyutta ve silik çizilmiş ve 3 tane resimde kardeş hiç çizilmemiştir.

Yaptığımız araştırmada elde edilen sonuçların, resim analiziyle ilgili alan yazında yapılan diğer araştırma bulgularına benzer olduğu anlaşılmıştır. Leon ve Rudy (2005), aile içi çatışma ve problem yaşayan çocukların çizdikleri aile resimlerinin incelenmesi sonucunda çocukların, incinebilirlik ve rol karmaşası özelliklerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Fihrer ve McMahon (2009) anneleri depresyon teşhisi alan çocukların çizdikleri aile resimlerinde diğerlerine göre genel patoloji özelliklerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bizim çalışmamızda da ailesi baskıcı tutuma sahip olan ve anne ile problem yaşayan çocukların olumsuz resimler verdiği görülmektedir.

Bu bulgular sonucunda, olumsuz aile ikliminin hem çocukların şimdi hem de gelecekteki kişiliklerini şekillendirirken olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmekte, sağlıksız ebeveyn davranışlarına maruz kalarak yetiştirilen bireylerin, bağımlılık düzeyi yüksek (Yılmaz, 2020), çevresiyle barışık olmayan, kendine güveni düşük (Yersel, 2019) toplumsal normlara başkaldıran, sorumsuz, içine kapanık (Saymaz, 2003), problemlerini algılamada ve çözümede zorluk çeken, kişiler arası ilişkilerde başarısız, saldırganlık ve kaygı bozukluğu (Gözübüyük, 2015) gibi sorunlara sahip olduğu görülmektedir. Bu sayılan sorunlar bireyin eğitim hayatını ve sonraki yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Olumsuz aile iklimi sadece çocuklar için değil ebeveynler içinde risk faktörüdür. Öfke nöbetlerine kapılan, davranım bozukluğuna sahip bağlanma sorunları olan bir çocuğu eğitmek, aileler için türlü zorluklara neden olmaktadır. Bu zorluklarla başa çıkmaya çalışmak ebeveynlerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler doğurabilir.

5.2. Öneriler

Bu çalışma sürecinde literatür taraması yapılırken, “aile iklimi” kavramına ilişkin sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle “aile iklimi” konusunda daha fazla nitel, nicel ve karma araştırma yapılması gerekir.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak resim çizme tekniği kullanılmıştır. Zengin bir veri kaynağı sunan resim çizme tekniği farklı yaş gruplarında ve araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak kullanılan resim çizme tekniği daha geniş öğrenci gruplarıyla yapılması önerilmektedir.

Çocukların çizdikleri aile resimleri, anne-baba çocuk ilişkisini yansıtması nedeniyle önemlidir. Bu sebeple aile içi ilişkileri inceleme çalışmalarında çocukların aile resimlerinden yararlanılması önerilmektedir. İletişim ve aile içi destek yetersizliğine sahip olan çocuklar ve aileleriyle bu konular üzerinde çalışma yapılması önerilmektedir.

Olumsuz aile iklimi algısına sahip çocukların, resimlerine bakıldığında olumsuz aile algısının sebebinin: aile içi açık-sıcak iletişim eksikliği ve aile bireylerinin psiko-fizyolojik ihtiyaçlarının yeterli düzeyde giderilmemesinden kaynaklandığı söylenebilmektedir. Olumsuz aile iklimi algısına sahip ve güvensiz bağlanan çocukların, alanında uzman kişilerce daha ayrıntılı incelenerek bu konularla ilgili çalışma yapılması önerilmektedir.

Aile danışmanlarına, psikologlara, pedagoğlara, psikolojik danışmanlara, okul öncesi öğretmenlere ve okul rehber öğretmenlerine, çocukların sosyal, duygusal, bilişsel gelişimlerini yakından takip edebilmek ve psikolojik atmosferin etkilendiği konular olan aile yapısı, aile tutumu, ailedeki bağlanma stilleri göz önünde bulundurularak aile hakkında bilgi vermek, aile içi iletişimin ve çocukların aile algılarının anlaşılması adına bu çalışmadan yararlanıp, bu çalışmayı geliştirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açık, Ö. (2008). *Evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akgün, E. ve Ergül, A. (2015). 55-74 Aylık Çocukların Resimlerinde Aile Algısının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 44(2): 209-228.
- Aktürk, E., Helvacı, E. ve Sümer, N. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış, *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 13(25): 42-59.
- Akyol, A. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarda bağlanma ile sosyal yetkinlik, kaygı, öfke ve öz-kontrol değişkenlerinde akran ilişkilerinin aracı rolü* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alamehmet, H. (2019). *54-72 aylık çocukların değer düzeylerine anne baba tutumu ve çocuğun mizacının etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Allender, J.A. ve Spradley, B.W. (2005). *Community Health Nursing Concepts and Practice*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Amato, P.R. and Booth, A. (2001). The Legacy of Parents’ Marital Discord: Consequences for Children’s marital Quality. *J. Pers. Soc. Psychol.* 81: 627–638.
- Aral, N. (2001). *Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Farklı Modeller*. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmenleri El Kitabı. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arslan, A. (2021). *Okul öncesi ve ilkokullarda uygulanan değer odaklı aile eğitim programının anne babalık becerilerine, aile iklimine ve değer odaklı yaşama etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Attar-Schwartz, S., Tan, J. P. & Buchanan, A. (2009). *Adolescents' perspectives on relationships with grandparents: The contribution of adolescent, grandparent, and parent–grandparent relationship variables*. Children and Youth Serv.
- Avabile, T. (2003). *Yaratıcılık*. www.oncecocuklar.com
- Avşar, A. H. (2013). *Ergen bireylerde sosyal beceri düzeyinin kardeşli ve tek çocuk olma açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, M. (2013). *Sistemik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Balkaya, M. (2021). *Algılanan aile ikliminin ve benlik oluşumunun bireylerin romantik ilişkilerinde bağlanma stillerine etkisinin araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.

- Bartholomew, K. ve Horowitz, L.M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1(2): 226-244.
- Bartholomew, K. ve Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships* (pp. 25-45). The Guilford Press.
- Başaran, S., Gökmen, B., Akdağ, B. (2014). Okul Öncesi Öğrencilerinin Okula Uyum Sürecinde Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2(2): 197-223.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8): 101-129.
- Belsky, J., and Cassidy, J. (1994). Attachment: Theory and evidence. In M. Rutte, & D. Hay (Eds.). *Development through life: A Handbook for Clinicians* (373-402). Oxford: Blackwell.
- Björnberg, A. and Nicholson, N. (2007). The Family Climate Scales: Development of a New Measure for Use. In Family Business Research. *Family Business Review*, 20: 229-246.
- Bowlby J. (1988). *A Secure Base*. New York: Basic Books.
- Bowlby J. (2018). *Bağlanma* (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Bretherton, I., Ridgeway, D. ve Cassidy, J. (1990). Assessing International Working Models of the Attachment Relationship: An Attachment Story Completion Task For 3-Years-Old. In M. Greenberg, D. Cicchetti & E. M. Cummings (Ed.), *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research and Intervention* (pp. 273-308). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Buldu, M. (2006). Young Children's Perceptions of Scientists: A Preliminary Study. *Educational Research*, 48(1): 121-132.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.
- Burić, I., ve Macuka, I. (2018). Self-efficacy, Emotions and Work Engagement Among Teachers: A Two Wave Cross-Lagged Analysis. *Journal of Happiness Studies*, 19(7): 1927-1933.
- Burt, C. E., Cohen, L. H. ve Bjorck, J. P. (1988). Perceived Family Environment as a Moderator of Young Adolescents' Life Stress Adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 16(1): 101-122.
- Chandran, A., Nair, B. P. (2015). Family Climate as a Predictor of Emotional Intelligence in Adolescents. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 41(1): 167-173.

- Collado F. Y. (1999): *The Role of Spontaneous Drawing in the Development of Children in the Early Childhood Settings*, www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail?accno=ED438898.
- Colman, R. A., & Thompson, R. A. (2002). Attachment security and the problem-solving behaviors of mothers and children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48, 337-359.
- Cox, M. (2005). *The Pictorial World of the Child*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim Donanımları* (65. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çalışkan, M., Toker, M. ve Özbay, Y. (2017). Aile Yaşam Doyumu Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(1).
- Çankırlı, A. (2015). *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayıncılık.
- Çeçen, A. R. (2007). Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (Abdö-K) Kısa Formunun Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3): 1199-1220.
- (2007). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Psikolojik İyi Olma. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16(2): 118
- (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Ana baba Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 6(3): 415-431.
- Çelen, N., Çok, F., Bosma, H. A., & Djurre, H. Z. (2006). Perceptions of Decisional Autonomy of Turkish Adolescents and Their Parents. *Paideia*, 16(35), 349-363.
- Çelik, M. (2018). The Study of Marriage Adjustment of Teachers in Terms of Life Satisfaction and the Level of Burnout. *SDU International Journal of Educational Studies*, 5(2), 40-52.
- Çetin O. (2018). 7-11 Yaş arası özel gereksinimli öğrencilerin aile içi ilişkilerinin resim analizi yoluyla betimsel olarak incelenmesi: Sultangazi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Çetinkaya, B. (2015). *Sevdiğinize Bağlı mısınız, Bağımlı mısınız? Bağlanma* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Dağlıoğlu, H. E. (2011). 5-7 Yaş Grubu Çocukların Resimlerine Yansıyan Öğretmen Figürünün Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36 (160): 144-157.
- Dağlıoğlu, H. E., Deniz, Ü. & Kan, A. (2010). A study on the emotional indicators in 5-6 year-old girls' and boys' human figure drawings. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2: 1503-1510.

- Dil, S., ve Bulantekin, Ö. (2011). Hemşirelik Öğrencilerinde Akademik Başarı Düzeyi ile Aile İşlevselliği ve Kontrol Odağı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşirelik Dergisi*, 2(1): 17-24.
- Dilci, T. (2014). *Aile içi yaşamın çocuk resimlerindeki izi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık. (2. Baskı)
- Dodge, K. A., Pettit, G. S., ve Bates, J.E. (1994). Social mediators or the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 65, 649-665.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). *Değerler eğitimi. Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırıcı bir yaklaşım*. İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- Ekşim, S. (2016). *Bağlanma stilleri ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişki*, (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erginoğlu, E. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ersan, Ö. (2020). *The moderating roles of peer pressure and traffic climate on the relationship between family climate for road safety and risky driving behaviors among young drivers* (Doctoral Dissertation). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Ertekin, Y. (1978). *Örgüt İklimi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Fihrer, I. ve McMahon, C. (2009). Maternal State Of Mind Regarding Attachment, Maternal Depression And Children's Family Drawings In The Early School Years. *Attachment & Human Development*, 11: 537– 556.
- Gabriele, R. (2008). Orientations to Happiness: Do They Make a Difference in a Student's Educational Life? *American Secondary Education*, 36(2): 88-101.
- Gençtan, E. (2021). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları. 23. Basım.
- Goldenberg, H. ve Goldenberg, I. (2012). *Family Therapy: An Overview*. Cengage Learning.
- Goleman, D. (2021). *Duygusal Zeka*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Golomb, C. (1992). *The Child's Creation of a Pictorial World*. Berkeley: University of California Press.

- Gomez-Baya, D., Munoz-Silva, A. ve Garcia-Moro, J. (2020). Family Climate and Life Satisfaction in 12-Year-Old Adolescents in Europe. *Sustainability*, 12(15): 1-14.
- Gönül, B., Işık Baş, H., ve Şahin Acar, B. (2018). Aile İklimi Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Psikometrik Açından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50): 165-200.
- Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Görgü, E. (2017). *Anne Bebek Bağlanması ve Anne Kişilik Özellikleri*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Gözübüyük, N. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Greig, A., and Howe, D. (2001). Social Understanding, Attachment Security Of Preschool Children And Maternal Mental Health. *British Journal of Developmental Psychology*, 19(3): 381–393.
- Griffin, D. ve Bartholomew, K. (1994). Models of the Self and Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures of Adult Attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67: 430-445.
- Gül, Ö. (2012). *Örgütsel iklim ve iletişim iklimi arasındaki etkileşim: omu vakfı işletmelerinde bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Güngen Y., Tokyürek Ş., ve Şanlı N., (2002). *Ev ve Ailede Yaşam Yönetimi*. İstanbul: Pegem Yayınları.
- Güngör, D., ve Bornstein, M. H. (2010). Culture-General and -Specific Associations of Attachment Avoidance and Anxiety with Perceived Parental Warmth and Psychological Control Among Turk and Belgian Adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(5): 593–602.
- Günindi, Y. ve Yaşa Giren, S. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31: 349-361.
- Gür, B. ve Kurt, T. (2011). Türkiye’de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(27): 27.
- Güven, G. (2009). *Okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Habbershon T.G. ve Williams M.L. (1999). A Resource-Based Framework for Assessing the Strategic Advantages of Family Firms. *Family Business Review*, 12: 1-25.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3): 511–524.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Iacopetti, C., Londi, I., Patussi, V. & Cosci, F. (2021). Family Climate İn Children Living With Parents Who Harmfully Consume Alcohol. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 28(5): 1128-1134.
- İnanç Yazgan, B., ve Yerlikaya, E. E., (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi, 12. Basım.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar: Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 5. Basım.
- Kaplan, M. (2019). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları aile iklimi, kuşaklararası ilişkiler ve aile uyumunun değerlendirilmesi* (Uzmanlık Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karcıoğlu, F., ve Z., Aykanat, (2012). Örgüt İklimi ve Örgütsel İleti- Şim: Ardahan Üniversitesi ve Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Arasında Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *International Journal of Social Science*, 5(7): 421-436.
- Kart, N. M. (2002). *Yetişkin bağlanma stillerinin bazı bilişsel süreçlerle bağlantısı: Sağlık personeliyle yapılan bir çalışma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9): 193-204.
- Kennedy, M. G., Felner, R. D., Cauce, A. and Primavera, J. (1988). Social Problem Solving and Adjustment in Adole Scence: Theinfluence of Moral Reasoning Level, Scoring Alternatives, and Family Climate. *Journal of Clinical Child Psychology*, 17(1): 73.
- Kobak, R. R., and Sceery, A. (1988). Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Representations of Self and Others. *Child Development*, 59(1): 135–146.
- Korkut, Y. (2000). *Aile Danışmanlığı ve Aile Hizmetleri*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul. Remzi Kitapevi.
- Kutlu, H. (2014). *Okul öncesi kurumuna devam eden 5 yaş grubu çocukların saldırgan eğilimleri üzerinde ebeveyn tutumunun etkisinin psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kuzgun, Y. (1990). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi, Aile Yazıları 3 Birey, Kişilik ve Toplum, Bilim Serisi 5/3*. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi*. Ankara: Nobel.
- Lawler, C. O. and Lawler, E. E. (1965). Color-Mood Associations in Young Children. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 107(1): 29-32.
- Leon, J. and Rudy, D. (2005). Family Processes and Children's Representations of Parentification. *Journal of Emotional Abuse*, 5: 111–142.
- Levine, A., Heller ve R. (Ed.). 2018. *Bağlanma: Aşkı Bulmanın ve Korunmanın Bilimsel Yolları*. İstanbul: Aganta Kitap Yayınevi.
- Lin L. Y., Orsmond G. I., Coster W. J. Ve Cohn E. S. (2011). Families of Adolescents and Adults with Autism Spectrum Disorders in Taiwan: The Role of Social Support and Coping in Family Adaptation And Maternal Well-Being. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(1):144-156.
- Linderman, G. M. (1997). *Art in the Elementary School*. (The Art Curriculum Foundation). USA: Theme Graw Hill Companies.
- Main, M. (1995). Recent Studies in Attachment: Overview, with Selected İmplications For Clinical Work. In S. Goldberg, R. Muir, & J. Kerr (Eds.), *Attachment Theory: Social, Developmental, and Clinical Perspectives* (pp. 407–474). Analytic Press, Inc.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security İn İnfancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. *Mono graphs of the Society for Research in Child Development*, 50: 66-104.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. Ankara: Nobel.
- Martlew, M. ve Connolly, K. J. (1996). Human Figure Drawings By Schooled and Unschooled Children in Papua New Guinea. *Child Development*, 67(6): 2743-2762.
- Matheis, S. ve Adams, G. R. (2004). Family Climate and İdentity Style During Late Adole Science. *Identity: An International Journal of Theoryand Research*, 4(1): 77-95.
- Maustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. North America: SAGE Publications.
- McNabb, D. E., & Sepic, T. F. (1995). Culture, Climate, And Total Quality Management: Measuring Readiness For Change. *Public Productivity and Management Review*, 18(4), 369–385.

- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma (Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber)*. (S. Turan, Çev.). Ankara: Atlas.
- Mikulincer, M., & Orbach, I. (1995). Attachment Styles and Repressive Defensiveness: The Accessibility and Architecture of Affective Memories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(5): 917–925.
- Nazlı, S. (2014). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nose, L., Korunka, C., Frank, H. & Danes, M. S. (2015). Decreasing the Effects of Relationship Conflict on Family Businesses: The Moderating Role of Family Climate. *Journal of Family Issues*, 1-27.
- Nyatanga, B. (2005). Adapting to Death, Dying and Bereavement. *Handbook of Palliative Care*, 7: 98-115.
- Oktay, A. (2004). *Yaşamın Sihirli Yılları, Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1995). *Temel Toplum Bilim Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. İstanbul: Pdrem Yayınları.
- Özkan, K. (2019). *Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda bağlanma ve anne-baba-çocuk ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Özmert, E. N. (2006). Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi. *Aile-Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49: 256–273.
- Öztürk, C. ve Şanlı, D. (2007). Annelerin Eğitim Durumunun Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14(3): 145-150.
- Öztürk, N. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İklimi ve Anne-Babaya Bağlanma Biçimleri ile Özgüven Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 1: 9-22.
- Paknadel, A. C. (1988). *Örgütsel iklim ve iş doyumu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Papalia D.E., Olds S. W., & Feldman R. D. (2004). *Human Development*. New York: Mc Graw Hill.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods (3rd ed.)*. California: Sage.
- Pehlivan Türk, B. (2004). Otistik Çocuğu Olanlarda Bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1): 56-63.
- Potts, N. L. & Mandleco, B. L. (2002). *Pediatric Nursing. Caring For Children and Their Families*. Delmar Thomson Learning.

- San, İ. (1979). *Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Santrock, J., W. (2017). *Ergenlik* (D. M. Siyez, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Savaş, İ. (2015). *Çocuğunuzun Resimleri Size Ne Anlatır?* İstanbul: Nesil Yayınları.
- Sayıl, M. (2004). Çocuk Çizimlerinin Klinik Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 14: 1-13.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schram, T. S. (2003). *Conceptualizing Qualitative Inquiry*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Senel, S. (1995). *Çocuk resminde aile ve plan algısı (Adapazarı Ferizli İlçesinde)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shaver, P. R., Collins, N., and Clark, C. L. (1996). Attachment Styles ad Internal Working Models of Self and Relationship Partners. In G. J. O. Fletcher & J. Fitness (Eds.), *Knowledge Structures In Close Relationships: A Social Psychological Approach* (pp. 25-61). New Jersey: Lawrence.
- Shaver, P. R., & Hazan, C. (1993). Adult Romantic Attachment: Theory and Evidence. In D. Perlman & W. Jones (Eds.), *Advances in Personal Relationships* (pp. 29-70). London: Kingsley.
- Sroufe, L. A., & Fleeson, J. (1986). Attachment and the Construction of Relationships. In W. Hartup & Z. Rubin (Eds.), *Relationships and Development* (pp. 51-71). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Sümer, N. (2006). Ergenlikte Ebeveyn Tutum ve Davranışlarının Bağlanma Kaygısındaki Rolü. *11. Ergen Günleri Konuşma Metni*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sümer, N., Gündoğdu, E. ve Helvacı E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 13(25): 42-61.
- Svanberg, O. G. (1989). Attachment, Resilience and Prevention. *Journal of Mental Health*, 7(6): 543-578.
- Svedin, C. G., Back, C. and Söderback, S. B. (2002). Family Relations, Family Climate and Sexual Abuse. *NordicJournal of Psychiatry*, 56(5): 355-362.
- Sznitman, G.A., Zimmermann, G. and Petegem, S.J. (2019). Further Insight into Adolescent Personal Identity Stat, Uses: Differences Based on Self-Esteem, Family Climate, and Family Communication. *Journal of Adolescence*, 71: 99-109.

- Şenel, A. (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Terry, J. ve Kottman, M. (1995). Working With Families. Guidance and Counseling In The Elementary and Middle Schools. *Brown ve Benchmark Publishers*, 254-281.
- Turgut, T. (2019). *Üniversite öğrencilerinde aile iklimi ve iyi oluş arasındaki ilişkide benlik kurgularının aracı rolünün incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türküm, A. S., Kızıldaş, A., Bıyık, N. ve Yemenici, B. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Aile İşlevleri Algılarının İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(1): 229-262.
- Türküm, A., S. (1999). Stresle Başa Çıkma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *VIII. Eğitim Bilimleri Kongresi Trabzon*.
- van Steijn, D. J. ve Vinke, D. (2013). *The Influence Of Parental And Offspring ASD And ADHD Symptoms On Family Function*. The Netherlands: Ipskamp Drukkers, Enschede
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment Security in Infancy and Early Adulthood: A Twenty-Year Longitudinal Study. *Child Development*, 71(3): 684–689.
- Warneken, F. ve Tomasello, M. (2009). The roots of human altruism. *British Journal of Psychology*, 100(3): 455-471.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 5(4).
- Yarapsanlı, B. (2011). *Çocuklarda depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz- olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1993). *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- (1998). *Ana Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- (2012). *Resimleriyle Çocuk (Ailede Çocuk Eğitimi)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- (2017). *Evlilik Okulu (Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- (2018). *Resimleriyle Çocuk (Resimleriyle Çocuğu Tanıma)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- (2019). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yazgan, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M., (2017). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi, 12. Basım.

- Yazıcıoğlu, G. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki: ODTÜ örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yersel, Z. (2019). *Çocuk ve ergenlerde anne-baba tutumu ve bağlanma durumunun algıladıkları benlik saygısı ve çocukluk çağı narsisizmi ile ilişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız-Çiçekler, C. ve Öner-Koruklu, N. (2013). Features of the Drawings of 4-6 Year Old Children in their Free Drawings. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2): 551-563.
- Yılmaz, B. (2020). *E-spor oyuncularının algıladıkları sosyal destek, aile iklimi ve yetişkin bağlanma stillerinin oyun bağımlılığı üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, G. (2009). *Cinsel istismara uğramış ve uğramamış 6-12 yaş grubundaki çocukların aile resmi çizimleri, davranış sorunları ve ailelerin işlevsel özelliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1982). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 4. Basım.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- (2016). *Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- (2021). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücer, N. (2015). *Yapıda Çevre ve Enerji*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Zerenoğlu, L. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleriyle çocuklukta yaşanan yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

EKLER

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.02.2021-E.1735

28.01.2021 tarihli ve 2021/01 sayılı Etik Kurulu kararı ektir.

 Istanbul Zaim Üniversitesi		İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU ARAŞTIRMA ETİK KURUL ONAY FORMU															
Tarih:	28.01.2021																
Sayı:	2021/01																
Ekler:	EK 1: Başvuru Dilekçesi EK 2: Etik Davranış Beyan Formu EK 3: Etik Kurul Başvuru Formu EK 4: Anketler (1 sayfa)																
Yer:	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü																
İlgi:	Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 24.01.2021 tarihli ve 1114 sayılı yazısı																
Katılımcılar:	<table><tbody><tr><td>1. Prof. Dr. Nasuh USLU</td><td>Kurul Başkanı/ Rektör Yardımcısı</td></tr><tr><td>2. Prof. Dr. Ali GÜNEŞ</td><td>Kurul Başkan V./ Müdür V.</td></tr><tr><td>3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>4. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>5. Prof. Dr. Kadir CANATAN</td><td>Üye/Öğretim Üyesi</td></tr><tr><td>6. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU</td><td>Üye/Öğretim Üyesi</td></tr><tr><td>7. Av. Bilal ŞAMAT</td><td>Üye/Raportör</td></tr></tbody></table>			1. Prof. Dr. Nasuh USLU	Kurul Başkanı/ Rektör Yardımcısı	2. Prof. Dr. Ali GÜNEŞ	Kurul Başkan V./ Müdür V.	3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.	4. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.	5. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Öğretim Üyesi	6. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi	7. Av. Bilal ŞAMAT	Üye/Raportör
1. Prof. Dr. Nasuh USLU	Kurul Başkanı/ Rektör Yardımcısı																
2. Prof. Dr. Ali GÜNEŞ	Kurul Başkan V./ Müdür V.																
3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.																
4. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.																
5. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Öğretim Üyesi																
6. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi																
7. Av. Bilal ŞAMAT	Üye/Raportör																
Planlanan araştırma önerisi özeti aşağıdaki gibidir.																	
Araştırmanın Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi																
Araştırmanın Başlığı:	Anaokulu Öğrencilerinin Aile İklimi Algılarının Resim Analizi Yöntemi ile Belirlenmesi																
Araştırmacılar ve adres bilgisi:	Sabire Handan ALPAR, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi e-posta: handanalpar@gmail.com Tel: 05307803660 Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı e-posta: mustafa.ozgenel@izu.edu.tr Tel: 05053123849																
Araştırmanın Süresi (ay):	3 Ay																
Araştırmanın Amacı:	Anaokulu, bireylerin hayatlarında geleceklelerini şekillendirecekleri eğitimi almaya başladıkları önemli bir basamaktır. 4-7 yaş grubu çocukları gelişim dönemlerinden şema öncesi dönem içindedirler. Tez çalışması için anaokulu öğrencilerinden 5-7 yaş grubunu seçmemizin sebebi, şema öncesi dönemde olan çocuklarda gerçeklik algısı, cinsiyet ayrımı ve objelerin/nesnelerin eksiksiz çizimi gibi kavramların oturmaya başlamasıdır. Şema öncesi dönem, çocukların kimlik oluşumunun olduğu, bireyselleşmeye başladığı, toplum kaygısının olmadığı ruhsal durumu neyse bize onu yansıttığı dönemdir. Şema öncesi dönemde, çocukların yaratıcılığı güçlü, üretkenlikleri fazladır fakat kelime haznelerinin dar olması sebebiyle çizdikleri resimlerle kendilerini daha net ifade edebilmektedirler. Bu dönem çocukları gördüğünü çizer ve duygularını onları sınırlayıcı herhangi bir süzgeçten geçirmeden resimleriyle bize yansıtır (Yavuzer, 2012). Tezin amacı, anaokulu öğrencilerinin aile çiz resimlerinin analiz edilmesi yöntemiyle aile iklimi algılarının araştırılmasıdır.																

28.01.2021 tarihli ve 2021/01 sayılı Etik Kurulu kararı ekidir.

Araştırma Etiği:	Araştırmaya kurum izni alındıktan sonra başlanılacaktır. Araştırma Millî Eğitim Bakanlığının 2020/02 Sayılı Araştırma Uygulama İzinleri hakkında yayınladığı Genelge'ye uygun olarak yapılacak olup; Araştırmada kişisel veri toplanacağından 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacak, veli izni ve diğer gerekli her türlü yükümlülük özenle yerine getirilecektir. Çalışmanın bilimsel bir araştırma için veri toplamayı amaçladığı, çalışma sonuçlarının sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı, çalışmanın sonuçlarının katılımcıların aleyhine olacak şekilde kullanılmayacağı, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, cevapların tamamen gizli tutulacağı, çalışmaya katılanların kimliklerini açık edici davranışlardan kaçınılacağı ve çalışmaya katılanların katılım sırasında herhangi bir nedenle rahatsızlık hissetmeleri durumunda istedikleri zaman katılımlarını sona erdirebilecekleri bilgileri verilmektedir.
Araştırmada Kullanılacak Ölçme Araçları (adları) ve Kaynakları:	1-Kişisel Bilgi Formu (Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.) 2-Resim Analizi
Araştırmaya Katılacak Örneklem Sayısı, Örneklem Nereden ve Nasıl Seçileceği:	Avrupa yakası 2021 eğitim yılında Özel Bilim Koleji Anaokulu'nda öğrenim gören anaokulu 5-7 yaş grubundaki 30 öğrenciden toplanan verilerin bulgularına yer verilecektir.
Uygulamanın veya Ölçme Araçlarının Doldurma Süresi	30 dk.
KARAR	ARAŞTIRMA İSTANBUL SABAHATTİN ZAIM ÜNİVERSİTESİNİN ETİK DURUŞUNA AYKIRI DEĞİLDİR.

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır.)

*Bu belgenin araştırmayla ilgili kısımları başvuru tarafından doldurulmuştur.

Başkan
Prof. Dr. Nasuh USLU

Üye
Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Üye
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ

Üye
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU

Üye
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ

Üye
Prof. Dr. Kadir CANATAN

Üye
Av. Bilal ŞAMAT

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Yasemin Handan ALPAR

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İZÜ, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, 2022-....., İstanbul

Lisans: İstanbul Üniversitesi, Çocuk Gelişimi, 2019-, İstanbul

Samsun Üniversitesi, Aile Danışmanlığı Eğitimi, 2021, İstanbul

Uluslararası Toplum ve Ruh Sağlığı Derneği, Çocuk Resimleri Analizleri ve Psikolojik Testler Eğitimi Sertifika Programı, 2021

Lisans: İstanbul Üniversitesi, Çevre Mühendisliği, 2011, İstanbul

B. YAYINLAR

Aile İklimi ile Sosyal Anksiyete Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme, 3. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu- ISOEVA/2019